

Projekt GEF SCCF za upravljanje slivom rijeke Drine na zapadnom Balkanu

07/12/2015

OKVIR ZA OKOLIŠNO I SOCIJALNO
UPRAVLJANJE

GEF-SCCF grant, broj BA/RS/MN-Drina-GEF/SCCF-IC-CS-15-05

Projekt GEF SCCF za upravljanje slivom rijeke Drine na zapadnom Balkanu

GEF-SCCF grant, broj BA/RS/MN-Drina-GEF/SCCF-IC-CS-15-05

OKVIR ZA OKOLIŠNO I SOCIJALNO UPRAVLJANJE

Sadržaj

OKVIR ZA OKOLIŠNO I SOCIJALNO UPRAVLJANJE	2
SADRŽAJ	3
SAŽETAK	7
1. UVOD.....	13
1.1 Historijat i osnovne karakteristike projekta.....	13
1.2 GEF-SCCF Projekt upravljanja slivom rijeke Drine na zapadnom Balkanu (WBSRDM)	14
1.3 Osnovne informacije o BiH, CG i SRB.....	19
2. KARAKTERISTIKE SLIVA RIJEKE DRINE (FIZIČKE I PRIRODNE).....	21
2.1 Fizičke i prirodne karakteristike sliva rijeke Drine.....	21
2.2 Socio-ekonomske karakteristike sliva rijeke Drine	25
3. OKOLIŠNA PROCJENA PROJEKTA UPRAVLJANJE SLIVOM RIJEKE DRINE - ZAPADNI BALKAN I INVESTICIJE.....	27
3.1 Okolišna procjena.....	27
3.2 Pregled uticaja projektnih investicija na okoliš	29
3.3 Kontrolni obrazac za okolišna i društvena pitanja	35
3.4 Odgovornost za provedbu	37
3.5 Izgradnja kapaciteta i potreba za obukom.....	37
4. PRAVNI OKVIR.....	38
4.1 Pravni okvir za upravljanje vodama u državama iz područja sliva rijeke Drine	38
4.2 Pravni okvir za zaštitu životne sredine	40
4.3 Društveno-pravni okvir	43
5. PRAVNI OKVIR ZA UTICAJE NA OKOLIŠ.....	45
5.1 Procjena uticaja na okoliš (EIA)	45
5.2 Strateška procjena uticaja na okoliš (SEA)	47
5.3 Učešće javnosti u EIA za investicije	48
6. ZAHTJEVI - PROCEDURE SVJETSKE BANKE	51
6.1 OP / BP 4.01 Ekološka ocjena	51
6.2 OP / BP 4.04 Prirodna staništa	51
6.3 OP / BP 4.11 Kulturna baština	51
6.4 OP / BP 4.36 Šumarstvo	52
6.5 OP / BP 4.12 Nedobrovoljno preseljenje	52
6.6 OP 7.50 – Projekti na međunarodnim plovnicama	52
7. DRUŠTVENE ANALIZE I UPRAVLJANJE.....	53
7.1 Društvene analize	53
7.2 Demografski profil	53
7.3 Ruralna i urbana područja	53
7.4 Zapošljavanje	54

7.5 Društveno upravljanje	54
8. INSTITUCIONALNA STRUKTURA	58
8.1 Organizacija upravljanja vodama u području sliva rijeke Drine	58
8.2 Organizacija zaštite prirodne okoline u području sliva rijeke Drine ...	60

Skraćenice

BiH	i Hercegovina
BP (PB)	Procedure banke
CPS (SPZ)	Strategija partnerstva zemlje
DFW (DVCG)	Direktorat za vodoprivredu Crne Gore
DRB (SRD)	Sliv rijeke Drine
EIA (PUO)	Procjena utjecaja na okoliš
EMP (POU)	Plan za okolišno upravljanje
EPA (AZO)	Agencija za zaštitu okoliša
ESMF (OOSU)	Okvir za okolišno i socijalno upravljanje
EU	Europska unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FHMS	Federalni hidrometeorološki servis
FMoET (FMOT)	Federalno ministarstvo okoliša i turizma
GEF	Globalni okolišni instrument – Global Environment Facility
HPP (HE)	Hidroelektrana
IHMS	Institut za hidro-meteorologiju i seizmologiju Crne Gore
IPPC (IPKZ)	Integrirana prevencija i kontrola zagađenja
IWRM (IURV)	Integrirano upravljanje resursima vode
MAEP (MPZO)	Ministarstvo poljoprivrede i zaštite okoliša
MAFWM (MPŠV)	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
MARD (MPRZ)	Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja
MEC (KPE)	Konsultant za praćenje i evaluaciju
MNE (CG)	Crna Gora
MOFTER (MVTEO)	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa
MSDT (MORT)	Ministarstvo održivog razvoja i turizma
NASA	Nacionalna agencija za aeronautiku i svemir
NGO (NVO)	Nevladina organizacija
OP	Operativna politika
OG (SG)	Službeni glasnik
PIU (JPP)	Jedinica za provedbu projekta
RBMP (PURS)	Plan upravljanja riječnim slivom
REC (RCO)	Regionalni centar za okoliš
RHMS	Republička hidrometeorološka služba Republike Srbije
RS	Republika Srpska
RSRB	Republika Srbija
RWD (RDV)	Republički direktorat za vode
SAP	Strateški akcioni program
SCCF (PFKP)	Posebni fond za klimatske promjene
SEA (SOP)	Strateška okolišna procjena
SESA (SOSS)	Strateško okolišna i socijalna procjena
SRB	Srbija
TPP (TE)	Termoelektrana
UNECE	Ekonomska komisija Ujedinjenih naroda za Europu
UNESCO	Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu
UNFCCC	Okvirna konvencija Ujedinjenih naroda o promjeni klime
UNICEF	Pomoć Ujedinjenih naroda za dječja prava i hitnu pomoć
WA (TV)	Tijela za vodu
WB (SB)	Svjetska banka
WBDIWRM (IUVRD)	Integrirano upravljanje vodenim resursima rijeke Drine- projekt koji vodi COWI
WFD (ODV)	Okvirna direktiva o vodama
WUA (UKV)	Udruženje korisnika vode

Popis slika

SLIKA 2.1-1 SLIV RIJEKE DRINE

POPIS TABELA

TABELA 2.1-1 SLIV DRINE PO ZEMLJAMA

TABELA 3.1-1 UOBİČAJENI SADRŽAJ DOKUMENATA PROCJENE UTJECAJA NA OKOLIŠ I
SOCIJALNIH UTJECAJA ZA PLANIRANE PODPROJEKATA U SRD-u

TABELA 9.5-1 INICIJALNA PROCJENA UTJECAJA NA OKOLIŠ I UTJECAJ PROJEKTA WBSRDM

Sažetak

Projekt

Svjetska banka podržava projekt: GEF-SCCF Projekt za upravljanje riječnim slivom Drine na zapadnom Balkanu (WBSRDM), koji će pomoći zemljama Bosni i Hercegovini (BiH), Crnoj Gori (CG) i Srbiji (SRB) u studijama i investicijama za jačanje sposobnosti njihovih vlada da mogu planirati i provoditi integrirano, kooperativno prekogranično upravljanje slivom rijeke Drine (SRD) i rješavati prilagođavanja klimatskim promjenama širom SRD-a na temelju "najboljih globalnih praksi", a u okviru integriranog upravljanja vodnim resursima (IWRM) što uključuje opsežne konsultacije s zainteresiranim stranama kako bi se osiguralo adekvatno učestvovanje javnosti.

Osim toga, Projekt WBSRDM će pomoći ispunjenju ciljeva vezanih uz prilagođavanje klimatskim promjenama (ali i ublažavanja klimatskih promjena) i otpornosti na klimatske promjene, kroz finansiranje i izgradnju kapaciteta za intervencije za sprječavanje i rješavanje katastrofa koje su vezane uz promjene klime, a posebno poplave i suše, i time ispunjavanju kratkoročnih i dugoročnih ciljeva GEF-ove Strategije za prilagođavanje klimatskim promjenama Posebnog fonda za klimatske promjene (SCCF).

Odgovorne agencije za provedbu projekta će biti: u Bosni i Hercegovini: Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa (za Federaciju Bosne i Hercegovine: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPŠV-FBiH)); za Republiku Srpsku: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPŠV-RS); za Crnu Goru: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja (MARD), a za Srbiju: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPŠV).

Dva glavna očekivana ishoda projekta WBSRDM su:

- Višedržavna saradnja kako bi se poboljšala ravnoteža konfliktnog korištenja vode u prekograničnim vodama Drine, dok se mjere klimatskog prilagođavanja uvode kao uobičajene u politiku i planiranje.

Ovaj ishod će biti podržan kroz pod-komponentu 1A: razvoj dogovorenog Strateškog akcijskog programa (SAP) kroz „aktivnosti da poboljšanja dijaloga i koordinacija za prekogranični IWRM postanu uobičajeni, kao i prilagođavanje klimatskim promjenama u nacionalnom planiranju; i pod-komponentu 1B: institucionalni razvoj i jačanje kapaciteta za zajedničko upravljanje SRD-om na osnovu ekosistema i za prilagođavanje na ekonomske gubitke izazvane klimom.

- Zajednička vizija i okviri tehničke saradnje dogovoreni s održivim identificiranim finansiranjem, uključujući strateški akcijski plan za više održiva i uravnotežena ulaganja, uključujući identificirane investicije koje će biti predmet GEF-ovog kasnijeg projekta za Drinu (2. faza).

Da bi se postigao ovaj ishod, pod-komponenta 2A će osigurati jačanje kapaciteta za otpornosti na klimu i pod-komponenta 2B - identifikacija i projektiranje pilot investicija za elastičnost na klimatske promjene širom sliva.

Korisnici projekta su općine i naselja koncentrirani uz rijeku Drinu i uz njene najveće pritoke Pivu, Lim, Čehotinu i Taru. Interesi i glasovi općina i lokalnih zajednica u zemljama SRD-a će dovesti do investicijskog plana koji bolje odgovara lokalnim potrebama i mogućnostima, te će poticati ponovni razvoj regije i stabilizaciju infrastrukture za budući razvojni projekt vezan principima održivog razvoja.

Institucionalni korisnici projekta su hidrometeorološki servisi zemalja, direktorati za vode, agencije za vode i ministarstva nadležna za vodoprivredu. Projektne aktivnosti će poboljšati hidro –meteorološku

infrastrukturu za prikupljanje podataka koji će osigurati procjenu dugoročnih efekata klimatskih promjena, poboljšati prognoziranje, ili donošenje odluka o održivim ulaganjima u SRD.

Sliv rijeke Drine (SRD)

Sliv rijeke Drine (SRD), s ukupnom površinom od 19,680 km², pokriva sjevernu polovinu Crne Gore (CG, 31,6% od ukupnog sliva), Bosnu i Hercegovinu (BiH, 37,1%) i Srbiju (SRB, 30,5%), dok manje od 1% od Sliva pripada Albaniji. Sa svojim visokim volumenom protoka (oko 12 milijardi m³ godišnje) i dobrom kvalitetom vode, sliv rijeke Drine ima visoke ocjene na listi područja s velikim bogatstvom prirodnih resursa i razvojnim mogućnostima u regiji. On također ima značajan potencijal hidroenergije (od kog je, prema izvještajima, oko 60% još uvijek neiskorišteno), kao i turističkih atrakcija (između ostalog je kanjon Tare - UNESCO-va svjetska kulturna baština), a on je i izvor izobilja bioraznorsnosti. Rudarstvo, proizvodnja, turizam i poljoprivreda kreiraju druge značajne ekonomske prilike. Gotovo milion ljudi živi u SRD-u, a njihova naselja se koncentriraju uz Drinu i njene glavne pritoke.

U 20. vijeku, korištenje hidropotencijala je bio prioritet razvoja u većini pod-slivova. Hidroenergija i dalje igra dominantnu ulogu, kako u smislu operativnog utjecaja postojećih akumulacija i hidroelektrana, tako i kroz podršku za nacionalne planove za dalje povećanje obnovljivih izvora u energetskom sektoru zemalja (npr. male HE/MHE), koji proizlaze iz obaveza Energetske zajednice, u kojoj su sve zemlje SRD-a ugovorne strane¹. Međutim, jednako su važne sadašnje upotrebe vode u slivu, osim proizvodnje energije, a to su i: korištenje vode kao društvenog dobra (npr. vodosnabdijevanje i rekreacija), ribarstvo (komercijalno i sportsko), turizam, industrija i rudarstvo, te u manjoj mjeri za navodnjavanje. Biološka raznovrsnost sliva se sve više priznaje, pošto sliv ima brojne endemske vrste i pruža prostor i hranu velikih važnih staništa (neke u zaštićenim parkovima prirode), što podržava turizam i "zelene poljoprivredne" ekonomije.

Sliv je također poznat i po poplavama i po sušama, koje sve više zahtijevaju ublažavanje. SRD je doživio velike poplave s gubitkom života u posljednjih deset godina, a većinom u zadnje vrijeme u 2010. i 2014. godini, u sve tri zemlje sliva, a zbog nedovoljne zaštite od poplava i nedovoljne pripremljenosti. Paralelno s reakcijama u hitnim slučajevima, odlučeno je da se počne sa uspostavljanjem robusnijih politika, kapaciteta i infrastrukture kako bi se smanjile štete poplava na održiv i ekonomičan način. SRD karakteriziraju ekstremne varijabilnosti brzine odvoda zbog terena i klimatskih uslova, što stvara veliku ranjivost na mnogim lokacijama sliva i kod poplava i kod suša. Za nedostatak saradnje između dvaju dominantnih sektora korištenja vode u slivu, tj. vodoprivrede i proizvodnje energije, je utvrđeno da je jedna od slabosti za provedbu aktivnosti zaštite i odbrane od poplava. U isto vrijeme, mnoga područja u slivu također doživljavaju rekurentne sezonske suše. To utječe na bioraznorsnost i ribarstvo, snabdijevanje vodom iz podzemnih voda (nivo podzemnih voda je pogođen povlačenjem rezervoara hidroelektrana, a posebno u ljetnim mjesecima) i poljoprivredu. Smatra se da su klimatska varijabilnost i promjene kritična i već postojeća karakteristika za sliv, pošto tok rijeke zavisi o topljenju snijega i kiši. I temperatura i padavine se mijenjaju, što će vjerojatno povećati vjerojatnost nestašice vode u ljetnim mjesecima, a vrlo visoka ispuštanja vode će izazvati poplave u drugim godišnjim dobima. Osim toga, visoki preliv i geološki uslovi također mogu uzrokovati visok stepen erozije.

Integrirano upravljanje vodama i konvergencija ka EU direktivama za vode

Iako su svi sektori koji koriste vode (općine, hidroelektrane, parkovi prirode, ...) pripremili svoje razvojne planove, puno posla je potrebno da se integrira ove sektorske planove, kao i planove za

¹ https://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/ENERGY_COMMUNITY/Legal/Treaty

upravljanje vodom sa planovima ekonomskog razvoja i prostornim planovima. Ova aktivnost bi trebala biti učinjena istovremeno na različitim nivoima:

- po pod-slivu (pritoka), jer mnoge intervencije imaju samo lokalni utjecaj i služe samo za lokalne interese,
- za svaku zemlju (i u BiH, za svaki entitet), jer svaka ima suverena prava i nacionalne/entitetske razvojne prioritete, a zbog razlike u nacionalnim/entitetskim zakonskim okvirima te potrebe usklađivanja i
- na agregatnom nivou sliva Drine.

Upravljanje vodom i njegova integracija će morati postati sve usklađeniji s direktivama EU o vodi i EU politikama, poput Okvirne direktive o vodama, Direktive o poplavama, Direktive o nitratima, itd. Tri zemlje su u različitim fazama partnerstva s EU. Međutim, *prijenos* pravne stečevine EU-a je ključni cilj i pokretač politike u svakoj zemlji.

Privreda

Prirodni uslovi u slivu Drine stvaraju povoljne uslove za širok spektar ekonomskih korištenja kao što je hidroenergija, poljoprivreda, turizam i ribarstvo. Osim toga, postoje velike mogućnosti za zaštitu od poplava, za snabdijevanje gradskih i industrijskih voda i rekreaciju. Važnost vode za hidro-elektreane na Drini će postepeno pridonijeti (npr. pravilno upravljanje operacijama višenamjenskih akumulacija) drugim korištenjima vode, kao što su vodosnabdijevanje, navodnjavanje, zaštita od poplava, itd. Regulirano upravljanje vodama u slivu Drine će omogućiti pristup vodi za većinu korisnika i osigurati zaštitu od poplava u svim uslovima.

U SRD-u ima 10 većih akumulacija (i mnoge druge manje) i 9 povezanih hidroelektrana. Potencijal vode rijeke Drine i njezinih pritoka se uglavnom koristi za proizvodnju energije. Ukupni tehnički korišteni hidro-potencijal je 1,838.6 MW, s predviđenom godišnjom proizvodnjom od 5200 GWh u 2014. Jedan od najvažnijih ekonomskih prihoda (SRB/BiH) je sigurno iskorištavanje sedimenta koji uzrokuje veliki spor između zemalja sliva (određivanje granice između Srbije i BiH).

Lokalna ekonomija u velikoj mjeri zavisi o rijeci Drini. To se posebno odnosi na poljoprivrednu proizvodnju, koja zavisi o vremenskim i uslovima vode, jer se uglavnom provodi na otvorenom poljoprivrednom zemljištu, koje se samo djelomično navodnjava. Poljoprivredna proizvodnja je organizirana u obliku malih farmi, s članovima porodice uključenim u proizvodnju. Poboljšano upravljanje rijekom Drinom će pozitivno utjecati na sigurnost samozapošljavanja unutar domaćinstava.

Glavne karakteristike i obim projekta

Projekt WBSRDM će pomoći da se zadovolje ciljevi vezani uz prilagođavanje klimatskim promjenama i elastičnosti kod klimatskih promjena, kroz finansiranje i izgradnju kapaciteta za intervencije za sprječavanje i rješavanje katastrofa vezanih uz klimatske promjene, a posebno poplave i suše, a time će zadovoljiti kratkoročne i dugoročne ciljeve GEF-ove Strategije prilagođavanja klimatskim promjenama, Posebnog fonda za klimatske promjene (SCCF).

Glavni cilj projekta je podržati izgradnju kapaciteta, studije i investicije za jačanje kapaciteta vlada BiH, Srbije i Crne Gore da integrirano planiraju i provode, kooperativno međunarodno upravljanje slivom rijeke i riješe prilagođavanje klimatskim promjenama u slivu Drine.

Kako bi zadovoljio ciljeve, WBSRDM Projekt će uključivati tri glavne komponente:

KOMPONENTA 1: Više-državna saradnja na međunarodnom upravljanju Drinom uz pod-komponentu 1A: Razvoj dogovorenog strateškog programa aktivnosti (SAP) koji čini da prekogranični IWRM i prilagođavanje klimatskim promjenama u nacionalnom planiranju postanu uobičajeni i pod-komponentu 1B: Institucionalni razvoj i izgradnja kapaciteta

Cilj ove pod-komponente je definirati i osigurati racionalno i pravedno upravljanje slivom rijeke Drine za održivi društveno-ekonomski razvoj. To će osigurati efektivnije alate za planiranje u zemljama sliva za poboljšano odlučivanje u integriranom upravljanju SRD-om (aktivnosti: Strateški program aktivnosti (SAP); studija vodnih resursa i sliva koja obuhvaća regionalne hidrološke studije; lokalizirana minimalna studija ekološkog/okolišnog/održavanja/obaveznog toka; registriranje bujičnih tokova; početni sediment, studija korita rijeke i obala i studija početne temperature površinskih i podzemnih voda; hidraulički i hidrološki model rijeke Drine i Studija za analizu plutajućeg otpada u slivu rijeke Drine).

Obim za institucionalni razvoj ove komponente će poboljšati kapacitete za upravljanje vodnim resursima u zemljama sliva, jačati prekogranične mehanizme (institucijske, tehničke i regulatorne), razviti alate za efektivno upravljanje vodnim resursima i razviti adaptivne okvire upravljanja klimatskim promjenama, na bilateralnom, trilateralnom i međunarodnom nivou komisije za sliv rijeke.

KOMPONENTA 2: Pilot investicije za integrirano upravljanje slivom i otpornost na klimatske promjene i upravljanje poplavama i sušama s pod-komponentom 2A: Jačanje kapaciteta za otpornost na klimatske promjene i pod-komponentom 2B: pilot ulaganja za elastičnost sliva na klimatske promjene.

Cilj ove pod-komponente je jačanje hidrometeoroloških servisa i tijela za riječni sliv s opremom i poboljšavanje hidroloških i meteoroloških mjernih sistema u zemljama sliva, što će poboljšati prilagođavanje na klimatske promjene, a prije svega na prijetnje poplava i suša, uz optimalno korištenje sredstava okoliša sliva (aktivnosti: jačanje hidrometeoroloških servisa u zemljama sliva i kompletiranje hidroloških i meteoroloških mjernih sistema, razvoj protokola za poboljšanje kompatibilnosti podataka između tri zemlje, svijest javnosti i program malih grantova).

Kroz ulaganja u pilot projekte zemalja, aktivnosti komponente će smanjiti utjecaj klimatskih promjena. Pod-komponenta koja će podržati ulaganja u obimu demonstracije, a koja bi zemlje lako mogle replicirati, je visoki prioritet za lokalne seoske ekonomije u slivu, te će pridonijeti ekološki i društveno-stabilnom integriranom razvoju riječnog sistema (aktivnosti: Strategija pripremljenosti za poplave i suše, izgradnja kapaciteta za provedbu mjera kod elastičnosti poplava i suša; pilot projekti ulaganja po zemljama - BiH, CG i SRB).

KOMPONENTA 3: Upravljanje projektima i nadzor i evaluacija

Ova komponenta će podržati regionalni tim za upravljanje projektom koji će biti odgovoran za cjelokupnu koordinaciju projekta, te jedinice za provedbu projekata u svakoj od tri zemlje, koje će biti odgovorne za provedbu svakodnevnih aktivnosti projekta na nacionalnom nivou.

Više informacija o komponentama i pod-komponentama projekta su prikazane u Dodatku 9.5 ovog izvještaja.

Okolišna i socijalna procjena

Projekt je kategoriziran kao okolišna kategorija B u skladu s OP-om 4.01. Konsultant je pripremio Okvir za okolišno i socijalno upravljanje (ESMF), za procjenu mogućih utjecaja na okoliš predloženog projekta, te za postavljanje principa, pravila, smjernica i postupaka za izradu planova specifičnih za lokacije za ublažavanje mogućeg negativnog utjecaja na okoliš predloženih ulaganja. Banka je

odobrila dokument (umetnuti datum), a objavljen je u BiH, SRB i CG na (umetnuti datum). ESMF je objavljen na Infoshopu Banke na (umetnuti datum).

Nema većih nepovoljnih utjecaja na okoliš predviđenih u sklopu projekta. Strateška okolišna i socijalna studija (SESA) za Komponentu 1 će se izraditi tokom provedbe projekta, uz nacrt projektnog zadatka koji priprema konsultant. SESA će uključivati inicijalnu procjenu šireg popisa predloženih ulaganja, s ciljem isticanja bilo kakvih utjecaja negativnih za okoliš i/ili negativnih društvenih utjecaja.

Ukupni efekti projekta WBSRDM se općenito smatraju za vrlo pozitivne projektne akcije koje će na regionalnom, nacionalnom i lokalnom nivou ojačati spremnost zemalja SRD-a za potencijalne i moguće utjecaje klimatskih promjena na korištenje i upravljanje vodnim resursima SRD-a, kao i ublažiti ili spriječiti opasnosti od klimatskih promjena za okoliš, ljude i imovinu. Projektne aktivnosti će rezultirati ojačanom saradnjom i koordinacijom među nadležnim tijelima u SRD-u, efikasnijem i integriranijem upravljanju vodnim resursima u slivu, poboljšanim hidro-meteorološkim podacima o površinskim i podzemnim vodama, efikasnom upravljanju otpadom i otpadnim vodama u SRD-u i efektivnim angažmanom lokalnih zainteresiranih strana i podizanju svijesti o utjecaju klimatskih promjena na vodne i okolišne resursa.

Pitanja zaštite okoliša identificirana u ESMF-u koja zahtijevaju pažnju tokom provedbe projekta su direktna posljedica ljudske prisutnosti i radova montaže i izgradnje/rekonstrukcije na lokaciji. Zagađenja koje se javljaju u fazi rekonstrukcije, sanacije i/ili popravke su privremena u svom obimu i mogu se ublažiti primjenom standardnih sigurnosnih mjera i najboljih praksi u inženjeringu, projektiranju, te primjenom kodeksa dobre građevinske prakse i redovnim radom i održavanjem.

ESMF pokazuje općenito pozitivan utjecaj projekta na okoliš, s lokaliziranim negativnim utjecajem aktivnosti određenih pilot projekata koji su detaljnije predstavljeni u poglavlju 3.2 ovog izvještaja. Identificirani problemi zaštite okoliša koji zahtijevaju pažnju tokom provedbe projekta će se pojaviti kao direktna posljedica ljudske prisutnosti i radova montaže i izgradnje/rekonstrukcije na određenim mjestima. To su, na primjer aktivnosti bušenja/iskopavanja za mjere zaštite od poplava, gdje su utjecaji na okoliš koje se očekuje lokalni i javljaju se samo tokom provedbe/izgradnje. Provedba mjera EMP bi smanjila i spriječila identificirane negativne utjecaje, kroz niz specifičnih ublažavanja i praćenje okolišnih mjera, a kao što su:

- *mjere ublažavanja problema zdravlja i sigurnosti:* lična zaštitna oprema radnika (LZO) mora biti u skladu s međunarodnom dobrom praksom; odgovarajuće ograđivanje i postavljanje signalizacije na lokaciji mora informirati radnike o ključnim pravilima i propisima koje trebaju poštovati i hitnim kontakt brojevima;
- *sigurnost u saobraćaju - mjera ublažavanja:* postojanje planova upravljanja saobraćajem specifičnih za lokaciju; organizacija kretanja za građevinska vozila; privremeno preusmjeravanje saobraćaja; redovno održavanje vozila i opreme;
- *mjere ublažavanja/kontrole plina/emisija:* usklađenost s standardima emisija kao dio godišnjeg procesa registracije vozila;
- *kontrola prašine - mjere ublažavanja:* mokra područja izvora prašine kako bi se smanjilo stvaranje prašine; kontrola brzine vozila;
- *kontrola buke - mjere ublažavanja:* upotreba vozila/opreme s certifikatom za buku; raspored kretanja opreme samo tokom sati kada nije vršno opterećenje; usklađenost s nacionalnim zakonodavstvom u odnosu na dopuštene nivoe buke; korištenje štitova i barijera za suzbijanje buke;
- *upravljanje otpadom - mjere ublažavanja:* putovi za prikupljanje i odlaganje otpada i mjesta za to moraju biti identificirani za sve glavne vrste otpada koje se očekuju od građevinskih aktivnosti; mineralni građevinski otpad će biti odvojen od općeg otpada,

organskih, tekućih i hemijskih otpada sortiranjem na licu mjesta i skladištenjem u odgovarajućim spremnicima.

Zagađenje koje se može pojaviti u različitim fazama izgradnje, rekonstrukcije, sanacije i/ili popravka je privremeno u svom obimu i prirodi i može se ublažiti primjenom standardnih mjera ublažavanja i dobre prakse u inženjerskom projektiranju, primjeni kodeksa prakse dobre gradnje, i kroz redovno upravljanje i održavanje.

Osim relevantnih politika Svjetske banke, kao što je navedeno u ovom izvještaju, u pripremi planova upravljanja okolišem specifičnih za lokaciju treba uzeti u obzir i nacionalno zakonodavstvo BiH, CG i SRB. Gdje se razlikuju nacionalna pravila i zahtjevi Svjetske banke treba primjenjivati strože od ta dva.

Predviđeni pod-projekti WBSRDM komponenti uključuju aktivnosti koje uključuju poticanje i jačanje saradnje vlade i zainteresiranih strana u zemljama SRD-a, u sferi upravljanja vodama, prikupljanju hidroloških podataka, razmjene i nadzora. Ove aktivnosti su usmjerene na razumijevanje utjecaja klimatskih promjena na SRD i ublažavanje budućih negativnih efekata. Povećanje i jačanje kapaciteta hidro-meteoroloških servisa u slivu, zajedno s nekim aktivnostima sanacije, rekonstrukcije i zamjene tokom realizacije projekta, će rezultirati boljom spremnosti za potencijalne negativne pojave (poplave, suše, itd.) i time donijeti održavanje i očuvanje izvora egzistencije na jednoj strani i okoliša i resursa s druge strane. Kroz predviđene regionalne i nacionalne aktivnosti koje su u sinergiji i harmonizirane na svim nivoima (državnom i lokalnom) ukupni utjecaj projekta na okoliš i upravljanje vodama će biti značajan i pozitivan, a manji negativni utjecaji, koji će biti posljedica ljudske prisutnosti i prirode građevinskih radova na određenim lokacijama, će biti ublaženi na licu mjesta pomoću skupa konkretnih mjera ublažavanja.

Opća razmatranja potencijalnih utjecaja na okoliš su prikazana za svaku već identificiranu aktivnost u poglavlju 3. ovog Izvještaja, s dodatnim detaljima u dodatku 9.5. Utjecaji na okoliš će biti dodatno rafinirani i potpuno razvijeni planovima upravljanja okolišem specifičnim za lokaciju za uključivanje u tendersku dokumentaciju, koji će biti razvijeni tokom kasnije provedbe projekta.

Temeljiti pregled tema poglavlja ovog izvještaja je u dokumentu: "Dokumenti tehničke podrške" od ESMF okvira za socijalno i okolišno upravljanje (web - BiH: <http://www.mvteo.gov.ba/>; CG: <http://www.mpr.gov.me/ministarstvo>; SRB: <http://www.rdvode.gov.rs/aktuelno.php>).

1. Uvod

1.1 Historijati i osnovne karakteristike projekta

Historijati. Sliv rijeke Drine (SRD), s ukupnom površinom od 19,680 km², pokriva sjevernu polovinu Crne Gore (CG, 31,6% od ukupnog sliva), Bosnu i Hercegovinu (BiH, 37,1%) i Srbiju (SRB, 30,5%), dok manje od 1% od Sliva pripada Albaniji. Sa svojim visokim volumenom protoka (oko 12 milijardi m³ godišnje) i dobrom kvalitetom vode, sliv rijeke Drine ima visoke ocjene na listi područja s velikim bogatstvom prirodnih resursa i razvojnim mogućnostima u regiji. On također ima značajan potencijal hidroenergije (od kog je, prema izvještajima, oko 60% još uvijek neiskorišteno), kao i turističkih atrakcija (između ostalog je kanjon Tare UNESCO-va svjetska kulturna baština), a to je izvor izobilja bioraznornosti. Rudarstvo, proizvodnja, turizam i poljoprivreda kreiraju druge značajne ekonomske prilike. Gotovo milion ljudi živi u SRD-u, a njihova naselja se koncentriraju uz Drinu i njene glavne pritoke.

Raznornost korištenje vode U 20. vijeku, korištenje hidropotencijala je bio prioritet razvoja u većini pod-slivova. Hidroenergija i dalje igra dominantnu ulogu, kako u smislu operativnog utjecaja postojećih akumulacija i hidroelektrana, tako i kroz podršku za nacionalne planove za dalje povećanje obnovljivih izvora u energetskom sektoru zemalja (npr. male HE/MHE), koji proizlaze iz obaveza Energetske zajednice, u kojoj su sve zemlje SRD-a ugovorne strane². Međutim, jednako su važne sadašnje upotrebe vode u slivu, a osim proizvodnje energije to su i: korištenje vode kao društvenog dobra (npr. vodosnabdijevanje i rekreacija), ribarstvo (komercijalno i sportsko), turizam, industrija i rudarstvo, te u manjoj mjeri za navodnjavanje. Biološka raznornost sliva se sve više priznaje, pošto sliv ima brojne endemske vrste, i pruža prostor i hranu velikih važnih staništa (neke u zaštićenim parkovima prirode), što podržava turizam i "zelene poljoprivredne" ekonomije.

Poplave i suše. Sliv je, i više nego po iznad navedenim tipičnim korištenjima vode, također poznat i po poplavama i po sušama, koje sve više zahtijevaju ublažavanje. SRD je doživio velike poplave s gubitkom života u posljednjih deset godina, a većinom u zadnje vrijeme u 2010. i 2014. godini, u sve tri zemlje sliva, a zbog nedovoljne zaštite od poplava i nedovoljne pripremljenosti. Poplave u maju 2014. su bile jedan od glavnih razloga generalno loših ekonomskih rezultata, a posebno u BiH i Srbiji. Kumulativno su troškovi ovih poplava procijenjeni na oko 15% BDP BiH i 4,7% BDP-a Srbije u izgubljenoj proizvodnji i štetama. Najteže su pogođeni ekonomski sektori energije, rudarstva i poljoprivrede, ali značajna šteta je nanesena i transportnoj infrastrukturi (ceste, mostovi i željeznica). Skoro svi sektori ove dvije ekonomije su pogođeni manje ili više. Loše vrijeme je također oslabilo rast u Crnoj Gori zbog smanjenja turizma i uslova sa električnom energijom. SRD karakteriziraju ekstremne varijabilnosti brzine odvoda zbog terena i klimatskih uslova, što stvara veliku ranjivost na mnogim lokacijama sliva i kod poplava i kod suša. U isto vrijeme, mnoga područja u slivu također doživljavaju rekurentne sezonske suše. To utječe na biološka raznornost i ribarstvo, snabdijevanje vodom iz podzemnih voda (nivo podzemnih voda je pogođen povlačenjem rezervoara hidroelektrana, a posebno u ljetnim mjesecima) i poljoprivredu. Smatra se da su klimatska varijabilnost i promjene kritična i već postojeća karakteristika za sliv, pošto tok rijeke zavisi o topljenju snijega i kiši.

Saradnja u slivu. Za saradnju je primijećeno da je i dalje slaba među različitim korisnicima/sektorima između tri zemlje, te između različitih zainteresiranih strana, kao što su lokalne vlasti, turisti i ribolovci. Nepostojanje učinkovitog okvira saradnje između zemalja sliva znači da se uslovi poplava i suša ne ublažavaju dobro u kratkom roku niti se njima dobro upravlja, ali to također čini veliku prepreku za

² https://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/ENERGY_COMMUNITY/Legal/Treaty

formulaciju dugoročnih razvojnih scenarija i srednjoročnih investicijskih planova koji se bave odnosima između različitih korištenja vode. To opet utječe na druge regionalne strategije kao što su one za (hidro) energiju, očuvanje prirode, turizam, i "zeleni rast". Zelena strategije rasta za upravljanje i ulaganje cilja (u poljoprivredi, energetici, korištenju zemljišta, itd.) da smanji emisiju ugljen dioksida u regiji, poboljšanu otpornost protiv klimatskih varijabilnosti kroz prilagođavanje, te promovira razvoj koji je ekološki održiv. Takve strategije su kompatibilne s dugoročnim ciljevima politike EU.

Potreba za integriranim upravljanjem vodama i konvergenciji ka EU direktivama za vode. Iako su svi sektori koji koriste vodu (općine, hidroenergija, parkovi prirode, itd.) pripremili vlastite razvojne planove, sada je potreban značajan posao da se integriraju ovi sektorski planovi, kao i planovi upravljanja vodom sa planovima ekonomskog razvoja i korištenja zemljišta. To mora biti učinjeno istovremeno na nivou pod-sliva (pritoke), jer mnogi zahvati imaju samo lokalni utjecaj i služe samo lokalne interese; za svaku zemlju (i u BiH, za svaki entitet), jer svaka ima suverena prava i nacionalne/entitetske razvojne prioritete, a zbog razlike u nacionalnim/entitetskim pravnim okvirima i potrebe usklađivanja i na agregatnom nivou sliva Drine. Takva integracija bi pomogla određivanju prioriteta ulaganja, na temelju identifikacije među-odnosa između različitih prijedloga na lokalnom ili regionalnom nivou, koji mogu biti konkurentni ili sinergistički u prirodi.

Upravljanje vodom i njegova integracija, moraju postati sve više usklađeni s EU direktivama i politikama za vode, poput Okvirne direktive o vodama, Direktive o poplavama, Direktive o nitratima, itd. Tri zemlje sliva SRD su u različitim fazama partnerstva s EU. Međutim, *prijenos* pravne stečevine EU-a je ključni je cilj i pogonska snaga politika u svakoj zemlji.

1.2 GEF-SCCF Projekt upravljanja slivom rijeke Drine na zapadnom Balkanu (WBSRDM)

Projekt WBSRDM će pomoći ispunjavanju ciljeva vezanih uz prilagođavanje klimatskim promjenama (ali i ublažavanja klimatskih promjena) i otpornosti na klimatske promjene, kroz finansiranje i izgradnju kapaciteta za intervenciju da se spriječi i nosi sa katastrofama povezanim sa klimatskim promjenama a posebno poplavama i sušama, i time ispune kratkoročni i dugoročni ciljevi GEF-ove strategije za prilagođavanje klimatskim promjenama, Specijalnog fonda za klimatske promjene (SCCF). Projekt će također koristiti međunarodna iskustva iz GEF IW-a: Saznanja a posebno lekcije stečene u regiji od nedavno završenog GEF-ovog Projekta upravljanja vodnim resursima Neretve i Trebišnjice u BiH i Hrvatskoj (2009. – 2014.).

Cilj projekta je pomoći zemljama Bosni i Hercegovini (BiH), Crnoj Gori i Srbiji u studijama i ulaganjima u jačanje kapaciteta njihovih vlada za planiranje i provedbu integriranog i kooperativnog upravljanja prekograničnim slivom rijeke Drine (SRD) i rješavanju prilagođavanja na klimatske promjene širom SRD-na temelju "globalnih najboljih praksi", a u okviru integriranog upravljanja vodnim resursima (IWRM) što uključuje obimne programe savjetovanja s zainteresiranim stranama kako bi se osiguralo adekvatno učestvovanje javnosti. Tehnička pomoć će dodatno uzeti u obzir iskustva iz sličnih projekata u regiji (npr. Plan upravljanja slivom rijeke Save koji je trenutno u procesu usvajanja, a i Plan upravljanja slivom rijeke Neretve i Trebišnjice, koje finansira GEF/WB,) i primijeniti ih tokom cijelog ciklusa projekta.

Odgovorne agencije za provedbu projekta će biti i) u Bosni i Hercegovini: Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa; za Federaciju Bosne i Hercegovine: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPŠV-FBiH)); za Republiku Srpsku: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPŠV-RS); za Crnu Goru: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja (MPRR); a za Srbiju: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPŠV).

Dva glavna očekivana ishoda projekta WBSRDM su:

1. **poboljšana više-državna saradnja da se uravnoteže konfliktna korištenja vode u prekograničnim vodama Drine** i mjere prilagođavanja na klimu koje su uobičajene u politici i okvirima za planiranje.

Ovaj rezultat će biti podržan kroz pod-komponentu 1A: razvoj dogovorenog Strateškog akcijskog programa (SAP) kroz „poboljšani dijalog i koordinaciju koja treba da postane uobičajena za prekogranični IWRM i prilagođavanje klimatskim promjenama u nacionalnom planiranju; i pod-komponentu 1B: institucionalni razvoj i jačanje kapaciteta za zajedničko upravljanje SRD-om na temelju ekosistema i za prilagođavanje na ekonomske gubitke izazvane klimatskim promjenama.

2. **Zajednička vizija i okviri tehničke saradnje s identificiranim održivim finansiranjem, uključujući strateški akcijski plan za više održiva i uravnotežena ulaganja, uključujući identificirane investicije koje će biti predmet kasnijeg GEF-ovog projekta za Drinu (2. faza).**

Da bi se postigao ovaj ishod, pod-komponenta 2A će osigurati jačanje kapaciteta za otpornost na klimu i pod-komponenta 2B - identifikacija i projekt pilot investicija za elastičnost na klimatske promjene za cijeli sliv.

U **Bosni i Hercegovini**, projekt je u skladu s ključnim preporukama u okviru nove strategije partnerstva Svjetske banke i zemlje (CPS) FY2012-FY2015, dok je u **Crnoj Gori** u skladu s CPS-om za FY2011-2014 i u **Srbiji** sa CPS-om za FY2012 -2015, koji traži, između ostalog, da se pomogne zemlji sa ispunjavanjem njenih obaveza kao zemlje kandidata za EU.

Za postizanje ciljeva i podršku za zemlje SRD-a (BiH, CG i SRB) projekt WBSRDM predviđa slijedeće glavne komponente, gdje svaka obuhvaća pod-projekte/aktivnosti u sljedećem vremenskom okviru:

KOMPONENTA 1: Višedržavna saradnja na međunarodnom upravljanju Drinom sa pod-komponentom 1A: Razvoj dogovorenog strateškog akcijskog programa (SAP) kako bi prekogranični IWRM postao uobičajen kao i prilagođavanje klimatskim promjenama u nacionalnom planiranju i pod-komponentom 1B: Institucionalni razvoj i izgradnja kapaciteta

Cilj ove pod-komponente je definirati i osigurati racionalno i pravedno upravljanje slivom rijeke Drine za održivi društveno-ekonomski razvoj i zaštitu voda i drugih prirodnih resursa, istovremeno osiguravajući da nema štetnih efekata na zajedničkom Slivu. Osim toga ova komponenta će osigurati efektivnije alate za planiranje u zemljama sliva za poboljšano odlučivanje u integriranom upravljanju SRD-om, identificirati ustupke i uspostaviti odgovarajuće politike i reforme, primjenjujući principe IWRM-a i razvijajući prilagođavanje na klimatske promjene kroz sljedeće aktivnosti:

- i) *Priprema Strateškog akcijskog programa sliva Drine (SAP):* sadrži tri "nacionalna" poglavlja i "krovni" izvještaj kao dio i komplement Plana upravljanja slivom Drine, koji će utvrditi popis prioriteta za kratkoročne, srednjoročne i dugoročne mjere i tok ulaganja za integrirano, održivo upravljanje SRD-om, što bi također pomoglo i pri dobivanju podrške donatora za provedbu ulaganja. SAP će također uključivati utjecaje klimatskih promjena na podzemne vode kao izvor za snabdijevanje vodom.
- ii) Priprema studije vodnih resursa i studije sliva (uključujući: regionalnu hidrometeorološku studiju; lokaliziranu minimalnu studiju ekološkog/okolišnog/održavanja/obaveznog protoka; registar bujičnih tokova; početne sedimente, studiju riječnog korita i obala, a i početnih temperatura površinskih i podzemnih voda. To će rezultirati definiranjem parametara sliva i vodnih resursa da se pruže informacije za regionalne strategije za upravljanje vodnim resursima, razvoj vodnih resursa, energije i hidroelektrana i racionalizacija.

- iii) Razvoj/nadogradnja hidrauličkih i hidroloških modela sliva rijeke Drine, što podržava zahtjeve servisa za prognozu vlada i menadžera za vode i hitne slučajeve; zadovoljava potrebe za servise prognoze kratkoročno, srednjoročno i dugoročno za razne namjene situacija korištenja vode u zemlji; pruža važne informacije o pouzdanosti prognoza; poboljšava osjetljivost hidrološke prognoze na vremenske i klimatske prognoze; pruža prognoze vodnih resursa posrednicima u privatnom sektoru, koji opet služe specifičnim industrijama.
- iv) Priprema studije za analize plutajućeg otpada u slivu rijeke Drine, koja će osigurati dugoročno smanjivanje plutajućeg otpada u slivu rijeke Drine i održivo upravljanje vodnim resursima i zaštitu okoliša, te uspostaviti saradnju između lokalnih zajednica u obavljanju upravljanja krutim otpadom, kao i uspostaviti prekograničnu saradnju na navedenim aktivnostima. Na taj način će se obezbijediti integrirano upravljanje čvrstim otpadom u slivu rijeke Drine.

Obim za institucionalni razvoj ove komponente će poboljšati kapacitete za upravljanje vodnim resursima u zemljama sliva, jačati prekogranične mehanizme (institucijske, tehničke i regulatorne), razviti alate za efektivno upravljanje vodnim resursima i razviti adaptivne okvire upravljanja klimatskim promjenama, na bilateralnom, trilateralom i međunarodnom nivou komisije za sliv rijeke. Ovo će se postići kroz sljedeće aktivnosti:

- i) *uspostava tima za Drinu na osnovu projekta,*
- ii) *izgradnja kapaciteta i razvoj međuresornih odbora na nacionalnom i regionalnom nivou,*
- iii) *priprema nacionalne i lokalne politike i regulatornih reformi u skladu s međunarodnim upravljanjem vodama Drine*

KOMPONENTA 2: Pilot investicije za integrirano upravljanje slivom i otpornost na klimatske promjene i upravljanje poplavama i sušama s pod-komponentom 2A: Jačanje kapaciteta za otpornost na klimatske promjene i pod-komponente 2B: pilot ulaganja za elastičnost sliva prema klimatskim promjenama.

Cilj ove pod-komponente je jačanje hidroloških i meteoroloških servisa i tijela vlasti riječnog sliva s opremom i dovršavanje hidroloških i meteoroloških sistema u zemljama sliva, što će poboljšati prilagođavanje na klimatske promjene, a prije svega prijetnje od poplava i suša, a što će dovesti do optimalnog korištenja okolišnih resursa sliva, kroz sljedeće aktivnosti:

- i) Jačanje hidrometeoroloških servisa u zemljama sliva i dovršavanje hidrometeorološkog sistema mjerenja, koji će rezultirati u opremanju servisa sa hidro-tehničkom infrastrukturom.
- ii) Razvoj protokola da se poboljša kompatibilnost podataka između tri zemlje
- iii) Svijest javnosti, što obuhvaća aktivnosti informiranja pojedinih vlada, kao i one pod vodstvom Međunarodne komisije za rijeku Savu; (ii) šestomjesečnu publikaciju "Naša Drina"; te će pružiti inkrementalni fond za inicijative škola i zajednice u tom pogledu. Aktivnosti za podizanje nivoa svijesti javnosti će poduzeti jedinice za provedbu projekta (PIU)
- iv) Program malih finansijskih grantova, obuhvaća (sufinansiranje) finansiranje malih, lokalnih inicijativa organizacija u zajednici, škola, akademika, privatnih kompanija i ostalih subjekata koji imaju mjerodavne prijedloge za podršku cilju projekta. Ovi projekti će biti demonstrativni u zajednici i obuhvaćaju postupke koji bi očuvali vodne resurse, promovirali poboljšanu kvalitetu vode, smanjenje opterećenja onečišćenja i održavanje močvara.

Kroz ulaganja u pilot projekte zemalja, aktivnosti komponente će smanjiti utjecaj klimatskih promjena. Pod-komponenta koja će podržati ulaganja u obimu demonstracije, a koja bi zemlje lako mogle replicirati, je visoki prioritet za lokalne seoske ekonomije u slivu, te će pridonijeti ekološki i društveno-stabilnom integriranom razvoju riječnog sistema (aktivnosti: Strategija pripremljenosti za poplave i suše, izgradnja kapaciteta za provedbu mjera elastičnosti kod poplava i suša; pilot projekti ulaganja po zemljama - BiH, CG i SRB).

Provodit će se sljedeći pilot projekti:

- **Bosna i Hercegovina**

1. **Studija izvodljivosti i idejni projekt za kolektor otpadnih voda i postrojenje za prečišćavanje za Općinu Goražde:** Studija izvodljivosti će sadržavati procjenu potražnje vode za šire područje Goražda i projekciju otpadnih voda, posebno imajući u vidu planove za proširenje mreže otpadnih voda. Osim toga, vršit će se i analiza mogućnosti za proces prečišćavanja, prijedlozi za faze razvoja (imajući u vidu dinamičnu ekspanziju mreže) i analiza troškovne efikasnosti. Idejni projekt će biti dio studije izvodljivosti, u kojoj će biti urađeni ključni parametri WWTP-a.

2. **Raspored degradiranih obala korita Drine i njenih pritoka u urbanim gradskim područjima:** treba pružiti veću sigurnost urbanih područja i zone centra grada, vodozahvata i sistema snabdijevanja grada vodom i cestovne infrastrukture kod pojave velikih voda rijeke Drine i njenih pritoka, te poduzeti preventivne akcije u domeni degradacije duž osnovnih riječnih korita koja bi mogla uzrokovati značajno smanjenje profila protoka manjih riječnih korita i katastrofalne posljedice. Korisnici ovog projekta su lokalne zajednice Foča, Novo Goražde, Višegrad, Bratunac i Bijeljina.

3. **Čišćenje korita Drine u akumulaciji HE Višegrad:** Uklanjanje metalne strukture potopljenog željezničkog mosta. Sastavljanje plutajuće mreže za prikupljanje otpada. Razdvajanje plastične ambalaže i plutajućeg otpada, i njegovo presovanje s ciljem daljeg recikliranja. Ove aktivnosti će poboljšati kvalitetu vode u akumulaciji i zaštititi i unaprijediti ihtiofaunu akumulacije.

4. **Izrada studije izvodljivosti za identifikaciju procjednih voda na području grada Bijeljine i nadogradnju sistema za obradu procjednih voda na regionalnom odlagalištu otpada "Brijesnica":** Izrada studije izvodljivosti za rješavanje problema procjedne vode u gradu Bijeljini, uključujući identifikaciju proizvodnje procjednih voda, količine procjednih voda, mjera za prikupljanje procjednih voda i prijedlog odgovarajućih tehnologija za prečišćavanje procjednih voda prije njihovog odlaganja u krajnjeg primatelja. Na taj način će se pružiti integrirano upravljanje procjednih voda u gornjem slivu rijeke Drine. Izvođenje građevinskih radova - nadogradnja sistema za prečišćavanje procjednih voda na regionalnom odlagalištu otpada "Brijesnica".

5. **Izgradnja izvora za općinu Sapna:** Cilj je da se zadovolje potrebe stanovnika za buduće razdoblje putem izgradnje novog bunara. Svi potrebni projekti se pripremaju i postoji parcijalno finansiranje. Mjerljivi indikator će biti dodatne količine vode u vodovodnoj mreži i broj stanovnika priključenih na vodosnabdijevanje. Identificirani korisnici su stanovnici, koji će biti priključeni na sistem vodosnabdijevanja, općina Sapna i Tuzlanski kanton (TK).

- **Crna Gora**

1. **Procjena utjecaja klimatskih promjena na podzemne vode u slivovima Lima, Pive i Čehotine:** Projekt treba pokazati da li su klimatske promjene, koje se javljaju u posljednjih nekoliko godina u obliku dugih suhih razdoblja s visokim temperaturama i kišnim sezonama s ekstremnim intenzitetom padavina, utjecale na promjenu nivoa podzemnih voda. Provode se hidrološka istraživanja u svrhu realizacije

projekta i na temelju tih istraživanja će se utvrditi veza između površinskih i podzemnih voda, njihov nivo, kapacitet, kvaliteta vode i karta podzemnih voda, a također, i opravdanost njihove upotrebe za snabdijevanje lokalnog stanovništva vodom.

2. Procjena utjecaja klimatskih promjena na poplave i suše u slivu rijeke Lim i njihovo sprječavanje: Ove aktivnosti će analizirati klimatske parametre; utvrditi je li došlo do odstupanja od prosjeka; odrediti njihov mogući utjecaj na tok Lima; odrediti liniju poplavnih nivoa tipičnih i ekstremnih voda; odrediti najranjivije dijelove, predlagati nestrukturane i strukturne mjere za sprečavanje poplava; pripremiti idejna rješenja za ugrožene sekcije. Radovi koji su predviđeni obuhvaćaju biotehničke mjere (sadnju vegetacije na padinama i eroziji sklonoj zemlji), radovi regulacija izvan korita (izgradnja nasipa, gabionski zidovi). Ovaj projekt treba definirati mogućnosti navodnjavanja i potrebe navodnjavanja za poljoprivredne površine za povećanje prinosa usjeva; identificirati i predložiti optimalna mjesta za nove raspodjele i pripremiti idejna rješenja za iste.

Srbija

1. Izgradnja zaštite od poplava za izvor vode u općini Ljubovija, Srbija: projekt za gradnju je pripremljen. Građevinska dozvola je izdata. Zaštita od poplava izvora vode će poboljšati kvalitetu vode i pouzdanost snabdijevanja vodom.

2. Izgradnja prečišćavanja otpadnih voda u Općini Mali Zvornik, u Srbiji: Otpadne vode iz sistema gradske kanalizacije i odvodnja padavina se bez tretmana ispuštaju u akumulaciju i rijeku Drinu. Poplave i suše uzrokuju velike varijacije u potrošnji vode i generiranim količinama otpadnih voda. Uništenje područja s ispuštima se povećava. U istom prostoru, neka domaćinstva imaju septičke jame koje su porozne i zagađuju podzemne i površinske vode.

U sklopu ovog projekta predviđen je sljedeći WWTP:

- **Izgradnja Sakar WWTP-a**

Naselje Sakar (500 stanovnika) se nalazi uzvodno od brane i otpadna voda se ispušta u akumulaciju Zvornik bez ikakvog prečišćavanja. Općina Mali Zvornik je pripremila detaljan projekt za WWTP Sakar, kapaciteta 2x200 PE (ekvivalent osoba), u 2012. godini. Reaktor za sekvencioniranje (SRB) je odabran za proces za prečišćavanje otpadnih voda. Primatelj je rječica Čečer (II kategorija), u blizini plaže i akumulacije Zvornik (jezero). Prečišćavanje otpadnih voda je dimenzionirano za 2x30m³/dan, suhi protok vode 2 L/s i mokri protok vode 3,32 l/s na maksimalni sat. Kvaliteta ulazne vode je BOD (biološka potrošnja kisika) 2x12kg/dan, suspendirane tvari. 2x14 kg/dan, N 2x2 kg/dan, P 0,5x2 kg/dan. WWTP će pružiti BOD <25 mg/l, Chpk <125 mg/l.

- **Izgradnja WWTP-a Novi Most**

Općina Mali Zvornik je pripremila detaljan projekt za WWTP Novi Most, kapaciteta 2x500 PE (ekvivalent osobe), za prečišćavanje otpadnih voda s BOD (biološka potreba za kisikom) 190 mg/l, Chpk 430 mg/l, suspendirane tvari 210 mg/l, Reaktor za sekvencioniranje (SRB) je izabran za proces prečišćavanja otpadnih voda. Mulj, koji je rezultat procesa prečišćavanja (u SBR-u), se mora prevoziti na deponiju u Loznici (kao i ostali otpad iz cijelog općinskog teritorija). WWTP je uključen u dokumente prostornog planiranja i zemljište je općinsko vlasništvo. Procjena utjecaja na okoliš je pripremljena za WWTP Novi Most u 2012. Uslovi projektiranja i dozvola su dobiveni od relevantnih institucija, a gradnja je počela 2013. godine, a poplave su zaustavile radove u prvoj polovici 2014. godine u ranoj početnoj fazi.

3. Idejno rješenje za zaštitu od poplava ravnice Mačva, dionica Loznica-Badovinci u Srbiji:

Nedostaje projektna dokumentacija – idejni projekt, projekt za građevinske dozvole i rješenja za izgradnju 24 km zaštite od poplava duž Drine od Prnjavora do Loznice. Idejno rješenje će omogućiti Srbiji da pripremi preostalu projektnu dokumentaciju (u vrijednosti cca. 330.000 US \$) i intenzivira završetak zaštite od poplava na cijelom području (procjenjuje se da je vrijednost izgradnje cca. 40 miliona USD).

KOMPONENTA 3: Upravljanje projektima i nadzor i evaluacija

Ova komponenta će podržati regionalni tim za upravljanje projektima, koji će se osnovati i biti odgovoran za sveukupnu koordinaciju projekta na regionalnom nivou. Jedinice za provedbu projekata (PIU-i) u svakoj od tri zemlje će biti odgovorne za provedbu svakodnevnih aktivnosti projekta na nacionalnom nivou. Aktivnosti provedbene agencije uključuju upravljanje projektom; praćenje projekta; i obuku za nacionalne i lokalne službenike vlasti o provedbi projekta, u razdoblju od tri godine provedbe projekta; uredsku opremu; operativne troškove; i osoblje za upravljanje projektima u Srbiji i Crnoj Gori (samo za nabavku i finansijsko upravljanje).

Dodatak 9.5 izvještaja daje detalje o projektnoj komponenti, naslove pod-projekata, kratke opise i utjecaj na okoliš.

1.3 Osnovne informacije o BiH, CG i SRB

Osnovni podaci o zemljama SRD-a (BiH, CG i SRB) su prikazani nastavku. Više informacija se nalazi u Dodatku 9. 3. ovog Izvještaja.

BiH (FBiH i RS) u brojkama:

Bosna i Hercegovina, bivša jugoslavenska republika, se nalazi u jugoistočnoj Europi, na Balkanu, s ukupnom površinom od 51,129 km². Bosna i Hercegovina dijeli granice s Hrvatskom na sjeveru, zapadu i na jugu, Srbijom i Crnom Gorom na istoku, a na Jadranu ima granicu na jugu i sve granice su ukupno duge 1.459 km. Bosna i Hercegovina je federalna država podijeljena na dva entiteta, Republiku Srpsku i Federaciju Bosne i Hercegovine, a sastoji se od *općina* i kantona. Lokalni nivo: 63 općine u Republici Srpskoj i 80 u Federaciji Bosne i Hercegovine. Regionalni nivo: 10 kantona.

Glavni grad Bosne i Hercegovine je Sarajevo sa populacijom od 318,000 (2015). Stanovništvo BiH je 3.867.055 (procjena iz jula 2015.), a sastoji se od Bošnjaka 48,4%, Srba 32,7%, Hrvata 14,6% i ostalih 4,3%. U BiH (FBiH i RS) postoje 3 službena jezika: bosanski, hrvatski i srpski.

Ekonomski sažetak: BDP/PPP: 38,6 milijardi \$, (procjena iz 2014) po stanovniku 9.800 \$. Realni rast: 0,8%. Nezaposlenost: 43,6% - službena stopa. Obradivo zemljište: 19.61%. Poljoprivreda: pšenica, kukuruz, voće, povrće, stoka. Radna snaga: 1.281.000 (2014); poljoprivreda 19%, industrija 30,0%, usluge 51% (2013.). Industrije: čelik, ugalj, željezna ruda, olovo, cink, mangan, boksit, montaža vozila, tekstil, duhanski proizvodi, drveni namještaj, montaža tenkova i aviona, kućanski aparati, prerada nafte. Prirodni resursi: ugalj, željezna ruda, boksit, bakar, olovo, cink, kromit, kobalt, mangan, nikal, glina, gips, sol, pijesak, šume, hidroenergija.

Crna Gora u brojkama:

Crna Gora je bivša jugoslavenska republika koja se nalazi u jugoistočnoj Europi na Balkanskom poluotoku. Dužina kopnene granice je 614 km, od kojih 14 km s Hrvatskom, 225 km s Bosnom i Hercegovinom, 203 km s Srbijom i 172 km s Albanijom, a obala je 293,5 km. Crna Gora ima površinu od 13,812 km², od čega se 6.219 km² ili 45% nalazi u slivu rijeke Drine. Prema popisu stanovništva

iz 2011. godine, Crna Gora ima 620,029 stanovnika, od kojih u slivu rijeke Drine živi 154.873 stanovnika ili oko 25% stanovništva zemlje. Zemlja ima ukupnu površinu 13,812 km², od čega je kopno 13,452 km² i voda 360 km².

BDP zemlje je 9,36 milijardi \$ (procjena iz 2014.), dok BDP po stanovniku doseže 15.000 \$ (procjena iz 2014.), u odnosu na 14.800 \$ iz procjene iz 2013. Glavni grad je Podgorica (187085 stanovnika), koji je glavni upravni Centar. Stara historijska prijestonica zemlje je Cetinje (13991 stanovnik prema popisu iz 2011.), koju je osnovao vladar Ivan Crnojević 1482. godine. Danas je Cetinje rezidencija predsjednika Crne Gore.

Od ukupno 23 općine u Crnoj Gori, 13 se nalaze u slivu rijeke Drine (općina Andrijevići, Berane, Bijelo Polje, Kolašin, Mojkovac, Nikšić, Plav, Pljevlja, Plužine, Podgorica, Rožaje, Šavnik i Žabljak - u skladu s Podacima iz projekta WBDIWRM). Po strogim uslovima zapravo postoji 15 općina u SRD-u s dvije novoosnovane (2013.) - Gusinje koja uzima zemljišta od Plava i Petnjica koja uzima zemljište od Berana.

Srbija u brojkama:

Srbija je bivša jugoslavenska republika koja je uglavnom planinska zemlja. Njen sjeveroistočni dio je dio bogate, plodne doline Dunava koju navodnjavaju riječni sistemi Dunava, Tise, Save, i Morave. Na sjeverozapadu graniči sa Hrvatskom, Mađarskom na sjeveru, Rumunjskom na sjeveroistoku, Bugarskom na istoku, Makedonijom i Albanijom na jugu, Crnom Gorom i Bosnom i Hercegovinom na zapadu. Ukupna površina je oko 77.474 km², a ukupna dužina kopnenih granica je 2,114.2 km. Prijestonica Srbije je Beograd, smješten u sjevernoj centralnoj Srbiji. Veličina populacije je 7,176794 miliona (napomena: ne uključuje stanovnike Kosova (procjena iz jula 2015.). Glavni grad Beograd ima 1.182 miliona (2015.) stanovnika.

BDP je 95,4 milijarde \$ (procjena iz 2014.) BDP po stanovniku (PPP) je 13,300 \$ (procjena iz 2014.). Potrošnja BDP-a je kako slijedi: potrošnja domaćinstava: 73,7%, državna potrošnja: 19,3%, investicije u fiksni kapital: 20,2%, investicije u zalihe: -1,9%, izvoz roba i usluga: 45,8%, uvoz robe i usluga: -57,1%. Stopa nezaposlenosti u 2014. godini je bila 19,7% (procjena iz 2014.).

2. Karakteristike sliva rijeke Drine (fizičke i prirodne)

2.1 Fizičke i prirodne karakteristike sliva rijeke Drine

Sliv rijeke Drine (SRD) leži u predjelu centralnih Dinarida, sa vrlo malim dijelom u Albaniji, i završava se u Panonskoj niziji. Sama rijeka Drina nastaje na granici između BiH i Crne Gore (gdje se spajaju rijeke Piva i Tara, koje izvire u Crnoj Gori i spajaju se na granici sa Bosnom i Hercegovinom, u selu Šćepan Polje). Ovaj sliv pripada većem slivu rijeke Save, te time i riječnom sistemu Dunava. Donji dio Drine čini granicu između BiH i Srbije u dužini od 220 km, prije ulijevanja u rijeku Savu na sjeveroistoku BiH. Sliv rijeke Drine (SRD) predstavlja dom za skoro milion ljudi (prema novoj procjeni WBDIWRM projekta na Drini, ova brojka iznosi oko 750.000), a najveći broj naselja koncentriran je duž rijeke Drine i njenih najvećih pritoka, Pive, Lima, Čehotine i Tare). U BiH, oko 520.000 (prema novoj procjeni WBDIWRM projekta na Drini, ova brojka iznosi 300.000) ljudi živi u 26 općina, od čega 450.000 ili 86,5% (prema novoj procjeni WBDIWRM projekta na Drini, ova brojka iznosi oko 250.000) u 20 općina u RS, a 70.000 ili 13,5% (prema novoj procjeni WBDIWRM projekta na Drini, ova brojka iznosi 50.000) u 6 općina u FBiH. Prema procjenama, 150.000 ljudi u Crnoj Gori živi u području sliva, raspoređeno u 13 općina (što čini 25% od ukupnog broja stanovništva Crne Gore). U Srbiji, oko 300.000 ljudi živi u 20 općina smještenih u području SRD. Podaci i nove procjene date su u TABELA 0-1 u nastavku.

Sliv ravnomjerno dijele tri države kroz koje rijeka protječe, i one imaju snažne društvene i ekonomske interese prema slivu. Ukupna površina područja SRD iznosi 19.680 km² (TABELA 0-1 i SLIKA 0-1) i **obuhvata teritoriju u Bosni i Hercegovini (BiH) (37,1%), Crnoj Gori (31,6%), Srbiji (30,5%) i Albaniji (manje od 1%)**. Izvirući u Dinarskim Alpama u Crnoj Gori, na visini od 2.500 metara, rijeka protiče kroz ogromnu kršku visoravan u kojoj godišnje padnu najveće količine kiše u Evropi (oko 3.000 mm), što rezultira najvećim specifičnim otjecanjem u Evropi (do 50 l/s/km²). Prosječna visina je 945 m iznad nivoa mora (izvori rijeka Pive i Tare od kojih nastaje Drina nalaze se u Crnoj Gori, a ušće u rijeku Savu nalazi se na 74,4 m), a brzina uticanja na ušću iznosi 371 m³/s (najveća pritoka Save). Najveće desne pritoke su Čehotina, Lim, Uvac, Rzav i Jadar, a lijeve pritoke su Sutjeska, Prača i Dranjača. Rijeka Lim je velika pritoka Drine, sa prekograničnim pod-slivom dužine 3.160 km². Drina izvire u istočnom dijelu Crne Gore (planine Prokletije na granici sa Albanijom) i protiče kroz gradove Andrijevica, Berane, Bijelo Polje u Crnoj Gori i Priboj u Srbiji.

TABELA 0-1 SLIV RIJEKE DRINE PO DRŽAVAMA

Država kroz koju protječe	Površina područja u km ²	Dio SRD	Dio koji se nalazi u državi (entitetu)	Br. općina	Procijenjeni br. stanovn. u području sliva
BiH	7.301	37,1%	14,3%	31 (26)	520.000 (300.000)
Republika Srpska	(6.242)	(31,7%)	(25,7%)	19 (20)	450.000 (250.000)
Federacija Bosne i Hercegovine	(840)	(4,2%)	(3,2%)	12 (6)	70.000 (50.000)
Crna Gora	6.219	31,6%	45,0%	12 (13)	150.000
Srbija	6.002	30,5%	7,7%	15 (20)	300.000
Albanija	158	0,8%	0,5%	NP	NP
UKUPNO	19.680	100%		56	970.000 (750.000)

Izvor: Početni izvještaj WBDIWRM i konsultant

SLIKA 0-1 SLIV RIJEKE DRINE

Izvor: Početni izvještaj WBDIWRM

Drina je vrlo divlja u gornjem dijelu sliva (rizici od erozije i poplava ograničeni su nasipima u dužini od 771). Uzvodno, rijeku obrubljuju duboke doline i strme obale, dok u donjim dijelovima, u ravnicama uz rijeku Savu, krivuda i teče duž nekoliko kanala često mijenjajući pravac.

Geološke karakteristike SRD donekle se razlikuju u gornjem, srednjem i donjem dijelu sliva rijeke Drine. Gornji dio toka rijeke Drine karakterizira masivno, tanko korito i sloj krečnjaka, dolomitski i pjeskoviti krečnjak, rijetko dolomiti, te čisti organski grebenasti krečnjak; neogeni sedimenti, kredni flišni dijabaz - rožnjak i škriljac. U srednjem dijelu toka rijeke Drine, karakteristične su magmatske stijene, serpentiniti, pješčenjaci, lokalno pjeskoviti i laporasti krečnjak, dok su u donjem dijelu toka Drine prisutni: šljunak, pjeskoviti šljunak i šljunkasti pijesak, te sporadični pijesci (više informacija o geološkim i hidrogeološkim karakteristikama SRD sadržano je u dokumentu: "Dokumenti tehničke podrške" u okviru Plana upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima/ESMF (internet - BiH: <http://www.mvteo.gov.ba/>; CG: <http://www.mpr.gov.me/ministarstvo>; SRB: <http://www.rdvode.gov.rs/aktuelno.php>).

Morfologija tla u SRD-u je utjecala na brzine toka rijeke, što je dovelo do ekstremno visokih i niskih brzina toka, sa dijelom baznog protoka zbog otapanja snijega. Ovakvi ekstremi su pojačani zbog neusklađenog rada brojnih hidroelektrana. Rijeka općenito ima dobru kvalitetu vode, zbog čega je naročito pogodna za hidroelektrični potencijal - HEP. U SRD se nalazi devet hidroenergetskih brana, srednje veličine i velikih brana, ali je prema procjenama 60% potencijala za proizvodnju hidroenergije i dalje neiskorišteno. Ukupni tehnički iskorišten hidropotencijal iznosi 1.838,6 MW, sa procijenjenom godišnjom proizvodnjom od 5.200 GWh u 2014. (prema podacima objavljenim na internetu o godišnjoj proizvodnji hidroelektrana Višegrad, Zvornik, Bajina Bašta, RHE Bajina Bašta, Uvac, Kokin Brod, Bistrica i Potpeć³). Sve države koje obuhvata SRD učestvuju u Sistemu trgovine

³ <http://www.henadrini.com/?lang=en>; <http://www.dlhe.rs/latinica/hidroelektrana-zvornik>; <http://www.dlhe.rs/latinica/he-bajina-basta>; <http://www.dlhe.rs/latinica/he-kokin-brod>; <http://www.dlhe.rs/latinica/he-potpec>; <http://www.dlhe.rs/latinica/he-uvac>;

emisijama (ETS) Evropske unije (EU), u cilju povećanja vlastite proizvodnje električne energije. Oko 326MW kapaciteta trenutno je u fazi planiranja sa različitim koncesionarima. Međutim, s obzirom da su sve tri države na putu pristupanja EU, njihove politike se uglavnom oblikuju prema pravnoj stečevini EU (*acquis*) u procesu usklađivanja, što između ostalog obuhvata i teme koje se odnose na upravljanja vodama, klimatske promjene i energiju. Taj proces usklađivanja će dovesti do dereguliranja energetskog sektora u sve tri države 2015. godine, u skladu sa Bečkim sporazumom, što će drastično utjecati na sistem koncesija za korištenje hidroenergije na rijeci Drini.

Centralno područje SRD-a obuhvata tri nacionalna parka: Nacionalni park Durmitor u Crnoj Gori, Nacionalni park Sutjeska u Bosni i Nacionalni park Tara u Srbiji (sa pritokama rijeke Drine, sliv se proteže i na druge nacionalne parkove, prirodne rezervate i regionalne parkove u sve tri države). U slivu rijeke Drine nalazi se drugi najdublji kanjon na svijetu, kanjon rijeke Tare. Skoro 100 km dug i oko 1800 m dubok, ovaj kanjon je zaštićen kao Svjetsko prirodno naslijeđe na listi UNESCO-a, i popularna je ruta za riječni rafting. Kao jedan od "najnetaknutijih" riječnih slivova u Evropi, njegov prastari pejzaž ima veliku panoramsku vrijednost, što bi moglo turizam i rekreaciju učiniti značajnim izvorima prihoda za ruralne zajednice. Mnoge šume u gornjem dijelu sliva rijeke Drine predstavljaju dom za životinjske vrste koje su ugrožene u drugim dijelovima Evrope. Riječna voda, koja je općenito kvalitetna zbog velike brzine toka i niske zagađenosti, obiluje ribom - iz uzgoja, kao i divljom ribom. Zaštićena prirodna područja - uglavnom šume i livade uzvodno, te nekoliko močvara - također zavise od adekvatnog snabdijevanja vodom na lokalnom nivou i sada ih sve više ugrožava dominantna želja za razvojem, kao i zagađenje i dvije decenije neadekvatnog održavanja rijeke.

U toku je izrada planova za nova zaštićena područja, koje razmatraju vlade država koje obuhvata riječni sliv. U području SRD, 4 smaragdna lokaliteta su predložena za BiH, a 14 lokaliteta za Crnu Goru, što je nagnalo vlade da efikasnije zaštite vrste kojima su potrebne specifične mjere zaštite, u skladu sa Bernskom konvencijom. U srpskom dijelu SRD-a se dva područja sa izvanrednim ekološkim karakteristikama, Mokra Gora i Zaovine, nalaze na preliminarnoj listi prekograničnog rezervata biosfere "Drina" (MAB-UNESCO), zajedno sa dijelovima teritorije Republike Srpske (BiH). Tabela sa zaštićenim područjima koja se nalaze unutar SRD data je u dokumentu: "Dokumenti tehničke podrške" u okviru Plana upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima/ESMF (internet - BiH: <http://www.mvteo.gov.ba/>; CG: <http://www.mpr.gov.me/ministarstvo>; SRB: <http://www.rdvode.gov.rs/aktuelno.php>).

Pored ekonomskog potencijala (HE) i bogate biološke raznovrsnosti, i turizam predstavlja važan razvojni potencijal sliva. Kanjon rijeke Tare u Crnoj Gori na listi je Svjetskog prirodnog naslijeđa UNESCO-a, a i nacionalni parkovi u području sliva posjeduju izvanrednu prirodnu ljepotu. Pored hidroenergije i turizma, SRD je važan i za snabdijevanje ljudi pitkom vodom, rekreaciju, ribolov (komercijalni i sportski) i navodnjavanje.

U području sliva su se desile velike poplave u proteklim godinama, naročito 2010. i u maju 2014. godine, koje su izazvale gubitak života i veliko uništavanje, uglavnom zbog nedovoljne pripremljenosti za poplave i neadekvatnih mjera zaštite od poplava. Ipak, bilo je i sezonskih suša koje utiču na biološke raznovrsnosti, ribolov, snabdijevanje podzemnim vodama i poljoprivredu.

Postoje i prekogranični utjecaji u vidu izmijenjene brzine toka zbog rada rezervoara, intenzivnog šumarstva (uključujući drvenu i industriju papira) i slučajnih zagađenja (petrohemijska i metalurška industrija), kao i zbog intenzivnih poljoprivrednih radova u najnižem dijelu. Iako su većina povezanih rizika kulminacija više godina vađenja materijala i upravljanja otpadom ispod standarda, probleme na ovim lokalitetima su pogoršale dramatične promjene ekonomskih i političkih uslova, sukob i društveno-ekonomske nedaće tokom devedesetih godina prošlog vijeka, što je dovelo do obustave industrijskih aktivnosti bez primjene odgovarajućih mjera zatvaranja. Postoje brojni napušteni ili

“privremeno napušteni” lokaliteti u regiji koji postepeno (ili u nekim slučajevima brzo) propadaju, uz mnoga neregulirana odlagališta neobrađenog ili neadekvatno obrađenog otpada, a otpadne vode se ispuštaju u rijeku i njene pritoke. Gradovi nizvodno nemaju regulirana odlagališta i oko 30% ukupnog plutajućeg otpada završi u riječnom koritu (Tabela 2.1-2). Ovi lokaliteti predstavljaju rizik za lokalne zajednice, životnu sredinu i međunarodne odnose. Tokom nedavnih razarajućih poplava u području SRD-a, bio je evidentan značaj postojanja prekograničnih mehanizama za rano upozoravanje.

TABELA 0-2: GODIŠNJA PROIZVODNJA OPĆINSKOG OTPADA U SRD

	Bosna i Hercegovina	Crna Gora	Srbija
Broj gradova			
u području sliva	10	7	8
Stanovnici	310.000	146.000	210.000
Proizvedeni otpad*	90.000	35.000	60.000
Obrađeni otpad*	0	0	0

* u tonama godišnje

Izvor: ICPDR, <http://www.icpdr.org/main/publications/drina-rivers-floating-problem>

SRD i njene pritoke blisko su povezane sa lokalnim privredama, iako je neizvjesno vodosnabdijevanje rezultat fluktuirajućih nivoa podzemnih voda na koje utiče rad rezervoara, pa do izuzetno nestabilne riječne morfologije i učestalosti lokalnih poplava iz glavnih rijeka i planinskih bujica. Pored neizvjesnog vodosnabdijevanja, lokalne zajednice u području SRD-a suočene su sa lokalnim zagađenjem i problemima sa eutrofikacijom jezera, koji svakodnevno nanose štetu vodosnabdijevanju, poljoprivredi, turizmu i biološkoj raznovrsnosti. Snažne struje, pojačane svakodnevnom ispuštanjima iz rezervoara, koje brzo nagrizaaju riječna korita i potkopavaju nasipe, ugrožavaju kuće, infrastrukturu i obradivo zemljište, povećavaju važnost razvojnih potreba i mogućnosti općina i lokalnih zajednica, što postaje sve osjetljiviji politički faktor u izradi budućih planova ulaganja u regiju/slivno područje.

Broj stanovništva u području sliva se polako smanjuje zbog nedostatka prilika za zapošljavanje, pa ljudi sele u veće gradove ili inostranstvo u potrazi za poslom. 2011. godine, stopa nezaposlenosti u području SRD-a kretala se od oko 19.7% za Crnu Goru, 22% u SRB do 27.6% za BiH. Ovo je dodatni razlog za pažljivo proučavanje i razmatranje lokalnih potreba u izradi budućih razvojnih planova za SRD.

Sliv rijeke Drine sklon je i sušama i imao je produžene periode ispodprosječnih padavina, a naročito tokom ljetnih mjeseci. Iako se utjecaj klimatskih promjena na ukupni obim, trajanje i učestalost poplava i suša ne može precizno predvidjeti, postoje dokazi koji ukazuju na to da su se učestalost i intenzitet ekstremno vlažnih i suhih epizoda povećali tokom proteklih godina u čitavom području SRD-a. Suša iz 2012. godine predstavljala je značajan izazov za proizvodnju hidroenergije u Srbiji, kao i za poljoprivrednu proizvodnju. Informacije o korištenju zemljišta u SRD-u date su u dokumentu: “Dokumenti tehničke podrške” u okviru Plana upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima/ESMF (internet - BiH: <http://www.mvteo.gov.ba/>; CG: <http://www.mpr.gov.me/ministarstvo>; SRB: <http://www.rdvode.gov.rs/aktuelno.php>).

Sve spomenute fizičke i prirodne karakteristike SRD-a, kao i ekonomski i razvojni potencijal teže ka efikasnijoj i bližoj saradnji između država obuhvaćenih slivnim područjem, naročito u sektoru upravljanja vodama i energetskom sektoru, što je predstavljalo značajnu slabost u provedbi aktivnosti na zaštiti od poplava i kontroli poplava. Pored toga, jedinstvenost prirode u SRD-u predstavlja izdašan izvor prekogranične saradnje, postavljajući tako čvrstu osnovu za buduću razvoj turizma i ekoturizma, te doprinoseći i vodeći ka ponovnom oživljavanju privrede u regiji.

Države u području SRD-a imaju slične ekonomsko-razvojne ciljeve, dijele zajedničke nasljedne trendove i razvojne koncepte, a sve to zahtijeva praktičnu saradnju u sferi njihovih interesa, koji su ranije ukratko izloženi u tekstu. Takva saradnja između država treba biti nastavak postojeće saradnje na lokalnom nivou, među općinama u području SRD-a, gdje je trinaest općina iz tri države osnovalo zajedničku platformu Euroregion Drina.

2.2 Socio-ekonomske karakteristike sliva rijeke Drine

SRD prolazi kroz tri zemlje (BiH Crna Gora i Srbija) koje su prošle kroz unutrašnje strukturalne i političke promjene. Prema ekonomskim kriterijima, države koje obuhvata područje SRD-a pripadaju državama sa višim srednjim nivoom dohotka, na čiji su spori ekonomski razvoj dodatno uticale globalna ekonomska kriza i poplave iz 2014. godine.

Lokalna privreda u Crnoj Gori uglavnom se bazira na drvoprerađivačkoj industriji (Pljevlja - 47%), nakon čega slijedi poljoprivreda (Bijelo Polje - najveća površina obradivog zemljišta, ali se navodnjava samo 19%). Sektor ribarstva u općinama na području SRD-a u Crnoj Gori organiziran je kroz male riblje farme (u porodičnom ili vlasništvu malih preduzeća), koje proizvode 5-20 tona godišnje, te dvije velike privatne riblje farme sa godišnjom proizvodnjom od 5-20 tona. Turizam je razvijen na Durmitoru i u Nacionalnom parku Tara kroz promoviranje ekoturizma, sporta i avanturizma, te sportskog ribolova.

U Srbiji, drvoprerađivačka industrija je jedna od najvažnijih industrija u području SRD-a. Javno preduzeće "Srbijašume" upravlja državnim šumama, dok su kompanije za proizvodnju namještaja i pilane uglavnom u privatnom vlasništvu. Poljoprivredna proizvodnja u Srbiji uglavnom je usmjerena na male poljoprivredne farme i porodične farme koje proizvode usjeve i uzgajaju stoku za vlastite potrebe. Sektor ribarstva je razvijen u općini Mali Zvornik, gdje se uglavnom uzgajaju šaran i pastrmka. Značaj rijeke Drine odražava se u njenom hidroenergetskom potencijalu, koji se samo djelomično koristi za hidroelektranu "Bajina Bašta". Nacionalni park Tara u Srbiji doprinosi razvoju turizma, kao i avanturističkog turizma, kao što su rafting i sportski ribolov na Drini.

U sjevernom dijelu SRD u BiH, lokalna privreda se bazira na trgovini, proizvodnji i poljoprivredi. U ovom dijelu SRD postoje značajne površine obradivog zemljišta, gdje je najviše zastupljen uzgoj žitarica i povrća. Što se tiče drugih općina, može se zaključiti da je lokalna privreda bazirana na elektroenergetskoj industriji (Ugljevik), rudarstvu (Milići), energetske industriji, šumarstvu i poljoprivrednoj proizvodnji na malim farmama. Turizam predstavlja značajan izvor prihoda za Općinu Foča, zahvaljujući NP Sutjeska. Jedina značajna riblja farma u RS nalazi se na rijeci Krupici blizu Foče. Postoje neke prirodne riblje farme i rezervoari, "Višegrad" (površine 890 ha), "Bajina Bašta" (1.030 ha) i "Zvornik" (1.380 ha), a procjenjuje se da je dostupno 25-35 kg/ha ribe.

Tržište rada se nije oporavilo od ekonomskih kriza 2014. godine. Stopa nezaposlenosti je značajno visoka u sve tri države (BiH-27,5%, CG-19,4%, SRB-20,8%), što je jasan pokazatelj najvećih problema za sve tri privrede. Stopa nezaposlenosti u području SRD-a iznosi 22,56%. Poplave su negativno uticale na veliki dio stanovništva i zemljišne mase, naročito u BiH. Prema procjenama, štete od poplava iz 2014. godine u BiH iznose oko 15% BDP-a: štete (9,3% BDP-a) i gubici (5,6%), u Srbiji iznose oko 4,7% BDP-a, od čega se 2,7% BDP-a odnosi na štete, a 2% BDP-a na gubitke u 2014. godini.

Jedan od najznačajnijih ekonomskih prihoda svakako predstavlja eksploatacija sedimenta koja je, s druge strane, predmet ozbiljnog spora između država iz područja riječnog sliva (npr. određivanje granice između Srbije i BiH).

Više informacija o društveno-ekonomskim karakteristikama SRD dato je u Aneksu 9.2 ovog Izvještaja, a detalji o prirodnim i fizičkim karakteristikama (npr. kvaliteta vode, hidroenergija, rizik od opasnosti od poplava, klimatske promjene, monitoring) SRD-a sadržani su u dokumentu: "Dokumenti tehničke podrške" ESMF-a (internet - BiH: <http://www.mvteo.gov.ba/>; CG: <http://www.mpr.gov.me/ministarstvo>; SRB: <http://www.rdvode.gov.rs/aktuelno.php>).

3. Okolišna procjena projekta Upravljanje slivom rijeke Drine - Zapadni Balkan i investicije

3.1 Okolišna procjena

Prema operativnoj politici (OP) 4.01. Projekt upravljanja vodama na slivu rijeke Drine u okviru programa za Zapadni Balkan (West Balkans Drina River Basin Management skr. WBSRDM), koji se finansira iz sredstava Globalnog fonda za zaštitu okoliša, odnosno Posebnog fonda za klimatske promjene (GEF-SCCF), klasificiran je u kategoriju 'B'. S obzirom na karakteristike projekta i geografski obuhvat, potrebno je napraviti okolišnu procjenu i izraditi dokument Okvira za upravljanje okolišem i društvom (ESF) za cijeli projekat. Projektom aktivnostima su predviđeni prekogranični/trilateralni zajednički projekti zemalja sliva rijeke Drine, konkretno Bosne i Hercegovine (Federacija BiH i RS), Crne Gore i Srbije kao i pilot investicije koje će se provoditi na državnom nivou svake od ovih zemalja, koje, pored zahtjeva Svjetske banke (WB), definiraju opseg aktivnosti koje bi mogle potaknuti definiranje nacionalnih propisa i zahtjeva u sferi zaštite okoliša.

Analiza potrebe za okolišnom procjenom za pod-projekte/aktivnosti definirane u okviru komponenti WBSRDM-a zasnovana je na pozitivnim propisima u oblasti zaštite okoliša i procjeni utjecaja na okoliš u zemljama sliva rijeke Drine. S obzirom da prije izrade Okvira za upravljanje okolišem i društvom nije rađena potpuna procjena utjecaja projekta WBSRDM na okoliš, data je okolišna procjena na općem ("generičkom") nivou, koja je zasnovana na informacijama pod-projekata koje su bile poznate u vrijeme izrade ovog dokumenta - sredina novembra 2015.

Ukupni se utjecaji projekta WBSRDM smatraju pozitivnim jer će se projektom radnjama osnažiti pripravnost zemalja sliva rijeke Drine za potencijalne i moguće učinke klimatskih promjena na korištenje i upravljanje vodnim resursima sliva rijeke Drine, kao i za ublažavanje ili sprečavanje rizika klimatskih promjena na okoliš, ljude i imovinu. Pozitivni učinci projektnih aktivnosti bit će vidljivi na tri nivoa: (a) prekograničnom /regionalnom, (b) nacionalnom i (c) lokalnom.

- (a) Na prekograničnom/regionalnom nivou učinci projekta će se ogledati kroz: jačanje saradnje i koordinacije među nadležnim tijelima u zemljama sliva rijeke Drine, koja će dovesti do efikasnijeg i integriranog upravljanja vodnim resursima u slivu rijeke Drine; intenzivnije prikupljanje relevantnih hidrometeoroloških podataka u slivu rijeke Drine, što će rezultirati efikasnijim praćenjem kretanja i pružiti osnovu za učinkovitije upravljanje resursima, pripravnost za klimatske učinke, njihovo sprečavanje ili ublažavanje.
- (b) Projekat će na nacionalnom nivou finansirati aktivnosti kojima će se unaprijediti nacionalna pripravnost za učinkovitije upravljanje vodnim resursima i zaštitu okoliša od potencijalnih i trenutnih utjecaja klimatskih promjena. Pilot projektima će se povećati i osnažiti nivo prikupljanja podataka o površinskim vodama, praćenje podzemnih voda te učinkovito upravljanje otpadom i otpadnim vodama u slivu rijeke Drine.
- (c) Programi bespovratne pomoći će na lokalnom nivou doprinijeti boljoj angažiranosti i boljoj informiranosti lokalnih aktera o utjecajima klimatskih promjena na vodne i okolišne resurse i radnjama kojima se negativni utjecaji mogu svesti na minimum, odnosno kojima se može poboljšati otpornost na takve utjecaje.

Zagađenje do kojeg može doći u različitim fazama gradnje, obnove, sanacije i/ili popravke po svojoj je prirodi i opsegu ograničeno i može se ublažiti primjenom standardnih mjera ublažavanja, dobrih praksi u projektiranju, načela dobre građevinske prakse, redovnim upravljanjem i održavanjem.

Kod izrade konkretnih planova upravljanja okolišem, osim relevantnih politika Svjetske banke, kako je istaknuto u ovom Izveštaju, primjenjivat će se nacionalna zakonodavstva BiH, Crne Gore i Srbije. Gdje se nacionalni propisi i zahtjevi Svjetske banke budu razlikovali, primjenjivat će se oni koji budu strožiji.

U svrhu procjene, na samom početku, u TABELA 0-2, dat je pregled zajedničkog sadržaja dokumenata procjena utjecaja na okoliš za planirane pod-projekte u slivu rijeke Drine.

TABELA 0-2 ZAJEDNIČKI SADRŽAJ DOKUMENATA PROCJENE UTJECAJA NA OKOLIŠ I DRUŠTVO ZA PLANIRANE POD-PROJEKTE U SLIVU RIJEKE DRINE

Sadržaji Procjene utjecaja na okoliš u skladu sa Prilogom Operativne politike Svjetske banke OP4.01	Sadržaji Procjene utjecaja na okoliš u skladu sa zahtjevima BiH (FBiH i RS), Crne Gore i Srbije	Zajednički sadržaji koji odgovaraju zahtjevima Svjetske banke, BiH (FBiH i RS), Crne Gore i Srbije
<p>1. Uvod</p> <p>2. Opis projekta</p> <p>3. Opis okoliša i društvenog miljea</p> <p>4. Mogući utjecaji na društvenu sredinu u vezi s predloženim projektnim aktivnostima</p> <p>5. Plan upravljanja okolišem</p> <p>4.1. Plan mjera sprečavanja/ublažavanja utjecaja na okoliš (tabela)</p> <p>4.2. Plan praćenja stanja okoliša (tabela)</p> <p>4.3. Odgovornost za provedbu plana upravljanjem okolišem</p> <p>4.4. Izgradnja kapaciteta i obuka</p>	<ul style="list-style-type: none"> • opis projekta, uključujući i informacije o njegovoj lokaciji, svrsi i veličini, • opis potencijalnih utjecaja projekta na okoliš u toku gradnje ili izvršenja, tokom rada ili iskorištavanja, • opis predviđenih mjera za sprečavanje, smanjenje ili eliminaciju štetnih utjecaja projekta na okoliš, • kratak pregled mogućnosti koje je vlasnik projekta razmatrao i lista razloga za odabrano rješenje u kontekstu utjecaja na okoliš, • izvod iz planskog akta, • informacije o mogućim poteškoćama sa kojima se vlasnik projekta susreo prilikom prikupljanja podataka, • netehnički sažetak informacija iz prethodnih tačaka, • prilog: Plan upravljanja otpadom prema Zakonu o upravljanju otpadom. 	<p>1. Uvod</p> <p>2. Opis projekta</p> <p>3. Opis okoliša i društvenog miljea</p> <p>4. Mogući utjecaji na društvenu sredinu u vezi s predloženim projektnim aktivnostima</p> <p>5. Plan upravljanja okolišem</p> <p>4.1. Plan mjera sprečavanja/ublažavanja utjecaja na okoliš (tabela)</p> <p>4.2. Plan praćenja stanja okoliša (tabela)</p> <p>4.3. Odgovornost za provedbu plana upravljanjem okolišem</p> <p>(4.4. Izgradnja kapaciteta i obuka)</p> <ul style="list-style-type: none"> • kratak pregled mogućnosti koje je vlasnik projekta razmatrao i lista razloga za odabrano rješenje u kontekstu utjecaja na okoliš, • izvod iz planskog akta, • informacije o mogućim poteškoćama sa kojima se vlasnik projekta susreo prilikom prikupljanja podataka, • netehnički sažetak informacija iz prethodnih tačaka, • prilog: Plan upravljanja otpadom

Izvor: WBSRDM konsultantski pregled

3.2 Pregled utjecaja projektnih investicija na okoliš

Predloženim pod-projektima u okviru komponenti WBSRDM-a predviđene su radnje kao što su: održavanje i jačanje saradnje vlasti i relevantnih aktera u zemljama sliva rijeke Drine u sferi upravljanja vodama, prikupljanja, razmjene i praćenja hidroloških podataka, a sve u cilju razumijevanja utjecaja klimatskih promjena na sliv rijeke Drine, osnaživanje hidrometeoroloških službi u slivu neophodnom opremom, te realizacija određenih sanacijskih i rekonstrukcijskih radova. Ukupni utjecaj projekta na okoliš i upravljanje vodama će biti značajan i pozitivan, dok će manji, negativni utjecaji, koji su posljedica ljudskog prisustva i prirode građevinskih radova na određenim lokacijama, biti ograničeni isključivo na mjesta izvođenja radova i njihovu neposrednu blizinu, ali će isti biti ublaženi primjenom određenih mjera ublažavanja.

Utjecaji u fazi pripreme projekta

Ne očekuje se da će pripremna faza pod-projekata iz komponenti WBSRDM-a imati negativan utjecaj na okoliš, budući da se u ovoj fazi radi priprema studija, idejnog i glavnog projekta radova koji će se realizirati kasnije, kada budu dostupna dodatna sredstva. U ovoj fazi projekta se, isto tako, ne očekuju nikakvi utjecaji u pogledu zemljišta i otkupa zemljišta. Kao što je ranije istaknuto, ukupni utjecaji projekta se smatraju pozitivnim, budući da je projekat usmjeren na sprečavanje rizika po okoliš, ljude i imovinu od utjecaja klimatskih promjena na upravljanje vodnim resursima u slivu rijeke Drine.

Jedna od zajedničkih aktivnosti svih zemalja sliva rijeke Drine će biti jačanje hidrometeoroloških službi, koje će rezultirati opremanjem službi hidro-tehničkom infrastrukturom koja nema negativan utjecaj na okoliš. „Kućišta“ tih hidroloških stanica napravljena su od metala, i kao takva su donesena na lokaciju i pričvršćena na cijevi radi stabilnosti. Hidro-tehnička infrastruktura ne proizvodi nikakva zračenja niti joj je potrebna posebna struja, jer se električnom energijom napaja preko solarnih ploča. Male količine zemljišta, koje su rezultata iskopa radi pozicioniranja cijevi, mogu se iskoristiti za sadnju na lokalnom nivou. Također, male količine otpada koje nastanu od ambalaže opreme odložiti će se na lokalnu deponiju ili direktno u kontejnere za otpad koji se nalaze u blizini lokacije.

U Prilogu 9.5 ovog Izvještaja dat je pregled početne okolinske procjene za svaki pod-projekt unutar komponente, zajedno sa kategorizacijom prema operativnim politikama Svjetske banke OP 4.01 te utjecajima na okoliš i potencijalnim problemima u pogledu upravljanja okolišem.

Utjecaji u fazi provedbe pilot projekata

Utjecaji na okoliš koji će se desiti tokom provedbe projekta direktna su posljedica ljudskog prisustva i građevinskih, rekonstrukcijskih i montažnih radova na lokaciji. Zagađenja u fazi obnove, sanacije i/ili popravke su privremena i ograničenog intenziteta, premda mogu izazvati posljedice u slučaju kvarova. Međutim, ne očekuju se značajni negativni utjecaji na okoliš i lokalno stanovništvo. Slično tome, ukoliko se dosljedno bude poštovalo nacionalno zakonodavstvo u pogledu zakonskih zahtjeva i definiranih mjera ublažavanja, uključujući i izradu plana upravljanja okolišem/procjene utjecaja na okoliš, koji će se izraditi za svaki pod-projekt prije njegove provedbe, mala je vjerovatnoća da će doći do prekoračenja dozvoljenih koncentracija štetnih emisija u zrak, tlo i vodu prilikom izvođenja radova.

U fazi provedbe projekta se ne očekuju utjecaji na korištenje zemljišta budući da je planirano građevinske aktivnosti provoditi na državnom ili općinskom zemljištu. Prema dostupnim podacima,

projektne aktivnosti će se provoditi na zemljištu koje se ne koristi za življenje i koje nikome ne predstavlja izvor sredstava za život.

Manji društveni utjecaji su mogući uslijed ograničenog pristupa imovini ili raseljavanja. U slučaju da do toga dođe zbog općeg (javnog) interesa, morat će se prethodno ispoštovati zakonski uvjeti - pravo vlasništva ili ograničavanje uživanja imovine ili potpuno izuzimanje imovine kroz propisani postupak. U tom slučaju, i država i korisnik izuzetog zemljišta dužni su osigurati odgovarajuću kompenzaciju za izuzetu imovinu i, pored toga, zaštititi osobu čija je imovina predmetom akvizicije na drugi odgovarajući način ili očuvati njezin ostvareni životni standard, odnosno općenito, njezine životne, društvene, socio-ekonomske, kulturne i slične prilike.

Neki od osnovnih tipova zagađenja koji se mogu pojaviti prilikom izvođenja radova u vezi sa pod-projektним radnjama su:

- **Zagađenje tla i poljoprivrednog zemljišta**

- Degradacija tla.
- Kontaminacija okolnog tla emisijama gasova, čvrstih čestica ili teških metala iz transportnih vozila/građevinske mehanizacije.
- Kontaminacija uzrokovana privremenim gradilištima, putevima ili odlaganjem otpada.
- Kontaminacija prilikom ispuštanja iskorištene vode sa gradilišta u tlo.

- **Zagađenje vode**

- Ispuštanje raznih otpadnih proizvoda iz građevinskih procesa i sa gradilišta (tečnost, čvrste čestice i čvrsti otpad) na obale ili direktno u riječna korita dovodi do širenja zagađenja duž vodotoka.
- Ispuštanje iskorištene vode sa gradilišta (tehnička i sanitarna) u vodotokove.
- Zemljani radovi na terenu mogu uzrokovati presijecanje - otvaranje vodonosnika, odnosno do poremećaja podzemnih voda (vodeni ciklus).
- Prilikom izvođenja građevinskih radova može doći do ispiranja sitne frakcije uslijed padanja materijala sa privremenih deponija, što dovodi do замуćivanja površinskih tokova.
- Kontaminiranje vode otpadnim materijalom, mehaničkim uljem, gorivom i sl. može biti uzrokovano neispravnom građevinskom mehanizacijom i vozilima kao i nemarkom radnika.
- Mehanizacije, privremeno skladište građevinskog smješteno u blizini površinskih vodotokova.

- **Zrak**

- Građevinski radovi mogu rezultirati povećanom koncentracijom zagađujućih tvari, prvenstveno prašine i izduvnih gasova iz vozila (mehanizacije koja se koristi u izvođenju radova).

- Lebdeće čvrste čestice (prašina) sa transportnih puteva, prilikom upotrebe mehanizacije ili prolaska kamiona.
- **Nivo buke**
 - Ljudsko prisustvo i izvođenje radova na lokalitetu, te kretanje vozila i građevinske mehanizacije.
- **Flora i fauna**
 - Povećane razine buke mogu uzrokovati privremenog uznemiravanje faune.
 - Emisije iz kamiona i građevinske mehanizacije mogu imati negativan utjecaj na vegetaciju u blizini gradilišta.
- **Utjecaji na prirodna staništa i biološku raznovrsnost**
 - Ne očekuje se da će predviđeni radovi na obnovi i/ili sanaciji postojeće infrastrukture, postrojenja i opreme uzrokovati gubitak i/ili fragmentaciju prirodnog staništa, odnosno da će imati značajan negativan utjecaj na biološka raznovrsnost. Potencijalno, u slučaju izgradnje nove infrastrukture/opreme, koja bi mogla dovesti do okupiranja novog zemljišta ili najbolje dostupne lokacije, gubitak i/ili fragmentacija prirodnog staništa može potencijalno imati negativan utjecaj na biološka raznovrsnost, koji bi bio značajan na lokalnom nivou ukoliko bi se radovi izvodili u zaštićenim područjima.
- **Utjecaji na naselja i stanovništvo**
 - Ne predviđa se značajniji utjecaj na kvaliteta života lokalnog stanovništva, budući da nisu predviđeni nikakvi veliki građevinski radovi. Mogući su privremeni utjecaji tokom izvođenja radova obnove /izgradnje koji će se manifestirati kroz povećane razine buke, vibracije i emisije prašine.
- **Utjecaji na kulturnu i historijsku baštinu**
 - U zoni radova nema nikakvih kulturnih i historijskih vrijednosti. Međutim, ukoliko se slučajno takve vrijednosti otkriju, radovi će se obustaviti i o tome će se obavijestiti nadležne nacionalne institucije odgovorne za zaštitu kulturnog i historijskog nasljeđa (u svim zemljama sliva rijeke Drine aktivnosti i mjera sprečavanja oštećenja takvog nasljeđa u nadležnosti su zavoda za zaštitu kulturnog i historijskog nasljeđa.
- **Utjecaji na klimu**
 - Provedba pod-projekata neće imati nikakve negativne utjecaje na klimu.

Utjecaj na okoliš koji će se desiti tokom provedbe projekta odnosi se na Komponentu 1: *više-državna saradnja u međunarodnom upravljanju rijekom Drinom* i Komponentu 2: *Pilot ulaganja za integrirano upravljanje slivom i unapređenje otpornosti na klimatske promjene, sa pod-komponentama 2A - Jačanje kapaciteta za prilagođavanje klimatskim promjenama i 2B - Pilot ulaganja u prilagođavanje klimatskim promjenama i upravljanje poplavama* kao direktna posljedica ljudskog prisustva, radova montaže, obnove i izgradnje na lokalitetu kao npr. bušenje tla radi postavljanja piezometara za praćenje podzemnih voda na lokacijama rijeka Lim, Piva i Čehotina u Crnoj Gori ili postavljanje nasipa i gabiona kao mjera prevencije poplava na kritičnim mjestima na rijeci Lim u Crnoj Gori ili u Općini Ljubovija u Srbiji. Nadalje, provodit će se radovi na izgradnji postrojenja za tretman otpadnih voda u Općini Mali Zvornik u Srbiji (Izgradnja postrojenja za tretman otpadnih voda Sakar i Novi Most) te bunara u Sapni. Zagađivači koji se javljaju u fazi rekonstrukcije, sanacije i/ili popravke su privremene prirode i ograničenog intenziteta, premda mogu izazvati posljedice u slučaju kvarova. Međutim, ne očekuju se značajni negativni utjecaji na okoliš i lokalno stanovništvo. Slično tome, ne očekuje se da će doći do prekoračenja dozvoljenih koncentracija štetnih emisija u zrak, tlo i vodu prilikom izvođenja

radova, jer će se radovi izvoditi uz primjenu najboljih praksi i u skladu sa zakonskih zahtjevima, u kombinaciji sa definiranim mjerama ublažavanja, (gdje bude potrebno) propisanim u planu upravljanja okolišem/procjenom utjecaja na okoliš, koji će se izraditi za svaki pod-projekt prije njegove provedbe.

Ukoliko dođe od odstupanja od odgovarajućeg projekta, dobrih građevinskih načela i operativnih pravila, građevinski i istraživački radovi u okviru prethodno spomenutih komponenti i pod-komponenti projekta WWSRDM, koji između ostalog podrazumijevaju izgradnju postrojenja za tretman otpadnih voda, bušenje ili mjere zaštite od poplava mogu rezultirati nekih štetnim utjecajima po okoliš. Očekuje se da bi ti potencijalni učinci na okoliš mogli biti prisutni na lokalnom nivou i isključivo u fazi provedbe/izgradnje. Provedbom plana za upravljanje okolišem, odnosno primjenom niza konkretnih mjera ublažavanja i praćenja utjecaja na okoliš tokom provedbe projekta i rada postrojenja, izvođač radova i/ili odgovorne strane (npr. općine, udruženja za zaštitu voda, i sl.) će uočene negativne utjecaje svesti na minimalnu razinu ili će se ih u potpunosti spriječiti.

Kako bi se osigurala održivost zaštite okoliša kroz mjere ublažavanja definirane u planu upravljanja okolišem, propisan je monitoring kojim se osigurava usklađenost sa nacionalnim, zakonom propisanim graničnim vrijednostima zagađenja i relevantnim dozvolama (građevinska dozvola, ispuštanje otpadnih voda, kvaliteta zraka, ocjena prihvatljivosti, vodna dozvola, itd.). Mjere ublažavanja iz Plana upravljanja okolišem obuhvaćaju radnje kojima se smanjuje opasnost po zdravlje i sigurnost građevinskih radnika i javnosti; mjere koje se odnose na zagađenje tla i vode uljima i gorivom, te mjere koje se odnose na buku, kvalitetu zraka (prašina), iskop materijala i odlaganje viška iskopa/zemlje i drugog materijala; degradacija historijskih i kulturnih lokaliteta, itd. Kako je utvrđeno, prilikom izvođenja građevinskih ili istraživačkih radova, vodit će se računa o slučajno pronađenim predmetima arheološke ili kulturne vrijednosti. Kao što je navedeno u relevantnim propisima o kulturnoj baštini u priobalnim zemljama sliva rijeke Drine, ukoliko se naiđe na predmete kulturne/arheološke vrijednosti, radovi na lokalitetu će se obustaviti, a izvođač radova će o nalazima odmah obavijestiti nadležne organe vlasti.

Programom malih grantova iz Komponente 2A - *Jačanje kapaciteta za prilagođavanje klimatskim promjenama* podržat će se pokazni projekti u zajednici u svim zemljama sliva rijeke Drine. Ovim projektnim radnjama će se izgraditi vlasništvo nad projektnim rezultatima, uključiti razne interesne grupe i osnažiti prilagodljivost na klimatske promjene na lokalnoj razini, smanjiti zagađenje, očuvati prirodne vrijednosti osjetljivih staništa, kultivirati ekosistemi i unaprijediti kvaliteta vode. Projekti će se rukovoditi Operativnim priručnikom, koji će uključivati smjernice za analizu okoliša i praćenje malih grantova. Utvrđeni projekti za male grantove unutar provedbe WBSRDM-a imat će skromnu finansijsku podršku (10-20.000 američkih dolara), dakle neće podrazumijevati opsežne aktivnosti te će i njihov utjecaj, ako ga uopće bude bilo, biti minoran. Međutim, pozitivni aspekti angažmana različitih aktera na nivou zajednice i upotreba mreže nevladinih organizacija, škola i sl. značajno će doprinijeti podizanju razine svijesti i promociji vrijednosti i potrebe za integriranim upravljanjem vodnim resursima i njegovim prilagođavanjem i/ili ublažavanjem utjecaja klimatskih promjena.

Za potrebe ovog izvještaja izrađen je opći Plan upravljanja okolišem, koji se nalazi u Dodatku 9.4 ovog izvještaja. Generički plan upravljanja okolišem osigurava mjere ublažavanja i strukturu praćenja građevinskih radova i/ili analize koje bi se mogle provesti tokom provedbe projekta. Pored toga, potrebno je ispuniti zakonske zahtjeve u pogledu izrade procjene utjecaja na okoliš za projekte koji podrazumijevaju radove i/ili analize u okolišu (potrebno je pribaviti relevantno mišljenje o potrebi za provođenjem procjene utjecaja na okoliš, tamo gdje je potrebno i primjenjivo) i pribaviti sve relevantne dozvole.

U nastavku je dat pregled zaštitnih politika koje su primjenjive na projekte WBSRD-a uz kratko obrazloženje:

Zaštitne politike primjenjive na projekat	Da	Ne
• Ekološka procjena (OP/BP/GP 4.01)	√	
• Prirodna staništa (OP/BP 4.04)	√	
• Upravljanje štetočinama (OP 4.09)		√
• Kulturna baština (OP 4.11)	√	
• Nedobrovoljno preseljenje (OP/BP 4.12)	√	
• Autohtono stanovništvo (OD 4.20, revidirano kao OP 4.10)		√
• Šumarstvo (OP/BP 4.36)	√	
• Sigurnost brana (OP/BP 4.37)		√
• Projekti u spornim područjima (OP/BP/GP 7.60)*		√
• Projekti na međunarodnim plovnim putevima (OP/BP/GP 7.50)	√	

Prirodna staništa. Ova je operativna politika, odnosno procedura banke (OB/BP 4.04) primjenjiva jer će se planiranim aktivnostima financirati studije koje obuhvaćaju istraživačke radove i analize na lokaciji koja prema postojećem opsegu projekta nije poznata. Međutim, imajući u vidu da sliv rijeke obuhvata i nekoliko nacionalnih parkova, prirodnih rezervata i područja koja su pod zaštitom UNESCO-a, kod provedbe „desk“ istraživanja i odlučivanja treba uzeti u obzir postojanje takvih područja kako bi se negativni učinci projektne aktivnosti izbjegli, sveli na minimum i/ili ublažili. U slučaju provođenja takvog projekta, odnosno aktivnosti, jedan od instrumenata zaštite u tom smislu je, kako je utvrđeno u ekološkoj procjeni, ocjena prihvatljivosti ili dozvola za rad u zaštićenim područjima. U vrijeme izrade ove analize nijedan od pod-projekata nije predviđao aktivnosti u zaštićenim područjima ili ugroženim prirodnim staništima.

Šuma. Ova je operativna politika, odnosno procedura banke (OB/BP 4.36) primjenjiva jer će se planiranim aktivnostima financirati studije koje obuhvaćaju istraživačke radove i analize na lokaciji koja prema postojećem opsegu projekta nije poznata. Budući da je sliv rijeke Drine okružen i vrlo bogat ovim resursom, ovu informaciju treba uzeti u obzir kod provedbe „desk“ istraživanja i odlučivanja kako bi se potencijalni negativni učinci projektne aktivnosti izbjegli, sveli na minimum i/ili ublažili.

Kulturna baština OB/BP 4.11. Opseg rada pod-projekata nema direktnog utjecaja na kulturne i historijske karakteristike. Ako se u toku projektnih aktivnosti: *uređenje narušenih obala duž korita rijeke Drine i njezinih pritoka u urbanim gradskim područjima ili procjenom utjecaja klimatskih promjena na podzemne vode u slivu rijeka Lim, Piva i Čehotina* (bušenje radi postavljanja piezometara za analizu

podzemnih voda), slučajno naiđe na takve predmete ili ako je lokacija na kojoj se vrše radnje u blizini kulturno osjetljivih lokaliteta i/ili kulturnih znamenitosti, onda planom upravljanja okolišem za taj lokalitet treba utvrditi procedure koje će biti usklađene sa nacionalnim propisima u tom pogledu. U planu upravljanja okolišem za određeni lokalitet je potrebno naglasiti da će slučajni arheološki nalazi biti pokriveni klauzulom o postupanju u slučaju slučajnih nalazišta, koja je ugrađena u ugovore sa izvođačem radova.

Projekat na međunarodnim vodnim putevima, OP 7.50. Predloženim projektom će se osigurati niz investicija koje su usmjerene na unapređenje upravljanja vodnim resursima sliva rijeke Drine, koja je dijelom šireg sliva rijeke Save, zbog čega se na nju primjenjuje i operativna politika Svjetske banke (OP 7.50) – projekti na međunarodnim vodnim putevima. Osim toga, ova operativna politika Svjetske banke se primjenjuje i zbog toga što je rijeka Drina granična rijeka (dio granice između BiH i Srbije). Ova operativna politika zahtijeva postupak obavještanja, odnosno razmjene svih relevantnih informacija o projektu sa priobalnim zemljama. Pojednostosti o projektu koje se prilažu u pismo obavještenja najčešće se oslanjaju na procjenu utjecaja na okoliš i/ili ekološku procjenu, kako bi se potvrdilo da projekti koje finansira Svjetska banka neće prouzrokovati štetu priobalnim zemljama.

Nedobrovoljno preseljenje, OP 4.12. Na projekat se primjenjuje i operativna politika o nedobrovoljnom preseljenju zbog aktivnosti predviđenih pod-projektnom komponentom 2B (podrška ulaganjima u pilot projekte u sve tri priobalne zemlje koje imaju utjecaja na pitanje smanjenje utjecaja klimatskih promjena). Lokacije ovih pilot projekata i opseg potrebnog iseljavanja još uvijek nisu definirani, jer izvedbeni projekti nisu bili dostupni u fazi procjene. Na temelju inicijalnog dubinskog ispitivanja i pregleda mogućeg izuzimanja zemljišta i utjecaja na iseljavanje, procijenjeni potencijal takvih utjecaja je prihvatljivo nizak do umjeren, s obzirom da je se pod-projekti unutar pod-komponente 2B provoditi uglavnom na zemljištu koje je u vlasništvu općina ili drugih javnih organa vlasti. Prema trenutno dostupnim podacima, ne očekuje fizičko iseljavanje stanovnika (pravnih ili bespravnih) niti ograničavanje pristupa resursima ili prihodovnim tokovima uslijed provedbe projekta, a ne očekuje se ni da će projekat za posljedicu imati trajnu akviziciju stambenih ili komercijalnih objekata.

Kao vodeći instrument kada je riječ o preseljenju razvijene su tri zasebne okvirne politike za preseljenje, po jedan za svaku zemlju, kako bi se na taj način ublažili potencijalni utjecaji iseljavanja. Kada konkretni društveni utjecaji budu poznati, okvirne politike će poslužiti kao smjernice za izradu akcionog plana za preseljenje za određene lokacije, u skladu sa politikama i procedurama Svjetske banke.

U kontekstu buduće provedbe pod-projekata, u sve tri zemlje potrebno je poduzeti sljedeće korake u vezi sa ekološkom ocjenom i ocjenom utjecaja na društvo⁴:

Korak 1. Pripremiti plan za upravljanje okolišem i zahtjev za dobijanje okolišne dozvole (gdje je potrebno) za prioritetne programe, sa sljedećim sadržajem:

- puni opis projekta (potrebe za vodom, nivo postojećih podataka, potreba za intervencijom /izgradnja/obnova, prijedlog za rad i upravljanje objektom /opremom/sistemima);
- opis okolišnog i društvenog uređenja (fizičko okruženje, biološko okruženje, socio-kulturne karakteristike);
- procjena utjecaja na okoliš;
- procjena utjecaja na društvo;
- plan upravljanja zaštitom okoliša i socijalnim pitanjima;

⁴ Nacionalne pilot investicije pokrenut će (ako se ispostave relevantnim) različite okolišne i/ili društvene zahtjeve: EMP – važi za sve tri zemlje; građevinske/operativne/upotrebne dozvole – važi za sve tri zemlje; Ocjena prihvatljivosti – (ako je potrebno)- za CG /SRB.

- plan ublažavanja utjecaja na okoliš i društvo;
- plan praćenja stanja okoliša i socijalnih pitanja.

Korak 2. Organizirati konsultacije sa interesnim grupama na državnom i lokalnom nivou. Ako pod-projekti zahtijevaju izradu nacionalno propisanih i reguliranih procjena utjecaja na okoliš, onda takav proces zahtijeva učešće javnosti, javne rasprave i javno objavljenu studiju na način kako to propisuje zakonodavstvo svake od zemalja sliva rijeke Drine (zabilježeni komentari na javni dokument i odgovor institucija/organizacija odgovornih za izradu procjena utjecaja na okoliš). Za određene pod-projekte, od nadležnih nacionalnih organa vlasti će tražiti da donesu odluku o neophodnosti provođenja procjene utjecaja na okoliš.

U Republici Srpskoj, postupak u vezi sa procjenom utjecaja na okoliš zasniva se na okolišnoj dozvoli, koja je preduvjet za podnošenje zahtjeva za druge neophodne dozvole (kao npr. urbanistička saglasnost u Federaciji BiH ili građevinska dozvola u RS). Koraci neophodni za stjecanje okolišne dozvole sadržani su i u kategorizaciji i pregledu.

Korak 3. (Ako je potrebno i gdje je primjenjivo) Pribaviti razne dozvole i saglasnosti:

- *Vodna saglasnost: u FBiH* - Angažirati stručnu instituciju registriranu za projektiranje i ovlaštenu od strane Federalnog ministarstva odgovornog za upravljanje vodama da izradi investicijsko-tehničku dokumentaciju (izvedbeni projekat za rekonstrukciju). Dokumentaciju treba izraditi u skladu sa zahtjevima navedenim u Zakonu o prostornom planiranju i korištenju zemljišta.
- *Odobrenje za građenje (gdje je primjenjivo):* Podnijeti zahtjev za odobrenje za građenje nadležnom nacionalnom ili općinskom tijelu.
- *Pribaviti vodnu dozvolu (gdje je primjenjivo):* Izraditi glavni projekat i priložiti ga uz zahtjev za vodnu dozvolu.
- *Pribaviti upotrebnu dozvolu:* Podnijeti zahtjev za upotrebnu dozvolu nadležnom nacionalnom ili općinskom tijelu.
- *Pribaviti dozvolu za radove u zaštićenom području:* Podnijeti zahtjev nadležnom nacionalnom ili općinskom tijelu.
- *Pribaviti ocjenu prihvatljivosti:* Podnijeti zahtjev nadležnom nacionalnom tijelu ili tijelu nadležnom za upravljanje zaštićenim područjima.

3.3 Kontrolni obrazac za okolišna i društvena pitanja

Okvir za upravljanje okolišem i društvom (ESMF) služi kao smjernica za upravljanje okolišnim i društvenim pitanjima tokom pripreme i provedbe projekta pa sve dok se ne izrade projektni dokumenti, među kojima i Plan upravljanja okolišem i društvom, za svaki pojedinačni pod-projekat ili vrste radova. Imajući to na umu, kao i činjenicu da za projekat WBSRDM nije napravljena sveobuhvatna procjena utjecaja na okoliš, ovo poglavlje će detaljnije razraditi instrument ESMF, poznat i kao pojednostavljen ESMP (tzv. "kontrolna lista"), koji će predložiti za daljnju procjenu pod-projekata. Na temelju ove informacije, izradit će se planovi za upravljanje okolišem i društvom za konkretne lokalitete u okviru svakog pod-projekta, koji će, prema potrebi, biti priloženi uz odgovarajuće natječajne i ugovorne dokumente.

Kontrolna lista za projekat WBSRDM služi kao jednostavan alat za utvrđivanje potencijalnih utjecaja građevinskih ili rekonstrukcijskih aktivnosti predviđenih pilot investicijskim pod-projektima na okoliš i društvo. Pored toga, kontrolna lista će također pomoći kod odlučivanja o neophodnosti izrade detaljnih planova upravljanja okolišem (RMPs) ili akcionih planova za iseljavanje (RAPs). Kontrolna lista nudi niz povezanih mjera ublažavanja utjecaja na okoliš i društvo kao i mjere nadzora koje će biti od

pomoći kod procjene provedbe odabranih mjera ublažavanja. Format kontrolne liste je razvijen na način da nudi „primjere dobre prakse“ i da bude jednostavan za korisnike, a kompatibilan je sa zahtjevima zaštitnih mjera Svjetske banke.

Pojam obnova (rekonstrukcija) podrazumijeva obnovu infrastrukture nakon što je ista bila oštećena ili uništena, odnosno vraćanje u prethodno stanje, ne mijenjajući joj izvornu svrhu i ne proširujući joj kapacitete.

Format kontrolne liste nastoji obuhvatiti tipične osnovne pristupe ublažavanja utjecaja građevinskih i drugih rekonstrukcijskih radova koji imaju mali, lokalizirani utjecaj na okoliš i zdravlje ljudi. Pretpostavlja se da ovaj format nudi ključne elemente plana za upravljanje okolišem i društvom (ESMP) ili okvira za upravljanje okolišem i društvom (ESMF), okvira politike preseljenja (RPF) neophodnih za ispunjenje zahtjeva operativnih politika Svjetske banke u vezi sa procjenom okoliša OP 4.01 i OP 4.12. Namjera ove kontrolne liste je da posluži kao smjernica za izvođače sanacijskih radova, odnosno da bude sastavni dio natječajne dokumentacije i ugovora za izvođače spomenutih radova u okviru pod-projekata sanacije infrastrukture koji se financiraju sredstvima SB.

Kontrolna lista se sastoji od sljedećih glavnih poglavlja:

1. Administrativni i institucionalni podaci: obuhvata narativni dio u kojem se opisuje projekat, navode administrativni i institucionalni podaci i kratak opis tehničkog sadržaja projekta i lokacije na kojoj će se izvoditi radovi. Ovo poglavlje može biti napisano na maksimalno dvije stranice. Po potrebi, dodatne informacije mogu biti dostavljene u formi dodataka.
2. Kriteriji eliminacije projekta: obuhvata set od četiri pitanja koja bi procjenitelju trebala pomoći da shvati je li projekat prikladan za finansiranje iz ovog programa finansiranja.
3. Projekcije utjecaja na okoliš i društvo: obuhvata set pitanja o mogućem utjecaju projekta na okoliš i društvo, gdje se na pitanja jednostavno odgovara sa „DA“ ili „NE“. Ako je odgovor na bilo koje pitanje „DA“, potrebno je provesti odgovarajuće mjere ublažavanja i praćenja.
4. Sažetak o karakteristikama projekta i njegove lokacije, navodeći pri tom potrebu za izradom konkretnog plana upravljanja okolišem i društvom: obuhvaća opisni dio u kojem se sumiraju važni zaključci o utvrđenim utjecajima na okoliš i društvo, o mogućem ublažavanju utjecaja uz pomoć dostupnih mjera i gdje se ukazuje na potrebu za izradom detaljnijeg plana upravljanja okolišem i društvom za konkretni pod-projekt.
5. Dokumentiranje odluke: obuhvata nekoliko opcija u vezi sa konačnom odlukom o konkretnom pod-projektu.

Poglavljje o projekcijama utjecaja na okoliš i društvo treba popuniti u četiri koraka:

- ✓ Korak 1 – korisnik bi trebao identificirati postojeće ili potencijalne utjecaje projekta na okoliš, pored onih koji su navedeni u koloni *Mogući utjecaji na okoliš*. U tom smislu, potrebno je označiti odgovarajuću kućicu „Da“ ili „Ne“ pored svakog navedenog utjecaja.
- ✓ Korak 2 – u koloni *Mjere ublažavanja*, za svaki utvrđeni utjecaj navedene su odgovarajuće mjere ublažavanja. Jedan utjecaj na okoliš ili društvo može aktivirati jednu ili više mjera ublažavanja navedenih u tabeli. Treba pokušati primijeniti sve predložene mjere ublažavanja. Nakon obavljenog monitoringa, mjere koje su provedene treba zaokružiti.

- ✓ Korak 3 – U koloni *Parametri praćenja* navedeni su odgovarajući parametri za svaku od navedenih mjera ublažavanja. Predložene parametre praćenja treba shodno tome provjeravati. Odluka o optimalnom parametru praćenja koji treba uzeti u razmatranje temelji se na vjerovatnoći materijaliziranja utjecaja, njegovom intenzitetu, troškovima praćenja i sl. Nakon obavljenog monitoringa, potrebno je zaokružiti one parametre koji su posmatrani.
- ✓ Korak 4 – tijela (predlagač, projektant, izvođač radova, i sl.) navedena u koloni *Odgovorna tijela*, utvrđena su kao tijela nadležna za provedbu mjera ublažavanja i/ili praćenja stanja. Oni bi trebali biti obaviješteni o svojim obavezama.

Ako neko polje ostane neoznačeno, to znači da taj konkretni utjecaj nije prisutan ili nije utvrđen. Za svako označeno polje, u koloni mjera ublažavanja makar jedna kućica mora biti označena. Predložene mjere monitoringa će se shodno tome i po potrebi provjeravati.

Formular Kontrolne liste i generički Plan upravljanja i praćenja utjecaja na okoliš i društvo nalaze se u Dodacima 9.3 i 9.4 ovog izvještaja.

3.4 Odgovornost za provedbu

Odgovornost je izvođača radova da osigura adekvatno izvođenje radova, u skladu sa propisanim mjerama i nacionalnim i međunarodnim standardima. Stoga izvođač radova treba imenovati osobu odgovornu za zaštitu okoliša (završeno studij inženjera u zaštiti okoliša) sa adekvatnim iskustvom da bude odgovorna za provedbu svih zahtjeva po pitanju zaštite okoliša i provedbe Plana praćenja stanja okoliša i društvenih aspekata. Imenovana osoba osigurava usklađenost sa svim okolišnim standardima i odgovorna je za zaštitu okoliša u skladu sa Planom praćenja stanja okoliša (koji će se pripremati za konkretne terenske aktivnosti/projekte), u skladu sa jasno definiranim zadacima i odgovornostima, koji uključuju, između ostalog: radove koji se izvršavaju u skladu sa dobrim građevinskim praksama, adekvatno upravljanje otpadom na gradilištu, komuniciranje o pitanjima zaštite okoliša sa nadzornim tijelom, komuniciranje o pitanjima zaštite okoliša sa lokalnom zajednicom. Radove nadgleda imenovano nadzorno tijelo koje kontrolira aktivnosti koje se poduzimaju u skladu sa planom za upravljanje okolišem.

3.5 Izgradnja kapaciteta i potreba za obukom

Provedba Plana praćenja stanja okoliša (koji će se pripremati za konkretne terenske aktivnosti/projekte) ne zahtijeva posebnu obuku. Da bi se ispoštovale propisane mjere i praćenje radova, čime se postiže najveći mogući stepen zaštite okoliša, izvođač radova bi trebao unaprijediti vještine svih zaposlenih putem obuke i mobilizacije svih osoba koje su uključene u projekat. Rezultat toga bi trebao biti da su svi zaposlenici na gradilištu upoznati sa: zahtjevima Plana praćenja stanja okoliša, smjernicama za provedbu dobrih praksi u građevini, zadacima i odgovornostima u smislu postizanja propisanih aktivnosti prema zahtjevima Plana za praćenje stanja okoliša, potencijalnim posljedicama u slučaju neusklađenosti sa utvrđenim procedurama.

Pored relevantnih kvalifikacija zaposlenika izvođača radova, nadzorno tijelo koje vrši nadzor nad izvršenjem radova treba imati adekvatne kvalifikacije i iskustvo, odnosno imati diplomu inženjera građevine sa najmanje 5 godina radnog iskustva u vršenju djelatnosti nadzornog tijela da bi se osigurala efikasna i zadovoljavajuća usklađenost sa procedurama i zahtjevima.

4. Pravni OKVIR

4.1 Pravni okvir za upravljanje vodama u državama iz područja sliva rijeke Drine

U okviru projekta *GEF-SCCF Projekat upravljanja vodama na slivu rijeke Drine u okviru programa za Zapadni Balkan (WBSRDM)*, izvršen je pregled zakonodavstva u oblasti upravljanja vodama i upravljanja rizikom od poplava na nivou država iz područja sliva rijeke Drine, tj. Bosne i Hercegovine/Republike Srpske, Crne Gore i Srbije. U ovom poglavlju je dat kratak pregled najvažnijeg pravnog okvira za upravljanje vodnim resursima. Detaljnije analize pravnog okvira za upravljanje vodama u državama iz područja SRD data je u dokumentu: "Dokumenti tehničke podrške" ESMF-a (internet - BiH: <http://www.mvteo.gov.ba/>; CG: <http://www.mpr.gov.me/ministarstvo>; SRB: <http://www.rdvode.gov.rs/aktuelno.php>).

BiH (FBiH i RS)

Oblast integralnog upravljanja vodnim resursima u BiH regulirana je kroz pravni okvir na nivou entiteta (Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska). Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa (MVTEO) dodijeljene su specifične nadležnosti u pogledu zaštite životne sredine prema Zakonu o ministarstvima i drugim organima uprave BiH (član 9.: ...odnose na definiranje politike, osnovnih principa, koordiniranje djelatnosti i usklađivanje planova entitetskih tijela vlasti i institucija na međunarodnom planu u područjima poljoprivrede, energetike, zaštite okoline, razvoja i korištenja prirodnih resursa".

U Republici Srpskoj, upravljanje vodnim resursima je u nadležnosti Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, kao institucije koja provodi Zakon o vodama ("SG RS", br. 50/06, 92/09, 121/12) i podzakonske akte. Usvojeno je nekoliko izmjena i dopuna osnovnog Zakona, kako bi se Zakon uskladio sa uredbama EU. Pored integralnog upravljanja vodama, svrha ovog Zakona je i postizanje dobrog stanja voda i sprečavanje njene degradacije, postizanje održivog korištenja voda i osiguranje pravičnog pristupa vodama (član 2.). Zakonom je propisano da se identifikacija lokacija i granice struktura i tijela površinskih i podzemnih voda u svrhe upravljanja vodama, kao i njihova početna karakterizacija vrši po metodologiji koja je data u Okvirnoj direktivi o vodama.

Okvir za upravljanje vodama u FBiH utvrđen je Zakonom o vodama ("SN FBiH", br. 70/06). Ovim Zakonom se nastojala transponirati Okvirna direktiva o vodama (Direktiva 2000/60/EC Evropskog parlamenta i Vijeća od 23. oktobra 2000.), a procijenjeno je da je Zakon 93% usklađen sa Direktivom. Zakonom o vodama regulirano je upravljanje vodama unutar teritorije FBiH, što obuhvata: zaštitu voda, korištenje voda, zaštitu od štetnog djelovanja voda i uređenje vodotoka i drugih voda. Svrha ovog Zakona je osiguranje upravljanja vodama s ciljem: smanjenja zagađenja voda, postizanja dobrog stanja voda i sprečavanja degradacije voda; postizanja održivog korištenja voda; osiguranja pravičnog pristupa vodama; poticanja društvenog i privrednog razvoja; zaštite ekosistema; smanjenja rizika od poplava i drugih negativnih utjecaja voda; osiguranja učešća javnosti u donošenju odluka koje se odnose na vode; sprečavanja i rješavanja sukoba vezanih za zaštitu i korištenje voda; ispunjavanja obaveza iz međunarodnih ugovora koji su obavezujući za Bosnu i Hercegovinu.

Oba entitetska zakona o vodama (Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpska) propisuju usvajanje planskih dokumenata za upravljanje vodama. Izrađen je Okvir za izradu plana upravljanja

vodama za RS⁵, a u tom dokumentu su utvrđeni strateški ciljevi za razvoj vodnog sektora u Republici Srpskoj. U njemu je opisana trenutna situacija sa infrastrukturom za upravljanje vodama, kao i potrebni uslovi i kriteriji, uključujući restrikcije koje se odnose na dalji razvoj upravljanja vodama i čitav vodni sektor. Strategija upravljanja vodama FBiH predstavlja ključni dokument, a pokriva period do 2022. godine.

Najvažniji ciljevi utvrđeni u ovim dokumentima su: potreba za prilagođavanjem novim društvenim okolnostima, uz usklađivanje zakonodavstva sa zakonodavstvom EU u sektoru upravljanja vodama, veća pokrivenost i unapređenje javnih sistema vodosnabdijevanja, osiguravanje uslova za održivo korištenje voda u područjima čiji razvoj zavisi od tržišnog interesa i smanjenje rizika kod ekstremnih hidroloških pojava“.

CRNA GORA

Najvažniji pravni akt kojim je regulirano upravljanje vodama je Zakon o vodama (“SL RCG”, br. 27/07, 32/11, 47/11, 48/15 iz 2015). Zakonom o vodama uređuje se pravni status i način integralnog upravljanja vodama, vodnim i priobalnim zemljištem i vodnim objektima, uslovi i način obavljanja vodne djelatnosti i druga pitanja od značaja za upravljanje vodama i vodnim dobrom. Osim toga, Zakonom o vodama je utvrđeno da je Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja nadležno za praćenje kvaliteta vode. Također, posebnim zakonom je regulirano finansiranje aktivnosti upravljanja vodama. Zakonom o vodama su propisani izrada strateške procjene utjecaja na životnu sredinu, saradnja s javnošću i obavezno usaglašavanje sa prostornim planskim dokumentima.

Zakonom su priznate četiri kategorije vodnih akata: 1) vodni uslovi; 2) vodna saglasnost; 3) vodna dozvola; i 4) vodni nalog. Da bi se osigurao jedinstven vodni režim, integralno upravljanje vodama i pravičan pristup vodama, vodnim aktima su utvrđeni uslovi i način ostvarivanja vodnih prava.

Vodoprivredna osnova Crne Gore predstavlja dugoročni nacionalni program upravljanja vodama i utvrđuje elemente upravljanja vodama u vodnom području riječnog sliva. Ako se implementacija Vodoprivredne osnove ne može osigurati kroz planove upravljanja vodama, Vlada, na prijedlog Ministarstva, usvaja specijalni plan upravljanja vodama za individualne kategorije vodotoka ili individualna pitanja upravljanja vodama.

Usklađivanje propisa sa uredbama EU u oblasti upravljanja vodama je djelomično⁶. Novousvojeni Zakon o vodama usklađen je sa Okvirnom direktivom o vodama. Međutim, potpuna usaglašenost će se postići usvajanjem pravilnika o standardima kvaliteta vode i kriterijima za određivanje statusa vode (rok: kraj 2016. godine), kao i usvajanjem planova upravljanja vodama i unapređenjem sistema za praćenje (2021.), itd.

SRBIJA

Centralni pravni akt kojim je regulirano upravljanje vodama u Republici Srbiji je Zakon o vodama (“SG RS”, br. 30/10 i 93/12). U skladu sa ovim Zakonom su doneseni različiti podzakonski akti. Ostalim propisima su obuhvaćeni različiti aspekti upravljanja vodama i integralnog upravljanja riječnim slivovima, a najvažniji među njima su u oblasti zaštite životne sredine (npr. zagađenje, upravljanje otpadom), energetskom sektoru (naročito obnovljivi izvori energije, tj. hidroenergija) i vodenom transportu.

⁵Izvor: Okvir za izradu plana upravljanja vodama za Republiku Srpsku.

⁶Vidi: Izvještaj o analitičkom pregledu usklađenosti zakonodavstva Crne Gore, Poglavlje 27. – Životna sredina, eksplanatorni sastanak: 4.-8. februar 2013., bilateralni sastanak: 18.-22. mart, 2013.

Zakonom o vodama uređuje se pravni status voda, integralno upravljanje vodama, upravljanje vodnim objektima i vodnim zemljištem, izvori i način finansiranja vodne djelatnosti, nadzor nad provođenjem Zakona, kao i druga pitanja značajna za upravljanje vodama (član 1.) Pored toga, Zakonom o vodama utvrđeno je nekoliko vrsta planskih dokumenata, uključujući: 1) Strategiju upravljanja vodama na teritoriji Republike Srbije; 2) plan upravljanja vodama; 3) godišnji program upravljanja vodama; 4) planovi kojima se uređuje zaštita od štetnog dejstva voda, i to: plan upravljanja rizicima od poplava, opšti i operativni plan za odbranu od poplava, kao i planovi kojima se uređuje zaštita voda (plan zaštite voda od zagađivanja i program monitoringa) (član 29.)

Cilj usvajanja Zakona 2012. godine bio je usklađivanje sa Okvirnom direktivom o vodama EU i drugim zakonodavstvom EU. Oko 76% Okvirne direktive o vodama EU transponirano je u propise Republike Srbije, a potpuno usklađivanje se očekuje do 2018. godine. Određeni izazovi koji se očekuju u provedbi Okvirne direktive o vodama u Republici Srbiji vezani su za nedostatak potrebnih podataka o monitoringu, kao i kapaciteta u institucijama da direktno provode ovu Direktivu EU.

Uredba o klasifikaciji voda ("SG RS", br. 5/68) i Uredba o kategorizaciji vodotoka ("SG RS", br. 5/68) reguliraju klasifikaciju voda i vodotoka

4.2 Pravni okvir za zaštitu životne sredine

U okviru projekta *Tehnička asistencija GEF-SCCF za pripremu upravljanja vodama na slivu rijeke Drine u okviru programa za Zapadni Balkan (WBSRDM)*, izvršen je pregled zakonodavstva u oblasti zaštite životne sredine na nivou država iz područja sliva rijeke Drine, tj. Bosne i Hercegovine/Republike Srpske, Crne Gore i Srbije. U ovom poglavlju je dat kratak pregled najvažnijeg pravnog okvira za zaštitu životne sredine. Detaljnije analize pravnog okvira za zaštitu životne sredine u državama iz područja SRD data je u dokumentu: "Dokumenti tehničke podrške" ESMF-a (internet - BiH: <http://www.mvteo.gov.ba/>; CG: <http://www.mpr.gov.me/ministarstvo>; SRB: <http://www.rdvode.gov.rs/aktuelno.php>).

BiH (FBiH i RS)

Definirani su sljedeći osnovni principi koji služe kao osnova za zakonodavstvo o zaštiti životne sredine u Bosni i Hercegovini: a) princip održivog razvoja, b) principi predostrožnosti i prevencije, c) princip supstitucije, d) princip integracije, e) princip saradnje i podjele odgovornosti, f) učešće javnosti i pristup informacijama g) princip "zagađivač plaća". Ne postoji okvirni zakon o zaštiti životne sredine na državnom nivou, ali postoji Zakon o ministarstvima i drugim organima uprave Bosne i Hercegovine ("SG BiH", br. 5/03, 42/03, 26/04, 42/04, 45/06, 88/07, 35/09, 59/09 i 103/09), u kojem:

- Članom 8. je propisano da je Ministarstvo vanjskih poslova BiH nadležno za provođenje utvrđene politike BiH i radi na razvoju međunarodnih odnosa u skladu sa stavovima i smjernicama Predsjedništva Bosne i Hercegovine, te predlaže utvrđivanje stavova o pitanjima od interesa za vanjskopolitičke aktivnosti i međunarodni položaj BiH;
- Članom 9. su utvrđene nadležnosti Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH za definiranje politike, osnovnih principa, koordiniranje djelatnosti i usklađivanje planova entitetskih tijela vlasti i institucija na međunarodnom planu u područjima poljoprivrede, zaštite okoline, razvoja i korištenja prirodnih resursa i turizma". Pri ovom Ministarstvu postoji Ured za veterinarstvo BiH kao upravna organizacija, te Uprava za zaštitu zdravlja bilja BiH.

Zakon o zaštiti životne sredine Republike Srpske ("SG RS", br. 71/12 i 79/15) je ključni zakon u državi u ovoj oblasti i služi kao osnova za usvajanje drugih podzakonskih akata kojima se regulira zaštita životne sredine. Zakon je prvi put usvojen 2002. godine (nakon čega je uslijedilo nekoliko izmjena i dopuna), a posljednji put je izmijenjen i dopunjen 2015. godine. Ovim Zakonom uređuju se zaštita životne sredine radi njenog očuvanja, smanjivanja rizika za život i zdravlje ljudi, te osiguravanja i poboljšavanja kvaliteta života, zaštita svih elemenata životne sredine, informiranje i pristup informacijama u oblasti zaštite životne sredine, planiranje i zaštita životne sredine, strateška procjena utjecaja i procjena utjecaja na životnu sredinu, postupak izdavanja ekoloških dozvola i sprečavanja nesreća velikih razmjera, sistem eko-označavanja i upravljanje zaštitom životne sredine, finansiranje aktivnosti u vezi sa životnom sredinom, odgovornost za štetu nanесenu životnoj sredini, kao i prava i obaveze pravnih i fizičkih lica koja obavljaju djelatnosti utvrđene ovim Zakonom.

Zakon o zaštiti životne sredine **Republike Srpske** je opći akt koji se odnosi na životnu sredinu, a tu su i drugi sistemski zakoni kao što je Zakon o republičkoj upravi RS, koji pružaju pravni okvir za usvajanje posebnih zakona i podzakonskih akata, kojima se također regulira zaštita životne sredine i prirodnih bogatstava, uključujući pitanja od značaja za zaštitu životne sredine i sistem upravljanja životnom sredinom, kao što su:

- Zakon o zaštiti prirode ("SG RS", br. 50/02, 34/08 i 20/14) kojim se uređuje obnova, zaštita, očuvanje i održivi razvoj pejzaža, prirodnih područja, biljaka, životinja i njihovih staništa, zemljišta, minerala i fosila i drugih komponenti prirode, koje čine dio životne sredine. Osim toga, Republika Srpska je usvojila Strategiju zaštite prirode 2011. godine ("SG RS", br. 65/11).

Relevantni podzakonski akti su:

- Uredba o Crvenoj listi zaštićenih vrsta flore i faune RS ("SG RS", br. 124/12).
- Pravilnik o sistemu praćenja namjernog držanja i ubijanja zaštićenih životinja ("SG RS", br. 75/05).
- Pravilnik o načinu uspostavljanja i upravljanja informativnim sistemom za zaštitu prirode i sistemu praćenja ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 85/05).
- Pravilnik o sadržaju, utvrđivanju i načinu sprovođenja mjera upravljanja zaštićenim područjima "SG RS", br. 56/09).
- Pravilnik o registru zaštićenih prirodnih dobara ("SG RS", br. 55/15).
- Pravilnik o unutrašnjem redu u nacionalnom parku ("SG RS", br. 83/11).
- Pravilnik o službenoj uniformi, legitimaciji i upotrebi službenog naoružanja službe nadzora u nacionalnom parku ("SG RS", br. 83/11).

CRNA GORA

Pravni sistem u oblasti zaštite životne sredine ograničen je ustavnim proglašenjem Crne Gore za ekološku državu (od 1992. godine).⁷ U tom smislu, upravljanje vodama također spada u pitanja zaštite životne sredine, na koja pravni okvir za zaštitu životne sredine ima utjecaja ili je povezan s

⁷ Članom 1. Ustava, Crna Gora je definirana kao "građanska, demokratska i ekološka država, zasnovana na poštivanju socijalne pravde i vladavine prava."

njima. Osnovni, krovni akt u sferi životne sredine je Zakon o životnoj sredini ("SL RCG", br. 48/08, 40/10, 40/11, 27/14) kojim se uređuju principi zaštite životne sredine i održivog razvoja, subjekti i instrumenti zaštite životne sredine, dokumenti održivog razvoja i zaštite životne sredine, praćenje stanja životne sredine, informacijski sistem, učešće javnosti o pitanjima životne sredine i druga pitanja od značaja za životnu sredinu. Zaštitom životne sredine se osigurava integrirano očuvanje kvaliteta životne sredine, očuvanje biološke raznovrsnosti i pejzažne raznovrsnosti, racionalno korištenje prirodnih dobara i energije na način koji je najbolji za životnu sredinu kao osnovni uslov za zdrav i održiv razvoj. Da bi se osigurala potpuna usklađenost sa uredbama EU, pripremljen je novi nacrt Zakona o životnoj sredini. Nedavno je usvojen novi Zakon o odgovornosti za štetu u životnoj sredini ("SL RCG", br. 27/14), kojim je uspostavljen okvir i uslovi/principi odgovornosti za štetu u životnoj sredini i štetu nanесenu vodnim resursima, između ostalog.

Osnovni akt kojim je regulirana zaštita prirode je Zakon o zaštiti prirode ("SL RCG", br. 51/08, 21/09, 40/11, 62/13 i 6/14). Zakonom o zaštiti prirode uređuje se zaštita i očuvanje prirode, ekološka mreža (Natura 2000), zaštićena područja, kategorizacija i zaštita režima u zaštićenim područjima, postupak za proglašenje zaštićenih prirodnih dobara, upravljanje i korištenje zaštićenih prirodnih dobara, kao i mjere zaštite i očuvanja prirode. Zakon se odnosi i na upravljanje vodnim resursima, i to u sljedećim odredbama: zaštita vlažnih i vodenih staništa (članovi 19. i 20.), korištenje speleoloških objekata (član 29.), zaštita spomenika prirode (član 41.), uslovi korištenja prirodnih dobara (član 67.), a propisane su i zabrane koje se odnose na vode (član 82.), kao i kaznene odredbe (član 119., tačka 5.) Uloga ministarstva nadležnog za poslove poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede utvrđena je u odnosu na odluku o proglašenju zaštićenog prirodnog dobra (član 55.), te određivanje načina korištenja zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva (član 84.)

Zakonom o nacionalnim parkovima ("SL RCG", br. 56/09, 40/11 od 08.08.2011, 28/14) uređena je zaštita i upravljanje zaštićenim područjima/nacionalnim parkovima u državi.

SRBIJA

Nacionalni program zaštite životne sredine ("SG RS", br. 12/10) pruža opći okvir politika u oblasti životne sredine, dok je Zakon o zaštiti životne sredine ("SG RS", br. 135/04, 36/09, 36/09, 72/09 i 43/11) osnovni zakon i "krovni akt" u oblasti zaštite životne sredine. Ovim aktom se reguliraju sistemski pitanja, te se stoga primjenjuje na određene aspekte upravljanja vodama, a sadrži i opšte odredbe (uključujući član 23.) kojima je direktno uređeno upravljanje vodama. Tekući proces izmjena i dopuna ovog zakona unijet će nekoliko novih aspekata, kao što su: saglasnost za korištenje površinskih i podzemnih voda kao prirodnih dobara (član 15.), osnovu za uspostavljanje "Zelenog fonda Republike Srbije", utvrđivanje roka za njihovo postepeno raščlanjivanje, granične vrijednosti za pravna lica i poduzetnike koji ispuštaju otpadne vode u recipijente ili sistem javne kanalizacije, kao i tretman, odlaganje i korištenje mulja, odnosno obrada mulja koji preostane iz postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda.

Zaštita i očuvanje prirode, biološke, geološke i pejzažne raznovrsnosti uređene su Zakonom o zaštiti prirode ("SG RS", br. 36/2009, 88/2010 i 91/2010) i drugim propisima, uključujući Zakon o nacionalnim parkovima ("SG RS", br. 9/93, 44/93, 53/93, 67/93, 48/94, 101/05, 36/09, 84/15), Zakon o divljači i lovstvu ("SG RS", br. 18/10) i druge. Zakon o zaštiti prirode sadrži nekoliko odredbi koje se direktno odnose na upravljanje vodnim resursima (npr. član 18. Zakona - U vlažnim i vodenim ekosistemima sa obalnim pojasom zabranjene su radnje, aktivnosti i djelatnosti kojima se ugrožava hidrološka pojava ili opstanak i očuvanje biološke raznovrsnosti (stav 3.); U speleološkim objektima (npr. pećinama) i njihovoj okolini zabranjeno je izvoditi građevinske radove koji mogu prouzrokovati značajne nepovoljne i trajne promjene geomorfoloških i hidroloških obilježja (član 25., stav 4.)

4.3 Društveno-pravni okvir

BiH (FBiH i RS)

Trenutno stanje u oblasti zakonodavstva od značaja za upravljanje vodama u BiH ima naročito specifične karakteristike u poređenju sa susjednim državama kroz koje protiče rijeka Drina. Te specifičnosti prvenstveno proizlaze iz ustavnog poretka države BiH, koju čine dva entiteta: Federacija Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republika Srpska (RS). Pitanja eksproprijacije prvenstveno su uređena sljedećim zakonima:

- Važećim Zakonom o eksproprijaciji FBiH ("SN FBiH", br. 70/07, 36/10 i 25/12) propisani su uslovi i postupak eksproprijacije nekretnina za izgradnju objekata od javnog interesa. Eksproprijacija je oduzimanje ili ograničenje prava vlasništva na nekretninama uz naknadu prema tržišnoj vrijednosti nekretnina. U slučaju eksproprijacije na području zahvaćenom elementarnim nepogodama većeg obima (zemljotres, poplave, požar i sl.) zbog izgradnje objekta i izvođenja radova kojima se otklanjaju posljedice prouzrokovane tim nepogodama, primjenjuju se posebne odredbe Zakona, a područje i vrijeme njihove primjene utvrđuje Vlada. Utvrđivanje javnog interesa u ovom slučaju vrši općinsko vijeće rješenjem bez mogućnosti žalbe. Zemljište se može privremeno zauzeti i kada je to potrebno i cjelishodno radi postavljanja i izgradnje privremenih objekata (poslovnih objekata, objekata za smještaj stanovništva, imovine i sl.). Rješenje o potrebi i cjelishodnosti privremenog zauzimanja zemljišta donosi općinsko vijeće, a na prijedlog korisnika eksproprijacije općinska služba za upravu donosi rješenje o privremenom zauzimanju zemljišta. Žalba izjavljena protiv tog rješenja ne odlaže njegovo izvršenje, a rješenje o privremenom zauzimanju zemljišta ukinut će se čim prestane potreba zbog koje je određeno. (Članovi 39. – 44.).
- Važećim Zakon o eksproprijaciji Republike Srpske (RS) koji je na snazi od 2006. godine ("SG RS", br. 112/06, objavljen 23. novembra 2006.), uz izmjene i dopune usvojene 2007. i 2008. godine („SG RS“, br. 37/07 i 110/08), eksproprijacija je definirana kao oduzimanje ili ograničenje prava vlasništva na nepokretnostima uz određenu naknadu (član 1.). Eksproprijacija je definirana kao potpuna (oduzimanje nepokretnosti) ili ograničena (ograničenje prava vlasništva – na primjer putem uvođenja olakšica). Zakonom su naknade u slučaju eksproprijacije definirane kao pravične naknade, koje mogu biti ispod tržišne vrijednosti. Za imovinu koja je predmet eksproprijacije vlasniku pripada naknada u drugoj imovini, a ako korisnik eksproprijacije ne može obezbijediti takvu nepokretnost, određuje se naknada u novcu (pravična ili na osnovu tržišne vrijednosti). Ranijem vlasniku koji stanuje u stambenoj zgradi koja je predmet eksproprijacije ili u stanu, kao posebnom dijelu te zgrade, korisnik eksproprijacije dužan je prije rušenja obezbijediti drugi odgovarajući stan. Iste politike se primjenjuju i na eksproprijaciju poslovnih prostorija u kojima je vlasnik obavljao poslovnu djelatnost (član 12.)

CRNA GORA

U nacionalnom zakonodavstvu, pitanje oduzimanja zemljišta je uređeno Zakonom o eksproprijaciji ("SL RCG", br. 55/00 i 12/02). Važećim zakonom je utvrđeno da državne institucije mogu oduzeti privatnu imovinu za projekte od nacionalnog i/ili lokalnog značaja, uz istovremenu zaštitu interesa svih lica na koje projekat utiče, a koja su nosioci prava i čija imovina je predmet eksproprijacije. Osim toga, ovim Zakonom je zagaraniran princip pravične naknade svim licima na koje utiče postupak eksproprijacije, a koja su nosioci prava na imovinu i čija imovina je predmet eksproprijacije. Svrha Zakona je da se

obezbjedi jednostavan, efikasan proces, u mjeri u kojoj je to moguće, i smanji potreba za dugotrajnim sudskim postupcima i tako sprovede potrebna eksproprijacija. Pravičnu vrijednost zemljišta koje je predmet infrastrukturnog projekta utvrđuje komisija za procjenu vrijednosti, koju imenuju relevantne nacionalne institucije (npr. Uprava za nekretnine Crne Gore/Ministarstvo finansija). Odgovarajuća vrijednost privatnog zemljišta određuje se na osnovu procjena ovlaštenih vještaka. Vrijednost javnog zemljišta također određuje ovlašteni vještak. Navedene procjene baziraju se na tržišnoj cijeni i drugim relevantnim komparativnim vrijednostima, kao što su cijene zemljišta u drugom postupku eksproprijacije, vrsta zemljišta, nivo infrastrukture na zemljištu itd. U slučaju spora oko određivanja odgovarajućih vrijednosti zemljišta koje je predmet eksproprijacije, nadležan je općinski sud, koji je prvostepeni sud za podnošenje žalbi na procijenjenu vrijednost zemljišta. Kao što je navedeno, ako se ne može postići sporazum, lice na čiju imovinu utiče postupak eksproprijacije ima pravo da pokrene pravni postupak pred općinskim sudom, a isplata procijenjene pravične naknade vrši se po osnovu rješenja navedenog suda o predmetnom zemljištu.

SRBIJA

U Zakonu o eksproprijaciji Republike Srbije (usvojen 1995. godine, stupio na snagu 1. januara 1996., a izmjene i dopune usvojene u martu 2001., a nakon toga ponovo 19. marta 2009.) ne koristi se pojam “nedobrovoljno preseljenje”, koji se upotrebljava u relevantnim politikama MFI, nego se koristi pojam eksproprijacija. Ovim Zakonom je utvrđeno da državne institucije mogu oduzeti privatnu imovinu za projekte od nacionalnog i/ili lokalnog interesa, uz istovremenu zaštitu interesa svih lica na koje projekat utiče, a koja su zakonski vlasnici i čija imovina je predmet eksproprijacije. Zakonom se štiti i princip pravične naknade. Eksproprijacija se može sprovesti isključivo u javnom interesu, koji se mora dokumentirati u prijedlogu odluke o eksproprijaciji. Vladina agencija koja je nadležna za imovinsko-pravne poslove potvrđuje postojanje javnog interesa, na osnovu prijedloga investitora. Agencija koja odobrava javni interes može dati dozvolu investitoru da izvrši preliminarne studije na zemljištu koje je predmet eksproprijacije, nakon konsultacija sa vlasnikom (ili više njih). Investitor dostavlja prijedlog za eksproprijaciju lokalnom organu nadležnom za imovinska prava u općini u kojoj se zemljište nalazi. Prijedlog se bazira na idejnom rješenju i uključuje dokumentaciju kojom se potvrđuje investicija u prostorne planove i utvrđivanje javnog interesa. Utvrđivanje lokacije i vlasništva nad predmetnim parcelama, uz katastarski izvod. Procijenjeni troškovi eksproprijacije, na osnovu standardnih principa procjene. Dokaz da je procijenjeni iznos troškova deponiran na eksproprijacijski račun. Vlasnici parcela se konsultiraju prije usvajanja rješenja o eksproprijaciji. Naknada se bazira na tržišnoj vrijednosti zemljišta i imovine (ili tržišnoj vrijednosti zakupa, ako je eksproprijacija privremena), prelaznim troškovima i odšteti. Naknada može biti novčana ili nenovčana - uključujući zamjensko zemljište ili objekte i zamjenu ili premještanje objekata. Nakon utvrđivanja javnih interesa, investitor može sa vlasnicima pregovarati o iznosima i uslovima kupoprodaje, bez pribjegavanja eksproprijaciji. Nakon usvajanja rješenja o eksproprijaciji, vlasnici se pismenim putem obavještavaju o rješenju koje im daje pravo da zahtijevaju eksproprijaciju čitave parcele, utvrđuje predloženi način isplate naknade, te iznosi i vremenski rokovi za obradu; i vlasnici se pozivaju na pregovore. Ako pregovori ne uspiju, lokalna služba za imovinsko-pravne poslove prosljeđuje dokumentaciju lokalnom sudu na utvrđivanje iznosa naknade. Vlasnik može uložiti žalbu sudu na rješenje o iznosu naknade i površini zemljišta koje je predmet eksproprijacije.

Postoje i drugi zakoni koji su relevantni za društvena pitanja u sve tri države iz područja SRD, a koji su razrađeni u dokumentu: “Dokumenti tehničke podrške” ESMF-a (internet - BiH: <http://www.mvteo.gov.ba/>; CG: <http://www.mpr.gov.me/ministarstvo>; SRB: <http://www.rdvode.gov.rs/aktuelno.php>).

5. Pravni okvir za utjecaje na okoliš

5.1 Procjena utjecaja na okoliš (EIA)

EIA se koristi za utvrđivanje, opisivanje i ocjenu, u svakom pojedinačnom slučaju i u sferi industrije, vodoprivrede, energetike, rudarstva, transporta, turizma, poljoprivrede i komunalnih usluga, za projekte planirane u okviru zaštićenih prirodnih resursa i u zaštićenim područjima nepokretne kulturne imovine, potencijalnog direktnog i indirektnog utjecaja namjeravanog projekta na sljedeće: ljudski život i zdravlje, floru i faunu; zemljište, vodu, zrak, klimu i krajolik; materijalnu imovinu i kulturno nasljeđe i uzajme odnose spomenutih elemenata.

U ovom poglavlju dat je kratak pregled pravnog okvira koji se odnosi na utjecaje na okoliš u državama iz područja SRD. Više detalja nalazi se u Aneksu 9.6 ovog Izvještaja.

BiH (FBiH i RS)

Procjena utjecaja na okoliš u Federaciji BiH regulirana je Zakonom o zaštiti okoliša ("SN FBiH", br. 33/03 i 38/09). Pored toga, ova problematika se regulira i Pravilnikom o pogonima i postrojenjima za koje je obavezna procjena utjecaja na okoliš i pogonima i postrojenjima koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu ("SN FBiH", br. 19/04). Kantoni u FBiH nadležni su da reguliraju okolišna pitanja tako da je EIA dodatno regulirana kantonalnim zakonima i podzakonskim aktima, kao što su:

- Pravilnik o pogonima i postrojenjima za koje je obavezna procjena utjecaja na okoliš i pogonima i postrojenjima koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu Kantona 10 (Službene novine Kantona 10, br. 7/05 i 12/08),
- Pravilnik o pogonima i postrojenjima za koje je obavezna procjena utjecaja na okoliš i pogonima i postrojenjima koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu Hercegovačko-neretvanskog kantona (Službene novine Hercegovačko-neretvanskog kantona, br. 1/05), i
- Pravilnik o pogonima i postrojenjima za koje je obavezna procjena utjecaja na okoliš i pogonima i postrojenjima koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu Zapadnohercegovačkog kantona (Narodne novine Zapadnohercegovačkog kantona, br. 2/06).

Osnovne odredbe koje se odnose na EIA u Republici Srpskoj nalaze se u Zakonu o zaštiti životne sredine ("SG RS", br. 53/2002-osnovni, i posljednje izmjene i dopune iz 2012 - 71/12). Brojne izmjene i dopune se uglavnom odnose na odredbe u vezi sa EIA, da bi se postigla usklađenost da odredbama iz Zakona Federacije Bosne i Hercegovine.

Konkretne odredbe koje se odnose na EIA propisane su pravilnicima i Vladinim uredbama koje donose oba entitetska ministarstva. Tim se propisima utvrđuje sljedeće:

- Uredba o projektima za koje se sprovodi procjena utjecaja na životnu sredinu i kriteriji za odlučivanje o obavezi sprovođenja i obimu procjene utjecaja na životnu sredinu ("SG RS", br. 7/06, 124/12)
- Uredba o postrojenjima koja mogu biti izgrađena i puštena u rad samo ukoliko imaju ekološku dozvolu ("SG RS", br. 7/06, 124/12; "SN FBiH", br.19/04)

- Pravilnik o uslovima za podnošenje zahtjeva za izdavanje ekološke dozvole za pogone i postrojenja koja imaju izdate dozvole prije stupanja na snagu Zakona o zaštiti životne sredine ("SG RS", br. 24/06, 124/12, "SN FBiH", br. 68/05)
- Pravilnik o rokovima za podnošenje zahtjeva za izdavanje ekološke dozvole za pogone i postrojenja koja imaju izdate dozvole prije stupanja na snagu Zakona o zaštiti životne sredine ("SG RS", br. 24/06, 124/12; "SN FBiH", br. 68/05).

Postupak za prethodnu EIA pokreće se na zahtjev nositelja projekta i to podnošenjem zahtjeva ministarstvu nadležnom za zaštitu okoliša.

Više o procesu EIA u Republici Srpskoj možete pronaći u informacijskom letku – EIA u Republici Srpskoj koji je objavljen na web stranici Vlade Republike Srpske⁸.

CRNA GORA

Zakon o procjeni utjecaja na životnu sredinu ("SL RCG", br. 80/05, 40/10, 73/10, 40/11, 27/13, posljednje izmjene i dopune u skladu sa ESPOO i EIA direktivom) i niz podzakonskih akata reguliraju EIA u Crnoj Gori. Propisima se predviđa provedba na centralnom i lokalnom nivou. Zakon prati set podzakonskih akata:

- Uredba o projektima za koje se vrši procjena utjecaja na životnu sredinu ("SL RCG", br. 20/07, 27/13 i 53/14),
- Pravilnik o sadržaju dokumentacije koja se podnosi uz zahtjev za odlučivanje o potrebi procjene utjecaja na životnu sredinu ("SL RCG", br. 14/07),
- Pravilnik o sadržaju dokumentacije koja se podnosi uz zahtjev za određivanje obima i sadržaja elaborata o procjeni utjecaja na životnu sredinu ("SL RCG", br. 14/07),
- Pravilnik o sadržaju elaborata o procjeni utjecaja na životnu sredinu ("SL RCG", br. 14/07)

Prema crnogorskim propisima o EIA, projekti se svrstavaju u dvije grupe (liste): projekti na Listi 1 svi podliježu obaveznoj EIA, dok za projekte sa Liste 2 procjena sadrži element diskrecije, a u svakom slučaju se EIA procedura zahtijeva za projekte koji imaju potencijalno značajne utjecaje na životnu sredinu. Tokom EIA, obavezno se konsultiraju javnost i druge stane.

Faze u proceduri EIA obuhvaćaju: I. odluku o potrebi provođenja EIA; II. definiranje obima i sadržaja EIA elaborata (okolišni izvještaj); III. odluku o davanju dozvole za EIA elaborat.

Procedura obavještanja o projektnom prekograničnom utjecaju regulirana je drugim odredbama.

Nadležni organi za provedbu zakonodavstva o EIA i SEA su: Ministarstvo održivog razvoja i turizma (MRT), Agencija za zaštitu životne sredine - EPA i općine (zaposleni koji su zaduženi za EIA i SEA za općinske programe i projekte).

SRBIJA

U Republici Srbiji, procjena utjecaja na okoliš (EIA) regulirana je Zakonom o procjeni utjecaja na životnu sredinu ("SG RS"; br. 135/04 i 36/09) i pratećim podzakonskim aktima. Zakon i podzakonski akti propisuju uslove za poduzimanje procjena potencijalnih utjecaja na okoliš javnih i privatnih projekata za koje postoji vjerovatnoća da imaju značajan utjecaj na okoliš (da se predvide

⁸ http://www.vladars.net/eng/vlada/ministries/MSPCEE/Documents/Information%20leaflet%20-%20EIA_415223766.pdf

potencijalne štete po okoliš te da se izbjegniju ili ublaže takve štete dok se istovremeno balansiraju okolišni, društveni, socijalni i ekonomski ciljevi) prije davanja razvojne/građevinske dozvole u formi odobrenja za implementaciju projekta.

Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine Srbije nadležno je tijelo za proces EIA u slučaju projekata za koje državno (nacionalno) tijelo izdaje razvojnu dozvolu (npr. građevinsku dozvolu), jer se radi o ministarstvu koje je zaduženo za pitanja životne sredine.

Vrste projekata za koje može biti potrebno provesti EIA utvrđene su u "Uredbi o utvrđivanju liste projekata za koje je obavezna procjena utjecaja i liste projekata za koje se može zahtijevati procjena utjecaja na životnu sredinu" – Uredba o EIA ("SG RS", br. 84/05 i 114/08).

Prema Uredbi o EIA, projekti se svrstavaju u dvije grupe (liste): projekti na Listi 1 svi podliježu obaveznoj EIA, dok za projekte sa Liste 2 procjena sadrži element diskrecije, a u svakom slučaju se EIA procedura zahtijeva za projekte koji imaju potencijalno značajne utjecaje na životnu sredinu. Tokom EIA, obavezno se konsultiraju javnost i druge strane.

5.2 Strateška procjena utjecaja na okoliš (SEA)

Strateška procjena utjecaja na okoliš (SEA) kreira okvir za razvoj budućih projekata, koji podliježu EIA, kao i za planove i programe u onim oblastima gdje njihova provedba može imati utjecaja na zaštićena područja, prirodna staništa i čuvanje divlje flore i faune. Ciljevi zakonodavnog okvira za SEA uključuju: 1) osiguravanje da se u potpunosti uzmu u obzir pitanja okoliša i javnog zdravlja pri izradi planova i programa; 2) uspostavljanje jasnih, transparentnih i efikasnih procedura za SEA; 3) omogućavanje javnog učešća; 4) omogućavanje održivog razvoja; 5) jačanje stepena zaštite ljudskog zdravlja i okoliša.

BiH (FBiH i RS)

Pravni okvir za SEA se različito definira u entitetima Bosne i Hercegovine. Obaveze prema okviru za SEA još uvijek nisu operativne zbog nedostatka provedbenih podzakonskih akata.

- Federacija Bosne i Hercegovine: odredbe za SEA se generalno definiraju članovima 51-52 Zakona o zaštiti okoliša ("SN FBiH", br. 33/03, i novi Zakon iz 2009 – i "SN FBiH", br. 38/09).
- Republika Srpska: SEA se generalno definira članovima 60-61 Zakona o zaštiti životne sredine (osnovni iz 2002, uz izmjene i dopune na taj zakon, posljednje iz 2012 – "SG RS", br. 71/12).

Ipak, zakoni o zaštiti okoliša/životne sredine (u oba entiteta: Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj) uključuju glavne odredbe iz ESPOO Konvencije: Konvencija o procjeni utjecaja na okoliš preko državnih granica, ESPOO, 1991.

Bosna i Hercegovina nije ratificirala SEA protokol iz Kijeva⁹.

CRNA GORA

Glavni instrument za transponiranje je Zakon o strateškoj procjeni utjecaja na životnu sredinu ("SL RCG", br. 80/05, 73/10, 40/11 i 59/11), kojim se definira SEA procedura za planove i programe u

⁹ http://www.unece.org/env/eia/sea_protocol.html

različitim sektorima i sektorskim politikama, uključujući i upravljanje vodama. Faze u SEA proceduri obuhvaćaju: I. odluku o potrebi izrade SEA za planove i programe; II. definiranje obima i sadržaja SEA izvještaja; III. odluku o davanju saglasnosti na SEA izvještaj.

Pored aktivnosti na upravljanju vodama i SEA, članom 29 Zakona o vodama propisuje se da je obavezna izrada SEA za vodnu osnovu i planove upravljanja vodama na vodnom području. Također, članom 31 Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata ("SL RCG", br. 51/08, 40/10, 34/11, 47/11, 35/13, 39/13, 33/14) definira se da se, kada se za planski dokument izrađuje SEA, odluka o tome donosi istovremeno sa donošenjem odluke o izradi planskog dokumenta, a izvještaj o SEA se stavlja na javnu raspravu zajedno sa nacrtom planskog dokumenta. Crna Gora nije ratificirala SEA protokol iz Kijeva 2009. godine.

SRBIJA

Da bi se regulirali i minimizirali štetni učinci razvoja u oblasti životne sredine, zaštite prirode, voda i drugih sektora, Republika Srbija je uvela proces Strateške procjene utjecaja na životnu sredinu (SEA) i principe Procjene utjecaja na životnu sredinu (EIA). SEA u Republici Srbiji regulirana je Zakonom o SEA ("SG RS", br. 135/04, 88/10). Razlika između EIA i SEA je u tome da se EIA bavi minimiziranjem štetnih učinaka konkretnih aktivnosti i radnji koje bi se poduzele u životnoj sredini, dok SEA daje isti okvir na višem i strateškom nivou koji podrazumijeva planove/master planove, programe, sektorske politike itd. SEA u konačnici uspostavlja okvir za odobravanje budućih razvojnih projekata određenih propisima kojima se uređuje EIA (član 5. Zakona o SEA, "SG RS", br. 135/04, 88/10). Važno je naglasiti da se SEA može zahtijevati za planove i programe koji bi mogli imati značajnog utjecaja na životnu sredinu, iako se Zakonom ne navodi njihova oblast ili obim.

Srbija je država članica SEA protokola iz Kijeva ("SG RS – Međunarodni ugovori", br. 1/10). Kako je Srbija država članica Konvencije o procjeni utjecaja na okoliš preko državnih granica, ESPOO, 1991. ("SG RS – Međunarodni ugovori", br. 102/07), također preuzima obavezu procedure EIA u prekograničnom kontekstu.

5.3 Učešće javnosti u EIA za investicije

Da bi se zaštita okoliša u potpunosti integrirala u planove, programe i aktivnosti, značaj pristupa informacijama i javnog učešća smatra se jednom od preventivnih mjera za minimiziranje potencijalnih negativnih učinaka na razvojne aktivnosti, kako i sredstvo da se u obzir uzmu mišljenja i potrebe šire javnosti. Učešće javnosti u pitanjima okoliša i upravljanja vodama, na nacionalnom i lokalnom nivou, omogućeno je transponiranjem konvencija Aarhus i ESPOO, ali i EU direktiva o Procjeni utjecaja na okoliš (EIA) i Strateškoj procjeni utjecaja na okoliš (SEA) u nacionalne propise. Relevantni nacionalni propisi o EIA i SEA uključuju odredbe o učešću javnosti na javnim raspravama i o pravu na izražavanje mišljenja i zabrinutosti o aktivnostima/radovima koje će se izvesti.

BIH (FBiH i RS)

Temeljni zakoni koji daju pravo građanima na pristup informacijama su BiH. i RS zakon o slobodi pristupa informacijama (prvobitno usvojeni 2000. za BiH i 2001. u RS), kojima se definiraju ciljevi i osnovni koncepti u vezi sa pristupom informacijama. Pored toga, Zakon detaljno propisuje procedure za podnošenja zahtjeva za pristup informacijama, postupke prigovora i obaveze javnih organa da objavljuju informacije. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o slobodi pristupa informacijama Bosne i Hercegovine ("SG BiH", br. 102/09) usvojen je 2009. godine. Procedure koje se odnose na okolišna pitanja dalje su razrađene u Zakonu o zaštiti okoliša u BiH i Zakonu o zaštiti životne sredine RS.

U Republici Srpskoj je 2008. godine Vlada usvojila Smjernice za postupanje republičkih organa uprave o učešću javnosti i konsultacijama u izradi zakona ("SG RS", br. 123/08), kojima se definira obaveza institucija koje predlažu i izrađuju propise da utvrde "značajan utjecaj na javnost" propisa koji će se usvojiti.

Bosna i Hercegovina je ratificirala UNECE Aarhus konvenciju o pristupu informacijama, učešću javnosti u odlučivanju i pristupu pravdi u okolišnim pitanjima (AC) u septembru 2008. ("SG BiH"-MU 8/08). BiH je ratificirala ESPOO konvenciju o procjeni utjecaja na okoliš preko državnih granica ("SG BiH"-MU 8/09) u martu 2010.

U novembru 2013. godine uspostavljena je mreža Aarhus centara za podržavanje implementacije Aarhus konvencije u Bosni i Hercegovini. Mreža Aarhus centara sastoji se od Aarhus centara u Banja Luci, Sarajevu i Tuzli¹⁰.

CRNA GORA

Osnovno učešće javnosti u Crnoj Gori regulirano je Uredbom o postupku i načinu sprovođenja javne rasprave u pripremi zakona ("SG RCG", br. 12/12) kojom se, između ostalog, propisuje kada je obavezna javna rasprava (član 4). Drugi zakon koji propisuje ovu oblast je Zakon o slobodnom pristupu informacijama ("SG RCG", br. 44/12). Sa ciljem povećanja učešća javnosti u donošenju odluka, posebnih zakonom je regulirana saradnja sa NVO-ima – Uredba o načinu i postupku ostvarivanja saradnje organa državne uprave i nevladinih organizacija, ("SG RCG", br. 7/12). S aspekta upravljanja vodama, Zakon o vodama ("SG RCG", br. 27/2007 i "SG RCG", br. 32/2011, 47/2011 i 48/2015) predviđa (članom 19, stavom 9) i propisuje saradnju sa javnosti u pripremi planova (član 30), odnosno učešće javnosti, a sadrži i niz drugih članova koji se također odnose na "javnost".

Zakon o životnoj sredini Crne Gore ("SG RCG", br. 48/08, 40/10, 40/11, 27/14) propisuje temeljne principe zaštite životne sredine i navodi i princip pristupa informacijama i javnog učešća (član 5, stav 12): Svaka osoba ima pravo biti informirana o stanju životne sredine i učestvovati u donošenju odluka čija provedba može uticati na životnu sredinu. Podaci o životnoj sredini su javni. Slijedeći taj princip, Agencija za zaštitu životne sredine svake godine objavljuje Informacije o stanju životne sredine u Crnoj Gori (za prethodnu godinu).

Crna Gora je ratificirala Konvenciju o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine (Aarhus konvenciju) 2009. godine.

Širenje informacija koje se odnose na životnu sredinu odvija se kroz 3 Aarhus centra: Podgorica (2011), Nikšić (2011) i Berane (2012).

SRBIJA

U Republici Srbiji, pristup informacijama i učešće javnosti regulirani su brojnim aktima koji se odnose na zaštitu životne sredine, upravljanje vodama i drugim propisima, uključujući i Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja ("SG RS", br. 120/04, 54/07, 104/09, 36/10) kao opći okvirni zakon, Zakon o vodama ("SG RS", br. 30/10 i 93/12) i Zakon o zaštiti životne sredine. Srbija je država članica Konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na

¹⁰ <http://www.aarhus.ba/mreza-ac-bih.html>

pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine (Aarhus konvencije) ("SG RS – Međunarodni ugovori", br. 38/09). Pored zakonodavnog okvira, Srbija od 2011. godine ima Strategiju za primjenu konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine ("SG RS", br. 103/11), uz prateći akcioni plan. Cilj oba dokumenta je da se unaprijedi dijalog između javnosti i donosioca odluka u pitanjima životne sredine. U tom smislu, Srbija također ima i četiri Aarhus centara (Kragujevac, Niš, Novi Sad i Subotica). Osnivanje NVO-a regulirano je Zakonom o udruženjima ("SG RS", br. 51/09). Akti kojima su najviše razrađeni procedura i pravila za učešće javnosti u donošenju odluka su oni kojima se regulira učešće javnosti u provođenju procedure za EIA, kao i za SEA.

6. Zahtjevi - procedure Svjetske banke

Svi projekti koje finansira SB podliježu politici zaštite i procedurama SB, a naročito OP/BP 4.01 EA i dokumentaciji koja se odnosi na konsultacije s javnošću i zahtjeve javnih publikacija u kojima su opisani instrumenti i procedure za uklanjanje negativnih ekonomskih, društvenih i ekoloških pitanja koja se mogu pojaviti. Ekološka ocjena u prijedlogu projekta je proces čija širina, dubina i vrsta analize zavise od prirode, veličine i potencijalnih utjecaja na prirodnu okolinu. Ocjenjuju se potencijalni ekološki rizici i utjecaji projekta; proučavaju se alternative projektu; utvrđuju načini za unapređenje odabira, aspekta, planiranja, idejnog rješenja i provedbe projekata, čime se minimiziraju, ublažavaju ili nadoknađuju negativni utjecaji na okolinu; te unapređuju pozitivni utjecaji.

Politika Svjetske banke o okolinskim i društvenim mjerama zaštite predstavlja okosnicu njene podrške održivom smanjenju siromaštva. Cilj ovih mjera zaštite je sprečavanje i ublažavanje neprimjerene štete nanesene ljudima i njihovom okruženju u procesu razrade projekta. Navedene mjere daju smjernice Banci i korisnicima kredita u utvrđivanju, pripremi i provedbi programa i projekata. Uslovi – OP su detaljno objašnjeni i izloženi na web stranici Svjetske banke¹¹.

U nastavku je ukratko predstavljena relevantna politika Svjetske banke. Više informacija je dato u Aneksu 9.7 ovog Izvještaja.

6.1 OP / BP 4.01 Ekološka ocjena

Cilj ove politike je da pruži dodatnu garanciju u pogledu ekološkog i socijalnog integriteta i održivosti investicijskih projekata, kao i da podrži integriranje ekoloških i socijalnih aspekata projekta u proces odlučivanja. Ekološkom ocjenom (EA) se procjenjuju potencijalni rizici projekta po okruženje u utjecaji u oblasti aktivnosti, testiraju se alternative projektu i utvrđuju načini za unapređenje odabira projekata, planiranja, idejnog rješenja i provedbe projekta putem sprečavanja, minimiziranja, ublažavanja ili nadoknađivanja negativnih utjecaja na okolinu. Predloženi projekti se svrstavaju u Kategoriju A – ireverzibilni utjecaji na okolinu su široki i raznovrsni, Kategoriju B – mogući ireverzibilni utjecaji su više ograničeni i Kategoriju C – negativni utjecaji vjerovatno ne postoje ili su minimalni.

6.2 OP / BP 4.04 Prirodna staništa

Cilj politike Svjetske banke o prirodnim staništima ima za cilj promoviranje ekološki prihvatljivog razvoja kroz podršku zaštiti, očuvanju, održavanju i rehabilitaciji prirodnih staništa i njihovih funkcija. Banka ne podržava projekte koji, prema njihovom mišljenju, podrazumijevaju značajne promjene ili degradaciju kritičnih prirodnih staništa. Za projekat se moraju utvrditi odgovarajuće mjere za očuvanje i ublažavanje posljedica u slučaju da dođe do utjecaja na prirodna staništa, te su iz tog razloga stručnjaci za ekologiju uključeni u proces od početka do kraja.

6.3 OP / BP 4.11 Kulturna baština

Ova politika se bavi fizičkim kulturnim resursima, definiranim kao pokretni ili nepokretni objekti, lokacije, građevine, grupe građevina, i prirodni fenomeni i pejzaži koji imaju arheološki, paleontološki, historijski, arhitektonski, religijski, estetski ili drugi kulturni značaj. Projekti se tokom procesa ekološkog pregleda svrstavaju u Kategoriju A ili B i podliježu odredbama ove politike: (a) svaki projekat koji uključuje značajna iskopavanja, rušenje, pomjeranje zemlje, poplave ili druge okolinske promjene; i (b) svaki projekat koji je lociran na lokalitetu priznatih fizičkih kulturnih resursa ili u njihovom susjedstvu. Projekti koji su naročito osmišljeni da podrže upravljanje ili očuvanje fizičkih kulturnih resursa individualno se razmatraju i obično svrstavaju u Kategoriju A ili B.

¹¹ <http://www.worldbank.org/>

6.4 OP / BP 4.36 Šumarstvo

Upravljanje, očuvanje i održivi razvoj šumskih ekosistema i vezanih resursa od ključnog su značaja za trajno smanjenje siromaštva i održivi razvoj, bilo da se oni nalaze u državama koje obiluju šumama ili u državama sa iscrpljenim ili prirodno ograničenim šumskim bogatstvima. Cilj ove politike SB je da se pomogne korisnicima kredita da iskoriste potencijal šuma kako bi smanjili siromaštvo na održiv način, efektivno integrirali šume u održiv ekonomski razvoj i zaštitili vitalne lokalne i globalne ekološke službe i vrijednosti šuma.

6.5 OP / BP 4.12 Nedobrovoljno preseljenje

Projekat aktivira OP/BP 4.12 o nedobrovoljnom preseljenju radi aktivnosti predviđenih u okviru projektne pod-komponente 2B (podrška za ulaganja u pilot projekte u sve tri države iz područja sliva koji utiču na smanjenje utjecaja klimatskih promjena). Lokacije navedenih pilot projekata i obim potrebnog preseljenja još uvijek nisu utvrđeni, jer u fazi procjene nisu dostupna detaljna idejna rješenja. Kao vodeći instrument preseljenja, izrađena su tri odvojena Okvira politike preseljenja (RPF) (za Bosnu i Hercegovinu, Srbiju i Crnu Goru). Kad specifični utjecaju budu poznati, RPF će usmjeravati pripremu Akcionih planova preseljenja (RAP) specifičnih za određenu lokaciju, gdje je to primjenjivo. RAP-ovi će se pripremati za sve pod-projekte koji podrazumijevaju preseljenje, kako bi se zadovoljile odredbe OP 4.12 i zahtjevi zakonodavstva na lokalnom nivou u odnosu na oduzimanje zemljišta u sve tri države.

Prije podnošenja pilot projekata na razmatranje za potencijalno finansiranje, Jedinica za implementaciju projekta (PIU) će pažljivo analizirati prijedloge projekata, kako bi procijenila da li će biti potrebno oduzimanje zemljišta ili ne, i u kojoj mjeri. Nakon procesa pregleda i utvrđivanja potencijalnih utjecaja, PIU će podnijeti izvještaj sa zaključcima procesa pregleda Svjetskoj banci i pripremiti RAP specifične za svaku lokaciju, kako bi osigurali da sve projektne aktivnosti budu u skladu sa zahtjevima RPF-a. RAP-ovi će se dostaviti Svjetskoj banci na razmatranje i odobravanje. Građevinski radovi će početi tek nakon isplate naknada za oduzeto zemljište i okončanja drugih aktivnosti u vezi sa zemljištem.

6.6 OP 7.50 – Projekti na međunarodnim plovnim putevima

Ova politika se odnosi na različite međunarodne plovne puteve, kao što su: svaka rijeka, jezero, kanal ili slično vodno tijelo koje formira granicu između dvije jedinice; svaka rijeka ili površinsko vodno tijelo koje protječe kroz dvije ili više država; svaka pritoka ili drugo površinsko vodno tijelo koje predstavlja komponentu bilo kog plovnog puta i svaki potok, zaliv, kanjon ili kanal koji povezuje dvije ili više država. Ili, ako se nalazi unutar jedne države, koji je priznat kao neophodni kanal komunikacije između otvorenog mora i drugih država, te svaka rijeka koja utiče u takve vode. Potrebne mjere podrazumijevaju poštivanje procedure obavještanja. Detalji o projektu koji se prilažu uz pismo obavještenja obično se oslanjaju na EIA i/ili ekološku procjenu, kako bi se utvrdilo da projekat koji finansira Banka neće nanijeti štetu državama u području sliva.

7. Društvene analize i upravljanje

7.1 Društvene analize

Demografski profil

SRD u FBiH pokriva dvanaest općina: Goražde, Pale-Prača (FBiH), Foča-Ustikolina (FBiH), Kladanj, Sapna, Teočak, Živinice, Banovići, Kalesija, Tuzla, Olovo i Trnovo. U dijelu SRD-a koji pripada FBiH ukupno živi 58120 stanovnika (prema popisu iz 2013). Na teritoriji SRD-a u Republici Srpskoj nalazi se 19 općina: Bijeljina, Bratunac, Čajniče, Foča, Gacko, Han Pijesak, Lopare, Milići, Novo Goražde, Pale, Rogatica, Rudo, Šekovići, Sokolac, Srebrenica, Ugljevik, Višegrad, Vlasenica i Zvornik. U dijelu SRD-a koji pripada Republici Srpskoj ukupno živi 371.461 stanovnika (prema popisu iz 2013). Gustina naseljenosti u RS-u iznosi 51 stanovnik/km², dok je u FBiH 59 stanovnika/km². Sa 262 stanovnika/km², Općina Teočak ima najveću gustinu naseljenosti u BiH i u čitavom SRD-u, dok općine Han Pijesak, Foča (FBiH i RS), Pale (FBiH), Rogatica, Sokolac i Čajniče, s manje od 20 stanovnika/km² imaju najmanju gustinu naseljenosti sa ispod 20 stanovnika/km².

Na obalama rijeke Drine u Srbiji nalaze se sljedeće općine: Bagatić, Šabac (malim dijelom), Loznica, Osječina, Mali Zvornik, Ljubovija, Bajina Bašta, Užice, Krupanj, Čajetina, Priboj, Prijepolje, Nova Varoš i Sjenica. Srpski dio sliva ima najveću gustinu naseljenosti u SRD-u, sa približnim prosjekom od oko 63 stanovnika/km². Postoje značajne razlike u gustini naseljenosti među općinama u srpskom dijelu SRD-a (općine Sjenica, Nova Varoš i Čajetina imaju manje od 30 stanovnika/km², dok gradovi kao što je Šabac imaju veliku gustinu naseljenosti – 145 stanovnika/km²). Broj stanovnika u SRD-u u Srbiji iznosi 506.905 stanovnika.

Površinu sliva SRD-a u Crnoj Gori čini 13 općina: Andrijevića, Berane, Bijelo Polje, Kolašin, Mojkovac, Nikšić, Plav, Pljevlja, Plužine, Podgorica, Rožaje, Šavnik i Žabljak. Strogo govoreći, SRD zapravo ima 15 općina zbog dvije nove općine (formirane 2013): Gusinje, čije je područje ranije pripadalo Općini Plav i Petnjica. Čije je područje ranije pripadalo Općini Berane. Ovih 13 općina pokriva 49.7% državne teritorije a u njima živi samo 25% od ukupnog stanovništva Crne Gore. Prema popisu stanovništva iz 2011. u slivu rijeke Drine živi live 154.873 stanovnika, što je za 16.517 manje nego iz popisa 2003. godine i predstavlja preko 10% emigracije prouzrokovane selidbom u veća, urbana mjesta tokom posljednjih osam godina.

Prema izloženom demografskom profilu SRD-a, projekat WBSRDM će imati pozitivan društveni utjecaj na približno 750.000 ljudi koji žive u 58 općina i gradova u sve tri zemlje. Uzimajući u obzir ukupno stanovništvo SRD-a, samo 14% stanovnika živi u Crnoj Gori, dok u Srbiji živi 47%, a u BiH 39% stanovnika. Ovaj projekat će doprinijeti društvenoj dobrobiti lokalnog stanovništva tako što će se u sklopu projekta podržati aktivnosti sprečavanja i suočavanja sa katastrofama, uglavnom poplavama i sušama, koje su povezane sa klimatskim promjenama.

Ruralna i urbana područja

BiH (FBiH i RS) – Zemlja se može podijeliti na dva dijela, urbani i ruralni, koja se značajno razlikuju. Najizraženije razlike u BiH postoje između urbanih dijelova među kojima su veći gradovi: Sarajevo, Banja Luka, Tuzla, Mostar i Bijeljina, i ostatka zemlje koji je pretežno ruralan. Prosječan nivo urbanizacije u RS i FBiH iznosi 37 posto, dok su razlike na općinskom nivou mnogo veće. Veće učešće urbanog stanovništva karakterističan je za općine Foča (62%), Pale (62%), Han Pijesak (53%) u RS i Općini Goražde (57%) u FBiH.

Crna Gora – Iz analize tri regije u Crnoj Gori (OECD), sjeverne, centralne i južne, vidimo da sjeverna

regija uključuje 14 općina i da se radi o pretežno ruralnom području (59,7% stanovništva živi u ruralnim sredinama) dok primorski (41,7%) i centralni (20,4%) dio spadaju u prijelazna područja.

Srbija – Po definiciji (OECD), 85% srpske teritorije nalazi se u takozvanim ruralnim područjima u kojima živi skoro 55% ukupnog stanovništva. U srpskom dijelu SRD, otprilike 41% ljudi živi u urbanim, a 58% u ruralnim područjima. Najveći nivo urbanizacije ima Općina Užice (oko 77%).

Gornji i srednji dio sliva rijeke Drine prolazi kroz ruralna područja. Osim od donjeg dijela, koji pripada RS, protječe kroz urbano područje Općine Bijeljina. Stoga će ovaj projekat imati jako velik, pozitivan utjecaj na razvijanje ruralnih područja u odnosu na urbana, u smislu stvaranje novi prilika i sigurnog poslovnog ambijenta za ruralni razvoj i ekoturizam.

Zapošljavanje

Stopa nezaposlenosti u BiH nije se značajnije mijenjala u proteklih pet godina. Prosječna stopa nezaposlenosti u FBiH u zadnjih pet godina iznosila je 46,356 %, a u RS 38,35 %. U posljednjih nekoliko godina, najveća stopa nezaposlenosti u RS-u zabilježena je 2012. godine (39,26%), dok je u FBiH najniža stopa od 47,14% zabilježena u 2013.

Broj zaposlenih u BiH također se nije značajno mijenjao u BiH u posljednjih 5 godina bilo na državnom ili na entitetskom nivou. Najniža stopa zaposlenosti u posljednjih 5 godina zabilježena je 2013. godine u oba entiteta. Na području SRD-a-a koji pripada RS-u, Općina Ugljevik ima najveću stopu zaposlenosti (65,5%) a Općina Rudo najnižu (29%). Kada je riječ o SRD teritoriji u FBiH, Općina Goražde ima najveću stopu zaposlenosti (57,0%), dok najnižu stopu zaposlenosti ima Općina Teočak (15,1%).

Crna Gora – Anketa o radnoj snazi iz 2014. godine (kojom je obuhvaćeno 8.213 domaćinstava) donosi podatke o radnoj aktivnosti 21.101 lica. Stopa aktivnog stanovništva je 52,7%, stopa zaposlenosti je 43,2% a stopa nezaposlenosti 18%. Prosječna stopa zaposlenosti u SRD je 37,7%. Najveću stopu zaposlenosti ima općina Plužine (43,3%) a najnižu Općina Plav (22,2%).

Srbija – Prosječna stopa nezaposlenosti u Srbiji u posljednjih pet godina iznosi 22,98%. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije najveća stopa nezaposlenosti u posljednjih 5 godina zabilježena je 2012. godine (25,5%) a najniža 2014. godine (19,40%). Najveću stopu zaposlenosti na teritoriji SRD u Republici Srbiji ima Općina Užice (39,6%) a najnižu Općina Bogatić (14%). Stopa nezaposlenosti najniža je u Općini Čajetina (18%), a najveća u Općini Krupanj (58,4%).

Sudeći prema izloženim podacima, nezaposlenost u BiH veća je nego u Crnoj Gori i Srbiji. Stopa nezaposlenosti nije se značajnija mijenjala u proteklih 5 godina, osim u Srbiji gdje je nezaposlenost smanjena. Ovaj projekat će pozitivno uticati na problem nezaposlenosti, osobito sa stanovišta samozapošljavanja na porodičnoj farmi. Integrirano upravljanje vodnim resursima doprinijet će sigurnijem poslovnom ambijentu i pozitivno uticati na zaposlenost i ekonomski razvoj.

Detaljnija društvena analiza u zemljama SRD nalazi se u “Dokumentima tehničke podrške” ESMF-a (internet - BiH: <http://www.mvteo.gov.ba/>; CG: <http://www.mpr.gov.me/ministarstvo>; SRB: <http://www.rdvode.gov.rs/aktuelno.php>).

7.2 Društveno upravljanje

Pokrenuta je Operativna politika i Procedura banke OP 4.12 "Nedobrovoljno preseljenje." Sudeći prema trenutnim dostupnim podacima, ne očekuje se da će Projekat rezultirati fizičkim raseljavanjem stanara (legalnih ili nelegalnih) niti ograničavanjem pristupa resursima ili izvorima prihoda. Također, ne očekuje se da će za Projekat biti nužno trajna kupovina stambenih ili poslovnih struktura.

Okvirom politike raseljavanja (OPR) uspostavljaju se principi i ciljevi koji se odnose na pitanja eksproprijacije i razmještanja. Ovaj dokument se izrađuje u situacijama kada je nemoguće u fazi prije evaluacije i odobravanja projekta tačno odrediti utjecaj projekta i pod-projekata, što je slučaj ovdje. Zbog toga su izrađena tri odvojena Okvira politike raseljavanja (za Srbiju, Crnu Goru i Bosnu i Hercegovinu) kao instrumenti koji će pružiti smjernice za raseljavanje. Kada konkretni utjecaji budu poznati, OPR će služiti kao smjernica za razvijanje Akcionog plana raseljavanja (APR) za pojedinačne lokacije, u skladu sa uvjetima lokalnog zakonodavstva koji se odnose na kupovinu zemljišta u sve tri zemlje i procedure Svjetske banke.

U cilju određivanja podobnosti (i za formalne i neformalne vlasnike zemljišta/korisnike) odredit će se krajnji rok. To znači da će biti određen krajnji datum do kojeg korisnik eksproprijacije mora nadležnoj općini podnijeti prijedlog za eksproprijaciju, ili datum temeljnog istraživanja za sve neformalne posjede koji nisu podobni za eksproprijaciju prema važećem zakonu. Krajnji rok bit će javno obznanjen putem lokalnih medija i konsultacijskih sastanaka, uz odgovarajuće objašnjenje.

Ukoliko bude nemoguće izbjeći kupovinu zemljišta i preseljavanje, sva pogođena lica imat će pravo na kompenzaciju, u skladu sa principima kompenzacije koje propisuju zakoni o eksproprijaciji u sve tri zemlje te zahtjevima Operativne politike 4.12. Prema Operativnoj politici 4.12 Svjetske banke, pravo na kompenzaciju imaju tri kategorije pogođenih lica. Pitanje prava na kompenzaciju na osnovu različitih vrsta imovine mora biti detaljnije objašnjeno u Okviru politike raseljavanja. Uslove za dobijanje kompenzacije odredit će nadležne lokalne vlasti. Za primjenjivanje kompenzacijskih mjera odgovorne su i lokalne vlasti kao i Jedinica za implementaciju projekta.

Detaljnija analiza društvenog upravljanja u zemljama SRD nalazi se u dokumentu: "Dokumenti tehničke podrške" ESMF-a (internet - BiH: <http://www.mvteo.gov.ba/>; CG: <http://www.mpr.gov.me/ministarstvo>; SRB: <http://www.rdvode.gov.rs/aktuelno.php>).

ANALIZA INTERESNIH STRANA

Tokom temeljnog rada na terenu u sklopu ovog projekta, identificirane su sljedeće interesne strane u WBSRDM projektu:

- Lokalna zajednica
- Lokalne interesne strane i nevladine organizacije
- Vlasti
- Grupe i saradnici koji predstavljaju poslovne interesne strane
- Mediji

Lokalna zajednica – ljudi koji će možda biti fizički ili socio-ekonomski pogođeni tokom kupovine zemljišta, izgradnje i operativne faze projekta mogu se okarakterisati kao direktno/indirektno pogođeni. Iako ova grupa nije izgubila svoju imovinu, Projekat će uticati na njihov način života zbog promjena u socio-ekonomskom okruženju. Zbog toga ih je nužno uključiti kako bi imali priliku da istraže sve pogodnosti i rizike Projekta. Ranjivim se smatraju one grupe kojima će Projekat donijeti dodatne društvene i ekonomske rizike, a koje se već nalaze u lošoj poziciji i/ili imaju nedovoljne kapacitete da se nose sa većim životnim promjenama. U WBSRDM projektu, ranjive grupe se određuju na osnovu roda, na osnovu fizičkih potreba (rod/životna dob/onesposobljenost) i na osnovu gubitka imovine. Grupe civilnog društva uključuju i neformalna okupljanja civilnog društva, kao što su društvene grupe u

susjedstvima, javne škole, udruženja žena ili lokalne, omladinske sportske grupe. Konsultacije sa takvim ljudima nisu samo korisne za identifikiranje lokalnih interesa, već su i jako dobar način umrežavanja i uključivanja lokalnog stanovništva.

Lokalne nevladine organizacije – Na području Drine aktivno je nekoliko nevladinih organizacija:

- BiH (FBiH i RS): Euroregija “Drina”, Udruženje „Eko-Drina“, Komisija za rijeku Drinu (Drina River Committee - DRC), Udruženje građana Mreža razvojnih inicijativa „Logosfera, Ekološko udruženje "Eko Put" Bijeljina, Udruženje Drina-Srebrenica.
- Serbia: NVO Kriva Drina, “ISKRA” Loznica, „Koreni”- EKO - Grozd Rakita , NVO Drinska regata“.
- Montenegro: NVO FORS Montenegro, NVO Natura, NVO Green Youth, NVO Breznica, NVO Mladi ekolozi Nikšić, NVO Amnesty, NVO Trešnjica, NVO ljubitelji rijeke Bukovice.

Vlasti

Ove interesne strane su državna tijela koja utiču na izradu, provedbu i operativnu fazu projekta. Mogu se grupirati u nacionalne, pokrajinske, regionalne ili lokalne interesne strane.

Mediji

Uključivanje medija, regionalnih i lokalnih poslovnih udruženja također nužno za Projekat. Mediji, osobito na lokalnom i regionalnom nivou (lokalna televizijska stanica, radio) ključni su za stvaranje javnog mjenja i širenje informacija, kao i za pružanje ažuriranih informacija o WBSRDM projekatu.

UKLJUČIVANJE I UČEŠĆE INTERESNIH STRANA

Uključivanje interesnih strana u sklopu GEF SCCF WBSRDM projekta ključni je dio procesa upravljanja rizikom, osobito kada je riječ o ranoj identifikaciji i izbjegavanju/upravljanju mogućim utjecajima (negativnim i pozitivnim) te finansijski učinkovitoj izradi projekta. Uključivanje interesnih strana predstavlja jedan stalni proces i postoje tri bitne faze za Projekat upravljanja vodama na slivu rijeke Drine u okviru programa za Zapadni Balkan (WBSRDM) GEF SCCF projekat i SEP pregled:

- Faza ispitivanja početnog stanja projekta GEF SCCF WBSRDM;
- Faza objavljivanja informacija i konsultacija; i
- Stalno uključivanje interesnih strana tokom čitavog projektnog ciklusa i nakon završetka procesa objavljivanja informacija.

Faza ispitivanja početnog stanja

Tokom GEF SCCF WBSRDM rada na terenu na ispitivanju početnog stanja, fokus u procesu uključivanja interesnih strana bio je na sakupljanje informacija i mišljenja od interesnih strana. Stoga će aktivnosti uključivanja interesnih strana podrazumijevati intervjuiranje predstavnika interesnih strana (neformalnih vođa) i ključnih organizacija za dobijanje informacija (zajednice, vlasti, nevladine organizacije) kroz individualne sastanke, radionice i manje sastanke fokusnih grupa.

Faza objavljivanja informacija i konsultacija

U drugoj fazi uključivanja, fokus je na objavljivanju prvobitnih rezultata projektnog procesa i konsultacijama. U ovoj fazi projekta, planirano je da se nastavi sa uključivanjem javnosti u decembru 2015. godine tako što će se organizirati javne rasprave u sve tri države kroz koje se proteže Sliv rijeke Drine.

Također, sve interesne strane biće na vrijeme obavještene o opsegu projekta, a kontakti kojima se mogu uputiti svi budući upiti, mehanizmi rješavanja prigovora, informacije o raspoloživosti javno dostupnih dokumenata mogu se naći na:

- Internet stranici Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa - (www.mvteo.gov.ba)

- Internet stranici Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FBiH (www.fmpvs.gov.ba)
- Internet stranici Ministarstva Poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS (www.vladars.net)
- Internet stranici Ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine - (Direkcija za vode) (www.mpzss.gov.rs)
- Internet stranici Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja - (www.minpolj.gov.me)
- Internet stranice općine.

U ovoj fazi svi mogu komentirati na nacrt dokumenta. Formulari za davanje povratnih informacija (Aneks 9.8) bit će priloženi dokumentaciji koja se objavljuje.

Mehanizam rješavanja prigovora

Mehanizam rješavanja prigovora omogućava zajednicama i oštećenim licima da podnesu pritužbe i prigovore i omogućava projektu da na njih odgovori i riješi problem na adekvatan način.

Mehanizam rješavanja prigovora uspostaviti će Jedinica za provedbu projekta kako bi se riješili problemi kupovine zemljišta i druge imovine, kao i podmirile štete i gubici nastali tokom izgradnje. Svi komentari ili pritužbe mogu se predložiti Jedinici za provedbu projekta ili općinskoj administraciji (Lokalnom općinskom službeniku) usmeno ili pismeno (poštom ili e-mailom) ili popunjavanjem Formulara za prigovore (Aneks 9.8), bez ikakvih troškova po podnositelja. Svi prigovori biće uneseni u registar pod odgovarajućim brojem i na njih će biti odgovoreno u roku od 7 kalendarskih dana.

Detaljnija analiza uključivanja interesnih strana nalazi se u "Dokumentima tehničke podrške" ESMF-a (internet - BiH: <http://www.mvteo.gov.ba/>; CG: <http://www.mpr.gov.me/ministarstvo>; SRB: <http://www.rdvode.gov.rs/aktuelno.php>).

8. Institucionalna struktura

U ovom poglavlju je dat kratak pregled institucionalnog ustroja država iz područja SRD, Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije u vodnom i sektoru za zaštitu životne sredine, koji odgovara potrebama projekta *Upravljanje vodama na slivu rijeke Drine u okviru programa za Zapadni Balkan (WBSRDM)*. Detaljnije analize date su u dokumentu: "Dokumenti tehničke podrške" ESMF-a (internet - BiH: <http://www.mvteo.gov.ba/>; CG: <http://www.mpr.gov.me/ministarstvo>; SRB: <http://www.rdvode.gov.rs/aktuelno.php>).

8.1 Organizacija upravljanja vodama u području sliva rijeke Drine

BiH (FBiH i RS)

Na državnom nivou, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa (MVTEO¹²), uspostavljeno u skladu sa Zakonom o ministarstvima i drugim tijelima uprave Bosne i Hercegovine ("SG BiH", 5/03, 42/03), nadležno je za izvršavanje zadataka koji se odnose na definiranje politike; koordiniranje djelatnosti i usklađivanje planova entitetskih tijela vlasti i institucija na međunarodnom planu - između ostalog u područjima poljoprivrede, energetike, zaštite okoline, razvoja i korištenja prirodnih resursa i turizma. U odnosu na upravljanje vodama, MVTEO se fokusira na razvoj i korištenje vodnih resursa kao dijela prirodnih bogatstava i koordiniranje entitetskih ministarstava vodoprivrede.

Bosna i Hercegovina ima dva entiteta koja uživaju visoku autonomiju: Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku, a svaki ima vlastite zakone koji reguliraju i obuhvaćaju odgovornosti za snabdijevanje vodom i pružanje usluga koje se odnose na otpadne vode, a bave se najvećim brojem aspekata tehničkih, upravnih i finansijskih pitanja.

Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva¹³ nadležno je za oblast vodoprivrede, što obuhvata sljedeće odgovornosti: pripremanje strategija i razvojnih politika upravljanja vodama, vodoprivrednim objektima i javnim vodnim dobrom (iz oblasti korištenja voda, zaštite voda i zaštite od štetnog djelovanja voda i praćenje stanja voda); predlaganje razvojnih dokumenata integralnog upravljanja vodama (planovi upravljanja riječnim slivovima, programi mjera, plan obrane od poplava, plan zaštite voda od zagađivanja, planovi za incidentne situacije, suše i erozije i drugi dokumenti po važećoj zakonskoj regulativi) i praćenje provođenja ovih dokumenata; pripremanje zakona i drugih propisa i institucionalno uređivanje u oblasti vodoprivrede iz nadležnosti Federacije; sudjelovanje u izradi prijedloga budžeta Ministarstva iz nadležnosti Sektora; koordiniranje praćenja stanja vodnih resursa i priprema informacija iz oblasti upravljanja vodama; usmjeravanje razvoja vodnog režima i stanja voda, kroz identifikaciju i implementaciju razvojnih projekata i saradnja s jedinicama i službama za implementaciju projekata u Ministarstvu i s Federalnim ministarstvom finansija, institucijama za upravljanje vodama i drugim institucijama; provođenje postupaka za dodjelu koncesija u skladu s nadležnostima Ministarstva u ovoj oblasti; poslovi koji su vezani za međunarodne ugovore, sporazume, konvencije i protokole iz oblasti vodoprivrede (Dunavska, Barcelonska, Helsinška konvencija, Sporazum o rijeci Savi, Ugovor o vodoprivrednoj saradnji s Republikom Hrvatskom) i poslovi vezani za međuentitetsku suradnju po Memorandumu o međuentitetskoj saradnji u oblasti vodoprivrede i dr. (sudjelovanje u pripremi, te koordinaciji i provođenju obaveza iz ovih dokumenata s institucijama na nivou BiH i institucijama iz Republike Srpske); nadzor nad radom institucija za upravljanje vodama na federalnom nivou (agencije) i nadzor nad zakonitošću akata koje donose kantoni i agencije u

¹² <http://www.mvteo.gov.ba/>

¹³ <http://www.fmpvs.gov.ba>

upravnom postupku; koordinacija sa kantonima u upravljanju vodama; izvršavanje i drugih poslova iz nadležnosti Sektora.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske¹⁴ nadležno je za: integralno upravljanje ambijentalnim vodama: pripremanje i donošenje planova i osnova; bilans voda; sprovođenje zaštite od štetnog dejstva voda; određivanje uslova i izdavanje dozvola za zahvatanje i korištenje voda; sprovođenje i organiziranje kontrole kvaliteta voda; preduzimanje mjera za obezbjeđenje vode za potrebe vodosnabdijevanja stanovništva i industrije; monitoring; hidromelioracije; poslovi uspostavljanja i vođenja informacionog sistema voda u GIS-u i ostalim formatima; vođenje registara; priprema strategija, programa, praćenje i koordinacija rada drugih organizacija uprave iz oblasti voda i ostale zakonom određene aktivnosti i funkcioniranje republičkog hidrometeorološkog zavoda Republike Srpske.

Ova navedena ministarstva zadužena su za svoje javne institucije u vodnom sektoru u svojim upravnim oblastima, u agencijama za vode u FBiH i Javnoj ustanovi Republike Srpske "Vode Srpske".

CRNA GORA

Odgovornosti, organizacija i kapaciteti raznih institucija za upravljanje vodama u Crnoj Gori međusobno su povezani. Najvažnije vladine institucije nadležne za upravljanje vodnim resursima u Crnoj Gori su Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja i Uprava za vode.

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja (MPRR)

MPRR je najvažnija vladina institucija nadležna za vodnu politiku u Crnoj Gori. Djelokrug rada i odgovornosti Ministarstva obuhvaćaju (između ostalog): razvojnu politiku u upravljanju vodama; sistemska rješenja za obezbjeđenje i korištenje voda, vodnog zemljišta i vodo-izvorišta za vodosnabdijevanje, zaštitu voda od zagađivanja, praćenje kvaliteta vode, uređenje voda i vodotoka i zaštitu od štetnog dejstva voda; sistemske i druge podsticajne mjere za unapređenje ovih oblasti; vođenje propisanih evidencija; međunarodnu saradnju u oblastima za koje je Ministarstvo osnovano; usklađivanje domaćih propisa iz okvira svoje nadležnosti sa pravnim poretkom Evropske unije itd. Organigram MPRR), sa Upravom za vode (UV).

Uprava za vode (UV)

UV je formirana u skladu sa članom 20, stav 1. Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave kao jedna od pet uprava MPRR i nadležna je za: obezbjeđenje i sprovođenje mjera i radova na uređenju voda i vodotoka, zaštitu od štetnog dejstva voda i zaštitu voda od zagađivanja; obezbjeđenje korištenja voda, materijala iz vodotoka, vodnog zemljišta i vodnih objekata u državnoj svojini, putem koncesija, zakupa i sl.; upravljanje vodnim objektima za zaštitu od štetnog dejstva voda; izdavanje vodnih akata; obračun naknada koje se plaćaju u ovoj oblasti; uspostavljanje i vođenje vodnog informacionog sistema, vodnih katastarsa, registra voda; utvrđivanje granica vodnog dobra i određivanje statusa javnog vodnog dobra; saradnju sa odgovarajućim međunarodnim organizacijama i institucijama u okviru utvrđenih ovlaštenja; kao i druge poslove koji su joj određeni u nadležnost. (Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave, član 20, stav 5).

SRBIJA

Odgovornosti, organizacija i kapaciteti raznih institucija za upravljanje vodama u Republici Srbiji međusobno su povezani i u mnogim slučajevima se preklapaju. Najvažnije vladine institucije nadležne za upravljanje vodnim resursima u Srbiji su Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine i Republička direkcija za vode.

¹⁴ <http://www.voders.org>

Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine (MPZŽS)

Nadležnosti MPZŽS utvrđene članom 5. Zakona o ministarstvima ("SG RS", br. 44/14 i 14/15) između ostalog obuhvaćaju aktivnosti koje se odnose na poljoprivredu, upravljanje vodama, zaštitu životne sredine itd.

Republička direkcija za vode je dio MPZŽS, a odgovorna je za upravljanje vodnim resursima u MPZŽS, dok je za zaštitu životne sredine zadužen "Odsjek za zaštitu voda" u okviru Odjeljenja za zaštitu prirodnih resursa u MPZŽS.

Republička direkcija za vode (RDV)

RDV kao organ uprave u sastavu Ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine obavlja poslove koji se odnose na: politiku vodoprivrede; višenamjensko korištenje voda; vodosnabdijevanje, izuzev distribucije vode; zaštitu od voda; sprovođenje mjera zaštita voda i plansku racionalizaciju potrošnje vode; uređenje vodnih režima; praćenje i održavanje režima voda koje čine i presijecaju granicu Republike Srbije; inspekcijski nadzor u oblasti vodoprivrede; i druge poslove utvrđene zakonom.

8.2 Organizacija zaštite prirodne okoline u području sliva rijeke Drine

BiH (FBiH i RS)

Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa (MVTEO) dodijeljene su specifične nadležnosti u pogledu zaštite životne sredine prema Zakonu o ministarstvima i drugim organima uprave BiH. Jedan od osam sektora u Ministarstvu je Sektor za prirodne resurse, energetiku i zaštitu okoline. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa nadležno je za vanjskotrgovinsku politiku i carinsko-tarifnu politiku BiH i obavljanje poslova i zadataka iz nadležnosti BiH, uključujući definiranje politike, osnovnih principa, koordiniranje djelatnosti i usklađivanje planova entitetskih tijela vlasti i institucija na međunarodnom planu u područjima: poljoprivrede; energetike; zaštite okoline i korištenja prirodnih resursa i turizma.

Svih 10 kantona u FBiH imaju vlastita tijela za zaštitu okoline sa 2-9 uposlenih, izuzev Kantona Sarajevo (27) i Hercegovačko-neretvanskog kantona (44). Dva entitetska ministarstva imaju specifične nadležnosti u oblasti zaštite prirodne okoline: Ministarstvo okoliša i turizma FBiH i Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS.

Nadležnosti za zaštitu životne sredine u **Republici Srpskoj** pripadaju **Ministarstvu za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju**. Ministarstvo vrši poslove državne uprave koji se odnose na unapređenje rada u oblastima prostornog uređenja, građevinarstva i ekologije kroz pripremu i rad u Komisijama za izradu nacrti i prijedloga zakona i drugih propisa iz resorne nadležnosti. U okviru djelokruga Ministarstvo priprema i predlaže pitanja i materijale i koordinira aktivnosti iz oblasti prostornog uređenja, građevinarstva i ekologije, koje razmatraju komisije i druga tijela Vlade i Savjet Ministara BiH nadležni za ovu oblast.

CRNA GORA

U Crnoj Gori, djelatnosti na zaštiti životne sredine su u nadležnosti drugog **Ministarstva održivog razvoja i turizma (MRT)**. Praćenje i sprovođenje sektorskih zakona spada u nadležnosti Agencije za zaštitu životne sredine. Od restrukturiranja Vlade 2006. godine, politika zaštite životne sredine je bila u nadležnosti Ministarstva turizma i životne sredine, koje je reformirano i preimenovano u Ministarstvo prostornog uređenja i životne sredine 2009. godine, a potom ponovo restrukturirano u Ministarstvo održivog razvoja i turizma 2011. godine. Ministarstvo održivog razvoja i turizma je glavni organ vlasti

nadležan za izradu politika za životnu sredinu i održivi razvoj. Nadležnosti Ministarstva obuhvaćaju: održivi razvoj; realizaciju programa i projekata održivog razvoja iz nadležnosti; pružanje stručne, organizacione i administrativne podrške radu Nacionalnog savjeta za održivi razvoj i klimatske promjene; strateško planiranje prostora i životne sredine; sistem integralne zaštite životne sredine i održivog korištenja prirodnih resursa; integrirano sprečavanje i kontrolu zagađivanja; sistem komunalnih djelatnosti, uključujući vodosnabdijevanje i kanalizacionu mrežu, i pročišćavanje otpadnih voda; izradu standarda zaštite životne sredine; praćenje stanja životne sredine; saradnju sa međunarodnim finansijskim institucijama i fondovima Evropske unije u dijelu realizacije projekata iz oblasti zaštite životne sredine i komunalnih djelatnosti; saradnju sa nevladinim organizacijama; usklađivanje domaćih propisa iz okvira svoje nadležnosti sa pravnim poretkom Evropske unije i druge poslove koji su mu određeni u nadležnost (Uredba o organizaciji i načinu rada državne uprave, član 21, stav.).

MRT vrši nadzor nad zakonitošću rada i upravnih akata Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju, Direkcije javnih radova i Agencije za zaštitu životne sredine - EPA (Uredba o organizaciji i načinu rada državne uprave, član 51, stav 1, tačka 10).

Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore (EPA) formirana je 2008. godine (Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave ("SL RCG", br. 68/08), a funkcionalna je od 2009. godine i obezbjeđuje provedbu zakonodavstva o zaštiti životne sredine. Mandat Agencije uključuje provođenje strategija, programa, zakona i podzakonskih akata u oblasti životne sredine, provođenje međunarodnih sporazuma u svojoj nadležnosti, izdavanje ekoloških dozvola, Procjenu ekološkog utjecaja, Stratešku procjenu utjecaja, izdavanje IPPC (integrirana kontrola i sprečavanje zagađenja) dozvole, praćenje životne sredine, vođenje relevantnih registara i baza podataka i izvještavanje i koordinaciju izvještavanja o stanju životne sredine. EPA je također odgovorna za pružanje informacija domaćim i međunarodnim organizacijama i javnosti.

SRBIJA

U Srbiji, najvažnije nadležnosti za zaštitu životne sredine su u rukama **Ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine**. U domenu zaštite životne sredine, djelokrug rada Ministarstva obuhvata: sistem zaštite i unapređenja životne sredine; nacionalne parkove; inspekcijski nadzor u oblasti zaštite životne sredine; sprovođenje Konvencije o učešću javnosti, dostupnosti informacija i pravu na pravnu zaštitu u oblasti životne sredine; zaštitu prirode; zaštitu vazduha; zaštitu ozonskog omotača; klimatske promjene; prekogranično zagađenje vazduha i vode; zaštitu voda od zagađivanja radi sprečavanja pogoršanja kvaliteta površinskih i podzemnih voda; odobravanje prekograničnog prometa otpada i zaštićenih biljnih i životinjskih vrsta; kao i druge poslove određene zakonom itd.

Praćenje i sprovođenje sektorskih zakona u oblasti životne sredine **spada u nadležnosti Agencije za zaštitu životne sredine**, čije odgovornosti uključuju: sprovođenje državnog monitoringa kvaliteta vazduha i voda, uključujući sprovođenje propisanih i usaglašenih programa za kontrolu kvaliteta površinskih voda i podzemnih voda prve izdani i padavina; upravljanje Nacionalnom laboratorijom; prikupljanje i objedinjavanje podataka o životnoj sredini, njihovu obradu i izradu *izvještaja o stanju životne sredine* i politike zaštite životne sredine; vođenje nacionalnog informacionog sistema zaštite životne sredine; saradnju sa Evropskom agencijom za životnu sredinu (EEA) itd.